

**Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Kossuth Lajos Hadtudományi Kar
Hadtudományi Doktori Iskola**

Romák a rendészeti források tükrében

Doktori (PhD) értekezés

Szendrei János rendőr őrnagy

2011

**Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Kossuth Lajos Hadtudományi Kar
Hadtudományi Doktori Iskola**

Szendrei János rendőr őrnagy

**Romák a rendészeti források
tükrében**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. Beréti László ny. alezredes
egyetemi docens

Budapest. 2011

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	3
1 BEVEZETÉS.....	5
1.1 A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA, A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKOLÁSA.....	5
1.2 A KUTATÓI HIPOTÉZIS	7
1.3 A KUTATÁSI TÉMA ALAPVETÉSEI, CÉLKITŰZÉSEI.....	8
1.4 A KIDOLGOZÁS MUNKA MÓDSZERE.....	8
2 A MAGYARORSZÁGI CIGÁNY KISEBBSÉG.....	10
2.1 A KISEBBSÉG FOGALMÁNAK MEGHATÁROZÁSA.....	10
2.2 AZ ETNIKAI KISEBBSÉG FOGALMA	12
2.3 A KISEBBSÉGEK VÉDELMEINEK JOGI MEGKÖZELÍTÉSE	12
2.4 MAGYAR SZABÁLYOZÁS.....	21
2.5 A KISEBBSÉGEKET VÉDŐ INTÉZMÉNYEK.....	23
2.6 KI SZÁMÍT MA MAGYARORSZÁGON CIGÁNYNAK/ROMÁNAK?	24
2.7 A MAGYARORSZÁGI CIGÁNYOK KULTURÁLIS – NYELVI CSOPORTJAI.....	28
3 A RENDŐR CIGÁNY/ROMA KONFLIKTUS.....	36
3.1 KONFLIKTUSFORRÁS A TÖRTÉNELEMBEN, AMI MEGALAPOZTA A MAI VISZONYT	36
3.2 ELŐÍTÉLETEK, DISZKRIMINÁCIÓ	40
3.3 NEMZETKÖZI SZERVEZETEK VIZSGÁLATAI.....	44
3.4 KONFLIKTUSOK.....	47
3.5 NÉHÁNY ORSZÁGOS FIGYELMET KELTŐ HAZAI ETNIKAI KONFLIKTUS VIZSGÁLATA	48
3.6 ÖSSZEGZÉS.....	71
4 A ROMA KISEBBSÉGHEZ TARTOZÓ SZEMÉLYEK RENDŐRI INTÉZKEDÉST KIFOGÁSOLÓ PANASZAINAK VIZSGÁLATA 2003 - 2007 KÖZÖTT	74
4.1 NÉHÁNY ORSZÁGOS ÉS TERÜLETI BŰNMEGELŐZÉSI PROGRAM	78
4.2 ÖSSZEGZÉS.....	81
5 A CIGÁNYSÁG ÉS A BŰNÖZÉS	83
5.1 CIGÁNYBŰNÖZÉS	83
5.2 A NÉZETEK ÜTKÖZÉSE, A TÁRSADALMI VITÁK ALAPJA, MEGFOGALMAZÁS ÉS TARTALOM CIGÁNYBŰNÖZÉS ÜGYBEN	84
5.3 A BŰNÖZÉS ETNIKAI MEGKÖZELÍTÉSE	86
5.4 A KISEBBSÉGEK BŰNÖZÉSE	89
5.5 BŰNÖZÉSI MUTATÓK A CIGÁNY KISEBBSÉG KÖRÉBEN.....	92
5.6 BŰNELKÖVETÉSI OKOK A CIGÁNY KISEBBSÉG KÖRÉBEN.....	94
5.7 A CIGÁNYBŰNÖZÉS FOGALMA A MAGYAR KÖZÉLETBEN.....	96
5.8 A „CIGÁNYBŰNÖZÉS” MINT FOGALOM KRITIKÁI.....	100
5.9 KÜLFÖLDI PÁRHUZAMOK	100
5.10 A MAI RENDŐRSÉGI GYAKORLAT.....	101
5.11 NÉHÁNY MAGYAR „KRIMINOLÓGUS” VÉLEMÉNYE A TÉMÁRÓL.....	103
5.12 ÖSSZEGZÉS.....	104
6 A rendőrség és cigányképviseltek együttműködése.....	106
6.1 KISEBBSÉGI ÖNKORMÁNYZATOK	107
6.2 RENDŐRSÉG	108
6.3 ROMA – RENDŐR EGYÜTTMŰKÖDÉS.....	109
6.4 A KANADAI CAPRA MODELL A KÖZÉP-EURÓPAI RÉGIÓBAN (EGY ELSZALASZTOTT LEHETŐSÉG ...)	117

6.5	A RENDŐRSÉG ÉS A CIGÁNY KISEBBSÉG KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉST GÁTLÓ TÉNYEZŐK 126	
6.6	LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK.....	129
6.7	ÖSSZEGZÉS.....	130
7	ROMA FIATALOK RENDŐRI PÁLYÁRA ORIENTÁLÁSA.....	132
7.1	A KANADAI RCMP REGINAI KIKÉPZŐBÁZISÁN FOLYTATOTT KADÉT (RENDŐR) ALAPKÉPZÉS.....	135
7.2	HOGYAN LEHETNE NÖVELNI A ROMA FIATALOK RENDVÉDELMI PÁLYÁRA IRÁNYÍTÁSÁNAK HATÉKONYSÁGÁT?.....	139
7.3	ÖSSZEGZÉS.....	141
8	KUTATÓMUNKA ÖSSZEGZÉSE.....	142
8.1	ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK.....	142
8.2	A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGA, AJÁNLÁSOK.....	142
8.3	JAVASLAT A KUTATÁS TOVÁBBFOLYTATÁSÁRA.....	143
9	BEFEJEZÉS.....	145
10	FELHASZNÁLT IRODALOM.....	147
10.1	PUBLIKÁCIÓK, TUDOMÁNYOS MUNKÁK.....	147
10.2	INTERNETES HONLAPOK.....	152
10.3	HAZAI TÖRVÉNYEK, HATÁROZATOK, RENDELETEK, UTASÍTÁSOK.....	153
10.4	A SZERZŐI PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE.....	154

1 BEVEZETÉS

A főiskola elvégzése után a Szombathelyi Határőr Igazgatóságra kerültem a szombathelyi kirendeltség vezetőjének humán-helyetteseként. Munkaköri feladataim közé tartozott a kirendeltség illetékességi területén élő kisebbségekkel való kapcsolattartás. Itt találkoztam a magyarországi kisebbségek sokszínűségével, hiszen ezen a kis területen horvátok, szlovének, németek és cigányok is élnek.

Dr. Salgó László akkori országos rendőrfőkapitány 2003-ban felkért, hogy vállaljam el az ORFK Bűnmegelőzési Osztályán a roma összekötői beosztást. Ekkor kezdtem komolyan foglalkozni a magyarországi cigány etnikummal, hiszen munkaköri feladatom a cigány-rendőr együttműködési megállapodásból fakadóan a cigány szervezetekkel való kapcsolattartás, a cigány-rendőr konfliktusok elemzése, a cigány fiatalok pályára irányítása és az együttműködési megállapodás alapján a területi és helyi rendőri szervek szakirányítása volt.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen biztonság-, és védelempolitikai tanulmányaim során tanulmányoztam a magyarországi kisebbségek helyzetét. Egyetemi diplomamunkámban, melynek címe: „*A rendőrség és a roma kisebbség közötti kapcsolat alakulása különös tekintettel 2003-2005 között*” ezt a témát dolgoztam fel.

A demokratikus átalakulás folyamatában immáron két évtized telt el. Egy plurális társadalomban teljesen rendjén való, hogy az átalakulást számtalan vita kíséri, vita van az elérendő célok tekintetében is. A vitát fokozza az is, hogy a rendszerváltás óta regnáló kormányok más és más elveket vallottak és vittek be a rendőrség normarendszerébe, más és más módon fogalmazták meg az ún. „cigánykérdést”.

1.1 A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA, A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKOLÁSA.

Előítéletesség, hátrányos megkülönböztetés, esélyegyenlőtlenség, jogfosztottság: kulcsszavak, amikor a romák helyzetéről beszélünk. A magyar közgondolkodásban

még mindig jelentős azoknak a száma, akik úgy vélik, hogy a romák túl sok kedvezményt kapnak az államtól, keveset tesznek saját sorsuk jobbításáért. Egyes kutatások szerint - ezekben az egyébként a rendszerváltást kísérő nehéz években - Magyarországon felerősödött az idegengyűlölet és sajnos fellelhetők a kisebbségekkel szembeni erőszakos fellépés csírái is. A rendszerváltozás változásokat hozott egyes csoportok társadalomban elfoglalt helyzetében, ami tagjainak frusztrációjában, elbizonytalanodásában testesült meg. Helyzetük - értelmezésük szerint - negatív irányú változását, ebből fakadó konfliktusaik feloldásának lehetséges terét e csoportok tagjai óhatatlanul is rajtuk kívülálló tényezőkben vélik megtalálni.

A rátalált *"bűnbak"* iránt táplált negatív emóció erősség fokozottá és kölcsönössé válik, ha az történetesen egy másik - egészen más szempontból, de bizonyos összerendezők szerint - kisebbségi létben lévő csoport.

Különösen veszélyesnek tartom ezt a társadalmi integrációs zavart, ha a szembenállás az államhatalom gyakorlásában is megnyilvánuló konfliktusként jelenik meg.

Az állam egyik legalapvetőbb feladata a társadalmi integráció garantálása, azaz a társadalmi konfliktusok civilizált feloldásában való közreműködés. Éppen ezért az állami működés súlyos zavaraként értékelendő, ha a konfliktus-szituáció történetesen az állam diszfunkcionális működésének következtében áll elő. Ennek a jelenségnek egyik legtipikusabb példája a rendőr-roma konfliktus.

Szociológiai kutatások eredményei alapján kijelenthető, hogy mindkét csoport tagjai - bár alapjaiban más, egymással igazán nem összevethető szempontok szerint - magukat hátrányos helyzetűnek, kiszolgáltatottnak érzik, akiket ellenséges környezet vesz körül.

Negatív érületüket az egyébként „szokványos napi érintkezés” során egymásra vetítik, kiszolgáltatottságukat – esetenként – kölcsönösen egymásnak tulajdonítják. Az így előálló probléma kezelése nem történhet csak a hagyományos – jogintézmények által meghatározott – eszközrendszerrel, szükség van a konfliktuskezelés szociológiai, társadalomlélektani módszereinek alkalmazására is. Ez szükségképpen vezet oda, hogy a megoldásban az állam szervein kívül szerepet kell, hogy kapjanak a civil szféra intézményei is.¹

¹Geskó Sándor: Rendőrök és romák: konfliktusok, vagy párbeszéd? Bp.:Mediátor Tanácsadó Iroda, 2000. 4. old

A folyamatosan átalakuló, úgynevezett elnyomó szervezetből szolgáltató szervezetté váló rendőrséget mind hatalmi pozíciói, mind tagjai, mind pedig szervezeti felépítésének, normarendszerének változásai kapcsán (mint például a Határőrséggel való integrálásánál) kvázi sokkhatás érte, amit úgy kellett kihevernie, hogy közben igen komoly felelősség mellett el kellett látnia alapvető feladatait.

Fontos kérdésnek tartom, hogy az ilyen módon „megtépázott”, igen komoly szemléletváltozáson keresztül eső, olykor-olykor politikai nyomás alá is kerülő rendőrség, a sokak számára ősellenségnek tekintett cigánysággal (így általánosítva) milyen viszonyrendszer-változáson ment keresztül? A képet akkor tehetjük igazán színessé, ha meghallgatjuk a szervezet tagjainak (rendőrök), a civil szervezeteknek, jogvédőknek, politológusoknak, szociológusoknak a véleményét is.

Szándékosan tágítom a vizsgálandó kört. Nem szűkítem le a rendőrség és a magyarországi cigányság kapcsolatainak fejtegetésére, mert ezek a Felek bizony mindannyian, egyben a magyar társadalom államalkotó tényezői is.

1.2 A KUTATÓI HIPOTÉZIS

A magyar társadalom egyik alapvető kérdése a kisebbségekkel való foglalkozás. Meggyőződésem, hogy nem képzelhető el európai uniós ténykedésünk úgy, hogy ne „rendeznénk végre közös dolgainkat” a kisebbségekkel és mindenekelőtt a romákkal. Le kell bontani az előítéletek falait azért, hogy az állam és az ember viszonyában csak az éppen aktuális és normarendszerbe foglalt magatartási szabályok adják a kereteit egy rendőri intézkedésnek, melyet holdudvarként csak a jó erkölcs alapvető követelménye vehet körül.

A cigány etnikum és a rendőrség kapcsolatának történelmi gyökerei vannak. Ezek a kapcsolatok nagymértékben megváltoztak, tudományos vizsgálatuk szükséges.

Tényként kezelem, hogy 1990-es évektől a rendőrség vezetése nem csak kifelé, az újonnan alakuló cigány szervezetek irányába lépett jelentőset, - amikor kezdeményezőként partneri viszonyt ajánlott -, hanem belső normarendszerében és képzési metodikáiban is komoly súlyt helyezett a kapcsolat normalizálására.

Határozottan van arra igény, hogy a rendőrök és a cigány lakosság közötti konfliktusok rendezése, de legfőképpen megelőzése, európaiságunk elveinek szellemében, partneri viszonyok között menjen végbe.

Véleményem szerint szükség van arra, hogy a rendőri szervezetbe minél több olyan személy kerüljön, aki elvonatkoztatva ugyan származásától, mégis rendőr szemmel lát és cigány szívvel érez.

A rendőrség és a cigányság társadalomban betöltött és egymás közötti viszonyainak eklektikusságára, szakaszosságára akarok rámutatni, nem kívánom vizsgálni azon részleteket, hogy az együttműködésre mikor mennyi forrás állt az érintettek rendelkezésére és ezek a források milyen hatékonysággal lettek kerültek felhasználásra.

1.3 A KUTATÁSI TÉMA ALAPVETÉSEI, CÉLKITŰZÉSEI

A kutatás célkitűzése nem más, mint egy már hosszú ideje fennálló, meglévő probléma teljes körű kibontása rendszerelméleti síkon. Ebből alapvető célom kiindulva a jelenlegi gyakorlati módszerek vizsgálata útján következtetések levonása, a problémában lévő veszélyek feltárása és útmutatás a jövőre nézve az alábbi kérdésekre keresem a választ.

- 1) Melyek voltak az elmúlt időszak jelentősebb konfliktusai a rendőrök és a roma/cigány etnikum között, milyen következtetésekre lehet ebből jutni.
- 2) Melyek voltak a 2003 – 2007 között a roma kisebbséghez tartozó személyek rendőri intézkedést kifogásoló panaszait, milyen következtetésekre lehet ebből jutni.
- 3) Milyen hatással van a magyar társadalomra, a cigány etnikumra és a rendőrökre a „cigánybűnözés”,- mint jogon kívüli fogalom.
- 4) Vizsgálom és elemzem a rendőrség és a cigányképviseltek együttműködését.
- 5) Vizsgálom és értékelem a roma fiatalok rendőri pályára irányításának gyakorlatát.

1.4 A KIDOLGOZÁS MUNKA MÓDSZERE

Elemzésem során interdiszciplináris megközelítést és kutatási módszert alkalmaztam.

Történeti és összehasonlító módszerrel közelítettem meg az elméleti kérdéseket, dokumentumelemzést végeztem és interpretáltam a témával összefüggő szerződéseket, programokat is. Elemeztem hazai és nemzetközi jogszabályokat, az

Országos Rendőr - főkapitányság által a témában kiadott utasításokat/parancsokat, feldolgoztam a kisebbségi önkormányzatok dokumentumait, megyei kapitányságok felméréseit, a rendőrség és kisebbségi szervezetek együttműködési dokumentumait. A hivatkozásokat, lábjegyzeteket a disszertációban folyamatosan jelölöm. Mindezekből következtetések levonásával értékeltem a dolgozat hipotéziseire ható tényezőket. Felhasználtam a jogtudomány, a politikatudomány, a szociológia, a biztonságpolitika elméleti kutatásait és megállapításait, úgy is, mint olyan kutató, aki maga is a szervezetben dolgozik sok-sok éve. Kutatómunkámat, az anyaggyűjtést 2010. január 31-én lezártam, ezt követően kezdtem el a disszertáció megírását.

2 A MAGYARORSZÁGI CIGÁNY KISEBBSÉG

2.1 A KISEBBSÉG FOGALMÁNAK MEGHATÁROZÁSA

A kisebbségi kérdés valójában nem csak az elmúlt néhány évtized terméke. Az emberiség kb. 90%-a többnemzetiségű államban él, így valamilyen formában érintett a kisebbségi problémákban. A földgolyó több mint kétszáz államában - egybehangzó vélekedések szerint - 2500 etnikai kisebbség él 600-800 milliós összlétszámban.²

Etnikai kisebbségekről csak akkor beszélhetünk, ha előbb tisztázzuk a nemzet fogalmát. Olyan társadalmi csoport, amelyet közös eredet, származás, azonos nyelv, kulturális örökség és politikai hitvallás tart össze. Bibó István meghatározása szerint: *„a nemzet társadalmi közösség, éspedig az elemi, alapvető társadalmi közösségeket meghaladó méretű, politikai intenciójú közösség, mely meghatározott területet, hazát és azon politikai szervezetet, államot tud magának vagy kíván a magáénak tudni, s mindezt úgy, hogy a tudatban, a nemzeti tudatban a közösségnek jelentős hányada, esetleg csaknem teljes egésze részes. Fel szokták sorolni még a történelmi összetartozást, nyelvi azonosságot és gazdasági életképességet, mint a nemzet kritériumait.”*³

A nemzeti kisebbségek meghatározása, korrekt definiálása nem egyszerűen megoldható probléma. N. Girasoli könyvében⁴ számos megközelítést gyűjtött össze a kérdésnek. Az I. világháború után vált égetővé a kisebbségek léte, a Habsburg birodalom felbomlása nyomán. Ekkor azokat a sajátosságokat állapították meg, amelyek alapvetően jellemzik a kisebbségeket. Ezek az etnikai, a vallási és a nyelvi sajátosságok voltak.

Majd 1930-ban az Állandó Nemzetközi Bíróság határozata szerint a nemzeti kisebbség: *„olyan személyek közössége, akik egy adott országban vagy helységben (településen) élnek, saját faji (nemzeti), vallási, nyelvi és hagyománybeli identitás olyan szolidaritásérzésben egyesíti őket, amely arra irányul, hogy megőrizzék hagyományaikat, megtartsák és gyakorolják vallásukat, a származásuknak megfelelő*

2 Dr. Beréti László: Kisebbségek, kisebbségi törekvések kelet-európában. Biztonságpolitikai ismeretek védelmi igazgatási vezetők számára I. Bp.: ZMNE. 2009. 3. old.

3 Uo: 5. old.

4 Girasoli, Nicola: A nemzeti kisebbségek fogalmáról. Bp.:Akadémiai Kiadó, 1995. 995.old

*szellemben biztosítsák gyermekeik nevelését és oktatását, s hogy mindebben kölcsönösen segítsék egymást.”*⁵

Francesco Capotorti, az ENSZ kisebbségvédelmi szakértője meghatározása szerint: *kisebbség az a csoport, amely „egy nem-domináns pozícióban lévő, az állam többi lakosságához képest számszerűen kisebbségben lévő csoport, amelynek tagjai, az állam polgáraiként, a lakosság többi részétől eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi jellemzőkkel rendelkeznek, és, ha csak közvetetten is, rendelkeznek egy, a kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk vagy nyelvük megőrzésére irányuló szolidaritástudattal”*.⁶

Jules Deschènes megfogalmazása szerint: *„egy állam polgárainak csoportja, amely számszerű kisebbségben és nem-domináns helyzetben van az illető államban, amely olyan etnikai, vallási vagy nyelvi tulajdonsággal rendelkezik, amelyek eltérnek a lakosság többségétől, és amely rendelkezik egy egymással való szolidaritástudattal, amelyet, még ha közvetetten is, a túlélésre irányuló, és a többséggel való jog szerinti és valóságos egyenlőségre törekvő közös akarat motivál”*⁷

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1993-ban elfogadott 1201-es ajánlása, amely szerint nemzeti kisebbség:

„olyan személyek csoportja egy államban, akik

- a) az illető állam területén laknak és ennél fogva állampolgárok;*
- b) hosszú távú, szilárd és tartós kötelék fűzi az illető államhoz;*
- c) megkülönböztető etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellemzőkkel rendelkeznek;*
- d) megfelelően reprezentatívak, noha számukat tekintve kevesebben vannak, mint az illető állam vagy régió lakosságának többi része;*
- e) közös identitásuk elemei megőrzésének – ideértve kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk vagy nyelvük közös megőrzésének – vágya motiválja őket.”*⁸

Nemzeti kisebbség az a népcsoport, amely elkülönülve – elszakítva - él többségi etnikumától, de anyanemzete rendelkezik önálló államisággal.

5 Girasoli Nicola: A nemzeti kisebbségek fogalmáról. Bp.:Akadémiai Kiadó, 1995.37. old.

6 Kántor Zoltán – Majtényi Balázs (szerk.): Szöveggyűjtemény a nemzetit kisebbségekről.

Bp.: Rejtjel Kiadó,2005. 379. old

7 Uo:379. old.

8 Uo:379. old.

2.2 AZ ETNIKAI KISEBBSÉG FOGALMA

Etnikai kisebbség az a népcsoport, amelyik saját közösségében él - nemzeti gyökerei fellelhetőek - de nem köthető egyetlen nemzetállamhoz sem. A nemzet kohéziós elemei közül igazán csak a közös kultúra és a nyelv azonossága jellemzi.

Az Európa Tanács 1557-es ajánlása megállapítja, a romák nem egyszerűen „csak” kisebbségi csoportot, hanem „különleges kisebbségi csoportot alkotnak, mivel kettős kisebbségi státusszal rendelkeznek. Etnikai közösséget képeznek, és legtöbbször a társadalom szociálisan hátrányos helyzetű csoportjaiba tartozik.”⁹

Az Európa Tanács szükségesnek érzi felhívni a tagállamok figyelmét, hogy mindezek ellenére még mindig nem ismerik el minden országban a romákat kisebbségi csoportként, és így nem élvezik az ehhez kapcsolódó jogokat. „Felhívja tehát az államokat ezen jogok érvényesítésére, valamint a nemzeti kisebbségek védelméről szóló Keretegyezmény és a Regionális vagy kisebbségi nyelvek Chartájának alkalmazására. Valószínűleg szükség is van erre, mert több országban is megpróbálják megkerülni, vagy „leegyszerűsíteni” a szükséges szabályokat.”¹⁰

2.3 A KISEBBSÉGEK VÉDELME NEK JOGI MEGKÖZELÍTÉSE

A jog a kisebbségi kérdéshez két oldalról közelít: egyrészt a kisebbségi helyzet egy adott államon belül, másrészt a nemzetközi jogi szabályozás felől. A belső jogállam és állampolgár között, míg a nemzetközi jogállamok között, egymás kisebbségeire tekintettel állapít meg normákat. Európában a kisebbségek védelme terén két fő szemlélet alakult ki: a diszkriminációellenes normák érvényesítése és a kisebbségi jogok támogatása.

Megjegyezni kívánom, hogy az Európai Unió e tekintetben konkrétan kisebbségvédelmi céllal nem fogalmazott meg egységes és követendő irányelvet, hivatkozva az országok szuverenitására, áthárítja az igen komplex jogi szabályozási kötelezettségét a tagállamokra.

9 Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Bp.: Gondolat Kiadó Kör KFT. 2004. 4. pont. 178. old.

10 Kállai Ernő: Helyi cigány kisebbségi önkormányzatok elméleti modellje és működési gyakorlata Magyarországon PhD értekezés, Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi doktori iskola Miskolc, 2008.61 old.In. Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Bp.: Gondolat Kiadó Kör KFT. 2004. 11.pont 180. old

Az antidiszkriminációs intézkedések célja, hogy indokolatlanul senkivel se lehessen másoktól megkülönböztetve bánni. A kisebbségi jogok védelme annak lehetővé tételére irányul, hogy az egyének és a közösségek megőrizték eltérő identitásukat és elkerüljék a többségi kultúrába való kényszerű asszimilációt. A diszkriminációellenesség és a kisebbségi jogok védelme egymást kiegészítő választ jelentenek a társadalomból való kirekesztéssel és asszimilációval egyaránt szembesülő kisebbségek gondjaira. Ezeket a jogokat szokásos a „*kisebbségek védelme*” összefoglaló kifejezéssel illetni. Megállapíthatjuk, hogy az alapvető emberi jogok ma már a nemzetközi jog szerves részévé váltak. Mint minden körülmények között érvényesülésre igényt tartó szabályok, megtalálhatóak a demokratikus berendezkedésű országok alaptörvényeiben, alkotmányaiban.

Ez így van Magyarország esetében is: *„a kisebbségvédelem keretében két célt kell az államnak elérnie: egyrészt biztosítani kell azt, hogy a kisebbséghez tartozó egyéneket kisebbséghez való tartozásuk miatt alapvető jogaik gyakorlása során ne érhesse hátrányos megkülönböztetés, másrészt a kisebbségi közösségek és a kisebbséghez tartozó egyének számára olyan többletjogosítványokat biztosíthat, amelyek segítik a kisebbségi létből adódó hátrányos helyzetük leküzdését, végső soron pedig megakadályozzák a többségi társadalomba való beolvadásukat.”*¹¹

AZ EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETÉNEK ALAPOKMÁNYA (1945)

Bár a Népszövetség helyett (is) megalakult Egyesült Nemzetek Szervezete un. „San Franciscoi Nyilatkozat” - tal elfogadott Alapokmánya egyetlen cikke sem foglalkozik konkrétan a kisebbségek védelmével, egyes rendelkezései azonban kapcsolatba hozhatók ezzel a kérdéssel. Az Alapokmány preambuluma - az emberi jogok nemzetközi védelme tekintetében - a következőképpen fogalmaz: *„Mi, az Egyesült Nemzetek népei, újból hitet teszünk az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők, valamint a nagy és kis nemzetek egyenjogúsága mellett,”*

Az 55. Cikk c) pontja a kisebbségeket érintő diszkrimináció tilalmára vonatkozóan így rendelkezik: *„... az Egyesült Nemzetek elő fogja mozdítani az*

11 Palásti Sándor: Társadalmi Szemle, 1998/5. 67. old.

emberi jogoknak és alapvető szabadságoknak mindenki részére, fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül történő általános tiszteletben tartását.”¹²

AZ EMBERI JOGOK EGYETEMES NYILATKOZATA (1948)

A Nyilatkozat az Alapokmányhoz hasonlóan nem tartalmaz kifejezetten kisebbségvédelmi rendelkezést. Több ország javaslatának figyelmen kívül hagyásával a Közgyűlés úgy vélte, hogy az általános emberi jogi védelem eléggé széles körű ahhoz, hogy azt a kisebbségekre kiterjesztve is alkalmazni lehessen. Bár itt is találkozhatunk olyan rendelkezéssel, mely - a diszkrimináció tilalma okán, az egyenlő elbánás elvét hangoztatva - kapcsolatba hozható a kisebbségvédelemmel: (2. Cikk). *„Mindenképpen, bármely megkülönböztetésre, nevezetesen fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyonra, születésre vagy bármely más körülményre való tekintet nélkül hivatkozhat a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított összes jogokra és szabadságokra.*”¹³

EGYEZMÉNY A NÉPIRTÁS BÜNTETTÉNEK MEGELŐZÉSÉRŐL ÉS MEGBÜNTETÉSÉRŐL (1948)

Az un. „genocídium egyezmény” meghatározza a népirtás fogalmát: (2. Cikk) *„A jelen Egyezmény népirtás alatt a következő cselekmények bármelyikének, valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti:*

- a) a csoport tagjainak megölése;*
- b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása;*
- c) a csoportra megfontolva olyan életkörülmények ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése;*
- d) oly intézkedések tételése, amelyek célja a csoporton belül a születések megátolása;*
- e) a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele”.*

12 1956. évi I. törvény Az Egyesült Nemzetek Alapokmányának kihirdetéséről. – In. Bruhács János: A kisebbségek védelmének nemzetközi jogi szabályozása az ENSZ keretében- Tanulmányok a nemzeti kisebbségek jogi védelméről. JPTÉ ÁJK Kisebbségvédelmi Munkaközössége, 1988.

13 Halmi Gábor és Tóth Gábor (szerk.): Emberi jogok. Bp.: Osiris 2003.

Tekintettel arra, hogy a szöveg „nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport”-ot említ, ez már némi elmozdulást jelent a kollektív kisebbségi jogvédelem irányába. Az Egyezmény minden olyan cselekményt tilt, amelyek valamilyen módon a csoport fizikai létezését teszik lehetetlenné; sőt, a végső szövegezés állásfoglalást fogalmaz meg a kisebbségek kulturális védelméről is, miszerint tilosnak nyilvánította: *„megakadályozni a csoport nyelvének használatát a mindennapi gyakorlatban vagy az iskolákban, valamint publikációk kiadását, vagy terjesztését a csoport nyelvén, könyvtárak, múzeumok, iskolák, történelmi emlékművek, szent helyek, vagy a csoport más kulturális intézményeinek és objektumainak megsemmisítését, vagy használatának megakadályozását.”*¹⁴

EGYEZMÉNY A FAJI MEGKÜLÖNBÖZTETÉS VALAMENNYI FORMÁJÁNAK KIKÜSZÖBÖLÉSÉRŐL (1965)

Az un. „New Yorki Egyezmény” (1. Cikk) szerint a „faji megkülönböztetés” kifejezés minden olyan különbségtételt, kizárást, megszorítást, avagy előnyben részesítést jelent, amelynek alapja a faj, a szín, a leszármazás, a nemzetiségi vagy etnikai származás, és amelynek célja vagy eredménye politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális téren vagy a közélet bármely más terén az emberi jogok és alapvető szabadságjogok elismerésének, egyenrangú élvezetének vagy gyakorlásának megsemmisítése vagy csorbítása. Lehetővé teszi egyes különleges intézkedések alkalmazását az emberi jogok és alapvető szabadságjogok teljes és egyenlő élvezetének biztosítása végett.¹⁵

A POLGÁRI ÉS POLITIKAI JOGOK NEMZETKÖZI EGYEZSÉGOKMÁNYA (1966)

Az első olyan ENSZ dokumentum, mely tételesen is említést tesz a kisebbségekről, illetve rendelkezik is azok védelméről. (27. Cikk) *„Olyan államokban, ahol nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy*

14 1955. évi 16. törvényerejű rendelet A népirtás büntetnének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

15 Halmi Gábor és Tóth Gábor (szerk.): Emberi jogok. Bp.: Osiris 2003.

*csoporthuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják.*¹⁶

Bár a megfogalmazás „csak” a közös kultúrát, vallást és nyelvet említi, de az Egyezségokmány (2. Cikk) /1. pont/ meghatározza a diszkrimináció általános tilalmát is: *„Az Egyezségokmányban részes valamennyi állam kötelezi magát, hogy tiszteletben tartja és biztosítja a területén tartózkodó és joghatósága alá tartozó minden személy számára az Egyezségokmányban elismert jogokat, minden megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.*”¹⁷

Meg kell jegyezni, hogy a dokumentum egy alapkérdésben továbbra is „*adósa maradt*” a kisebbségeknek - bár kisebbségekről beszél, de nem fogalmazza meg a „*nemzeti kisebbség*” fogalmát.¹⁸

AZ EURÓPA TANÁCS ÉS AZ EBESZ

Az Európa Tanács – azért, mert szinte minden európai államot tagjai között találunk - napjaink talán egyik legjelentősebb szervezete. Magyarország legnagyobb lélekszámú kisebbsége a cigányság vonatkozásában is nagy jelentőséggel bírnek azok a dokumentumok, melyek e szervezet égisze alatt születtek:

Első és egyben a legnagyobb jelentőséggel bíró dokumentumnak tekinthető az 1950-ben elfogadott *„Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről”*¹⁹szóló okmány, amelynek 14. cikke a kisebbségek elleni diszkriminációt is tilalmazza. *„Az egyezményhez csatolt 12. jegyzőkönyv hatályba lépése óta pedig már megállapítható a diszkrimináció ténye, bármely jogszabályban meghatározott jogok tekintetében is, nem csak az egyezmény vonatkozásában. A dokumentum fontosságát nem csak az jelzi, hogy lehetőség van egyéni panaszos eljárásra is, hanem hogy az 1990-es években rendszerváltó államok, amikor felvételüket kérték a szervezetbe, tagságuk feltételül szabták az egyezmény megerősítését. Az ellenőrzésére, létre hívott Emberi Jogok Európai Bírósága pedig*

16 Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Dokumentumgyűjtemény. Bp.: Gondolat Kiadó Kör KFT. 2004. 61-70. old.

17 Alkotmányos Szerződés <http://www.eurlex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:HU:HTML> letöltve:2009. 10. 21.

18 Halmi Gábor és Tóth Gábor (szerk.): Emberi jogok. Bp.: Osiris 2003.

19 Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Dokumentumgyűjtemény. Bp.: Gondolat Kiadó Kör KFT. 2004. 121-128. old.

aktívan működik, Magyarország is „érdekelt félként” jelent meg több eljárásban is.”²⁰

Érdemes említeni még az „Európai Szociális Chartát”²¹, amely tiltja a szociális jogok érvényesülésénél a kisebbségi alapon történő diszkriminációt. Az ellenőrzést a Független Szakértő Bizottság végzi, amely a részes államoktól két évente beérkező jelentéseket értékeli, és fogalmaz meg esetleg „figyelmeztetést”, vagy „ajánlást”.

A nyelv hivatalos használata, egyáltalán használatának jogi norma által biztosított lehetőségét az 1990-es években elfogadott „Regionális vagy kisebbségi nyelvek kartájára” biztosítja nemzetközi jogi szinten. A „Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményre”²² pedig a tekintetben kell utalnunk, hogy az Európa Tanács Strasbourghban már 1995-ben létrehozott egy keretegyezményt, mely 1998. február 1-től a magyar jogrendbe is bekerült. *Az elemzők szerint azonban az egyébként kötelező erejű rendelkezésekhez bizonytalan jogi tartalmú megfogalmazások társulnak.*²³ Véleményem szerint, előrelépésnek tűnik a korábbiakhoz képest, hiszen a diszkrimináción túl rendelkeznek a kisebbséghez tartozó személyeket megillető külön jogokról is.

Az 1992-ben elfogadott nyelvi charta nyilatkozata szerint védelemben kell részesíteni a kisebbségi nyelveket a többnyelvűség és a multikulturalizmus megóvása érdekében. *„Azonban nem a kisebbségi származású személyeket biztosítja jogokról, hanem állami kötelezettségvállalásokat ír elő. Megjelenik a „területhez nem köthető nyelvek” kategóriája is, amelyeket nem lehet külön földrajzi körzethez kötni. Ezekre a nyelvekre így csak a „Célok és elvek” című fejezet alkalmazható, amely nem kötelező az államok számára. Ez jó okot szolgáltatott Magyarországnak is a lovári és beás nyelv alkalmazásának elutasítására”.*²⁴

20 Kállai Ernő: helyi cigány kisebbségi önkormányzatok elméleti modellje és működési gyakorlata Magyarországon PhD értekezés, Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Doktori Iskola Miskolc, 2008. 68. old. In: Majtényi Balázs-Vizi Balázs (szerk.) A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Gondolat Kiadó Kör KFT. 2004. Dokumentumgyűjtemény

21 A Chartát 1961. október 18-án fogadták el Torinóban, és az 1965. február 26-án lépett hatályba. Magyarországon kihirdette az 1999. évi C. törvény.- In: Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Dokumentumgyűjtemény. Gondolat Kiadó Kör KFT. 2004.132 – 135. old.

22 A Keretegyezményt 1995. február 1-én fogadták el, és 1998. február 1-én lépett hatályba. Kihirdette az 1999. évi XXXIV. törvény. In: Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Dokumentumgyűjtemény Gondolat Kiadó Kör KFT. 2004. 157-166. old.

23 Varennes, Ferdinand: 'Kisebbségi jogok a nemzetközi jogban.' . In: Fundamentum, 1998/1-2. 26-39. old.

24 Kállai Ernő: helyi cigány kisebbségi önkormányzatok elméleti modellje és működési gyakorlata Magyarországon PhD értekezés, Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi doktori iskola Miskolc,

„Az 1998-ban hatályba lépett Keretegyezmény értelmében a kisebbségi jogok az általános emberi jogok részét képezik, ezeket a jogokat és szabadságokat egyénileg és másokkal közösségben is gyakorolják, az államokat pedig a pozitív irányú beavatkozásra biztatja. Az egyezmény jogi kötőerővel rendelkezik, de mivel a kisebbségek fogalmát nem határozta meg, ez külön értelmezésekre is lehetőséget ad. A már említett „soft” megfogalmazások jelentősen felpuhítják az alkalmazás lehetőségét.”

Fontosnak tartom megemlíteni a jogi erővel nem rendelkező, de a romák szempontjából fontos Közgyűlési Ajánlásokról is. Ilyen például – a kisebbségek meghatározásánál már említett – 1201/1993-as ajánlás, vagy az első, romákkal foglalkozó dokumentum, a Közgyűlés „563. számú Ajánlása az európai cigányokról és más vándorló életmódú emberekről”.²⁵ E területen fejlesztette tovább munkáját a „Parlamenti Közgyűlés 1203/1993. számú ajánlása az európai cigányokról”,²⁶ vagy a már szintén idézett 1557/2002. számú, „A romák jogi helyzete Európában”²⁷ című dokumentumok elfogadásával. Az ajánlásokban egy fokozatos fejlődésnek vagyunk a tanúi, mint már említettem, a legutolsó, 2002-es dokumentum már széles körben elfogadja a diszkrimináció ellenes kötelezettségeket, és az országokat a jogok elfogadására inti.

Az EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) dokumentumai - pl. Párizsi Charta, a Koppenhágai dokumentum, stb. - alapvetően csak kisebbségpolitikai deklarációnak tekinthetők. A magam részéről az 1992-ben, Helsinkiben elfogadott, „A változás kihívásai” című dokumentumnak tulajdonítok jelentőséget, amely alapján létrejött a Nemzeti Kisebbségi Főbiztos intézménye, akinek alapvető feladata, hogy felhívja a figyelmet a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos, „*alacsony intenzitású*” konfliktusokra is. Így terjesztette ki tevékenységét a Főbiztos a romák és a többségi lakosság konfliktusaira is. Eddig már három átfogó jelentésben számolt be a romák romló helyzetéről.²⁸

2008. 68old.In.Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Gondolat Kiadó Kör KFT. 2004.Dokumentumgyűjtemény. 132 – 135. o.

25 Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Gondolat Kiadó Kör KFT. 2004.Dokumentumgyűjtemény.62 – 63. old.

26 Uo:64 – 68. old.

27 Uo:69 – 75. old.

28 Vizi Balázs: 'A világ vigyázó tekintete ... Megfigyelő és ellenőrző mechanizmusok a nemzetközi kisebbségvédelemben: a cigányság helyzete.' In: Majtényi Balázs (szerk.): Merre visz az út? A romák politikai és emberi jogai a változó világban. Bp.: Budapest, Lucidus Kiadó, 2003. 53-78. old. A Főbiztos jelentései pedig megtalálhatóak: Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): Európa kisebbsége. A roma kisebbség a nemzetközi dokumentumokban. 195 – 2004. old.

AZ EURÓPAI UNIÓ

Sokan hiszik azt, hogy az egységesülő Európa egy új, közös jogrendszert is ki fog alakítani, és így a kisebbségi jogot is összeurópai szinten fogják szabályozni. Véleményem(?) szerint az egyéni érdekek, az egyes országok szuverenitása, a bennük uralkodó sokszínű politikai - és gazdasági uralom miatt, népeik egységessége és széthúzása, a nemzetek közötti megszüntethetetlen rivalizálás kényszere, a mindenképpen - akár más népek kárára is - fennmaradni vágyás elsődleges ösztöne, a diktatúrák ellen ható demokratikus szemléletmód, mind - mind kizárja az egységes, az élet minden területére - országhatárookra tekintet nélkül - érvényes kötelező erejű, azonos kisebbségi jog alkalmazását.

Lehet, hogy valamikor be fog következni egy ilyen jogi szemléletváltás, de jelenleg a tagállamok még csak a kisebbségeket érintő jogi szabályozás szükségességéről vitáznak hosszú évek óta.

Úgy gondolom, hogy a nemzetállamok az ország szuverenitását féltik akkor, amikor a kisebbségek konkrétan megfogalmazandó, a jogi érába véglegesen bekerülő és alkalmazandó magatartás szabályait papírra kellene vetni.

Fakad ez az „*idegenkedés*” egyrészt a történelmi múltból, amikor a háborúk után, az államhatárok átrajzolásával néptömegeket kényszerítettek más országokhoz kapcsoltn másodrendű állampolgárokként élni, másrészt abból, hogy a határok átjárhatóságának lehetővé tétele után nem tudják az egyes államok, hogy a migráció milyen hatással lesz az általuk uralt területekre. Erre már most is pregnáns példa a Franciaországban megjelenő, általában román állampolgárságú cigányokkal való nemzetközi jogi szempontból szabályozatlan bánásmód.

A diszkrimináció tilalmát előíró szabályokon és az emberi jogi kereteket elfogadó dokumentumokon túl, nem ismerek olyan uniós szabályozást, ami a kisebbségekkel való bánásmódra külön kötelező erejű magatartási szabályt írna elő a részes államok tekintetében.

A magyar nyelvű szakirodalom a kisebbségi jogi szabályozás vonatkozásában három területre szokott kitérni²⁹: egyrészt az *Európai Parlament politikai nyilatkozataira*, másrészt a *tagjelölt országok* kisebbségi kérdésben meghatározó viszonyaival foglalkozó un. *ország jelentésekre*, illetve a rendkívül szerteágazó intézményrendszer miatt a *nyelvi sokszínűsége*.

29 Gyertyánfy András: Az etnikai kisebbségek az Európai Közösség jogában. -In: Jogtudományi Közlöny, 2003. 3. sz. 145-152. old.

Ebből is következik - mint a romák/cigányok vonatkozásában erre már előzőleg kitértem -, hogy kisebbségi kérdésekben alapvetően a tagjelöltekkel szemben támasztanak követelményeket ezen a területen, és valószínűleg akkor sem lenne nagyobb változás, ha hatályba lépne mégis az Alkotmányos Szerződés, amelynek I-2. cikke tartalmaz a kisebbségekre vonatkozó manifesztálódás:

„Az unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közösek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában.”³⁰

A Szerződés része lett volna hatályba lépés esetén - a 2000-ben elfogadott „Alapvető Jogok Chartája”. Ez tilalmazza a diszkriminációt, illetve utalást tesz a kulturális, vallási és nyelvi sokszínűség megőrzésére.³¹

A legfontosabb élő, a tárgyban valamiféleképpen elfogadható szabályozás azonban mindenképpen a diszkrimináció tilalmának különböző kimondása maradt az EU dokumentumokban is.

Ennek egyik alapköve az Amszterdami Szerződés által az Alapszerződésbe beiktatott 13. cikk, és az ennek a megvalósítása okán elfogadott „A faji és etnikai diszkrimináció különböző formái elleni fellépésről szóló 2000/43. számú irányelv”.³²

A dokumentum a közvetlen és közvetett diszkrimináció, valamint a zaklatás fogalmi meghatározását adja, valamint a pozitív diszkriminációt is elérendő célként jelöli meg.

Hazánk szempontjából alapvető jelentőségű, mert az itt megfogalmazottak alapján fogadta el a Magyar Országgyűlés a 2003. évi CXXV. törvényt az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőségről.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy bár vannak törekvések az Európai Unióban is a kisebbségi kérdés jogi rendezésére, de ennek - az általam már megfogalmazott okok miatt is - valószínűleg még a kezdetén vagyunk.

30Alkotmányos Szerződés

<http://www.eurlex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:HU:HTML> letöltve:2009.10. 11.

31 Vizi Balázs: 'Az Európai Unió és a kisebbségek jogai'. Kisebbségkutatás 2001.2. sz. 275-287 old.

32 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:HU:HTML> letöltve:2009.10. 11.

2.4.MAGYAR SZABÁLYOZÁS

1949. ÉVI XX. TÖRVÉNY A KÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYA

Az Alkotmány 68. §-a kimondja, „a Magyar Köztársaságban élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők.” Az alaptörvény szellemében a nemzeti és etnikai kisebbségek védelemben részesülnek. Kollektíven részt vehetnek a közéletben, ápolhatják saját kultúrájukat, használhatják anyanyelvüket, anyanyelvükön oktathatnak és neveiket is saját nyelvükön használhatják. A törvények biztosítják képviselőiket, továbbá helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre.

A 70/A. § szerint „a Magyar Köztársaság területén tartózkodó minden személyt egyformán megilletnek az emberi, illetve az állampolgári jogok, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.”³³

1993. ÉVI LXXVII. TÖRVÉNY – A NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGEK JOGAI RÓL

A törvény – kiindulva az alaptörvény fent rögzített téziseiből – azt a célt tűzi maga elé, hogy megteremtse a jogi kereteket, melyek között a kisebbségek egyéni és kollektív jogukat szabadon gyakorolhatják. „a nemzeti és etnikai önazonossághoz való jog az egyetemes emberi jogok része. Ezen jogok összessége nem a többség adománya és nem a kisebbség kiváltsága, forrásuk pedig nem a nemzeti és etnikai kisebbségek számaránya, hanem az egyén szabadságának és a társadalmi békének tisztelete alapján a másság joga” – írja a törvény preambuluma.

A kisebbségi törvény legfőbb elemei, egyben eredményei az alábbiakban foglalhatóak össze:

- a) „nevesíti” a magyarországi nemzeti kisebbségeket, közöttük nemzetiségekkel azonos jogokkal rendelkező etnikai besorolást kapott a cigányság;
- b) biztosítja a szabad – akár többes – identitásválasztás lehetőségét;
- c) lehetőséget teremt a kisebbségi képviselői rendszer – mint legfőbb képviselői szerv – létrehozására.

33 1949. évi XX. törvény – A Magyar Köztársaság Alkotmányáról

A törvény egyes elemeinek módosítása napi politikai egyeztetések – alkalmasint csatározások – tárgya. A vita kulcskérdése a kisebbségek parlamenti képvisellete, ehhez kapcsolódóan a kisebbségi névjegyzék összeállítása. Ez kiegészül még olyan problémakörökkel, mint az „etnobiznisz”, illetve adatvédelmi kérdéseket is felvet.³⁴

2003. ÉVI CXXV. TÖRVÉNY – AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓDRÓL ÉS AZ ESÉLYEGYENLŐSÉG ELŐMOZDÍTÁSÁRÓL

Az Országgyűlés 2003. december 22-i ülésén fogadta el az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló „*antidiszkriminációs*” törvényt. Az új jogszabály, melynek megalkotását többek között két európai irányelv – az ET 43/2000/EK irányelve a személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról (Faji Egyenlőségi Irányelv) és a 78/2000/EK irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról (Foglalkoztatási Egyenlőségi Irányelv) – átültetésének kötelezettsége tette szükségessé, számos új intézményt vezet be a magyar jogrendszerbe.

Bár sok régóta hatályos magyar jogszabály - a korábban hivatkozott Alkotmány, Ptk., Btk. stb. - tartalmazza a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, a fogalom definíciójára mindeddig csak részlegesen került sor. Ezen változtat a törvény a diszkriminatív magatartások rendszerezésével és átfogó meghatározásával.

A jogalkotó ötféle magatartást von a szabályozás hatálya alá, kimondva, hogy az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti, és ezért tilalom alá esik:

- 1) *a közvetlen hátrányos megkülönböztetés;*
- 2) *az előnyben részesítés (bizonyos esetekben az egyenlő bánásmód követelményének alkotmányos korlátja lehet, egyes esetekben nem tilalmazott);*
- 3) *a zaklatás;*
- 4) *a jogellenes elkülönítés;*
- 5) *a megtorlás (valamint az ezekre adott utasítás is.)*³⁵

34 1993. évi LXXVII. törvény – A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól

35 2003. évi CXXV. törvény – Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

2.4 A KISEBBSÉGEKET VÉDŐ INTÉZMÉNYEK

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI VÉDELEM

Európa legtöbb államában - így Magyarországon is - az alapjogi bírászkodásban meghatározó szerepet játszanak a rendes bíróságoktól elkülönült alkotmánybíróságok.

Az ún. „centralizált” alkotmánybírászkodás keretében az alapjogi tárgyú jogszabályok elvont alkotmányossági felülvizsgálatával egyfajta közvetett alapjogvédelem valósul meg, ugyanakkor az alkotmánybíróság jogosult konkrét bírósági és közigazgatási határozatok ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok elbírálására is.³⁶

A JOGVÉDELEM BÍRÓI ÚTJA

Az Alkotmány rögzíti, hogy az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények, továbbá a köteleességek teljesítésével kapcsolatban hozott állami döntések elleni kifogások bíróság előtt érvényesíthetők.

A bírói út igénybevételenek lehetősége kettős: polgári jogi, vagy büntetőjogi. A polgári jogi igény kiterjedhet többek között a hátrányos megkülönböztetés tilalma, a becsület és az emberi méltóság kategóriákra. A büntetőjog fontos szerepet vállal a kisebbségi jogok védelmének biztosításában. A hatályos Büntető Törvénykönyvben a 155.§ Népirtás, a 157.§ Apartheid, a 174/B.§ Nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak és a 269.§ Közösség elleni izgatás tényállásokban megfogalmazottak azok a törvényhelyek, melyek alapvetően a kisebbségekhez tartozók jogainak védelmére hivatottak.³⁷

Az országgyűlési biztosok

A Köztársasági Elnök javaslatára az Országgyűlés 1995-ben négy országgyűlési biztost – ombudsmant – választott: az állampolgári jogok országgyűlési biztosát és helyettesét, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosát és az adatvédelmi biztost. Magának a jogintézménynek a bevezetése az 1989. évi Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokhoz köthető, egyfajta „kormányzati ellensúlyként” kívánták létrehozni.

36 Az Európai Tanács válogatott egyezményei - Budapest-Strasbourg. Bp.:Osiris,1999.

37 Az Európai Tanács válogatott egyezményei - Budapest-Strasbourg. Bp.:Osiris,1999.

Valamennyi országgyűlési biztos kizárólag az Országgyűlésnek tartozik beszámolási kötelezettséggel tevékenységének tapasztalatairól. Éves beszámoló keretében adnak számot a jogvédelem helyzetéről az alkotmányos jogokhoz kapcsolódó hatósági eljárások területén, az általuk tett kezdeményezések, ajánlások fogadtatásáról és eredményeiről.

„a kisebbségi biztos, mint szakombudsman funkciója, hogy védelmezze, érvényre juttassa a társadalom gyenge, a többségnek és az államnak egyaránt kiszolgáltatót nemzeti és etnikai kisebbségi csoportjainak jogait.”³⁸

A kisebbségi biztos a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (kisebbségi törvény) hatálya alá tartozó kérdésekben jár el.

A KISEBBSÉGEK ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELETE

A kisebbségek országgyűlési képviselete a jogérvényesülés komoly problémája, mivel nem született részletes szabályozás a kisebbségek országgyűlési képviseletének ügyében. Az Alkotmánybíróság már két esetben állapított meg mulasztásos jogsértést, mivel a politikai pártok nem tudtak konszenzusra jutni e kérdésben. Talán ennek olyan üzenete is lehet a kisebbségek felé a „*politikai elit*” részéről, mintha ez nem a kisebbségek törvényben lefektetett joga, hanem a többség adománya lenne.

2.5 KI SZÁMÍT MA MAGYARORSZÁGON CIGÁNYNAK/ROMÁNAK?

A cigányság a hazánkban élő nemzeti és etnikai kisebbségek közül a legnagyobb lélekszámú közösség, egyben az egyetlen etnikai kisebbség. Európai viszonylatban a negyedik legnépesebb roma közösség él Magyarországon. Nemzeti kisebbségen olyan magyarországi – legalább száz éve honos – népcsoportot értünk, amelynek tagjai a Magyar Köztársaság állampolgárai, de más nyelvi, illetve kulturális nemzethez tartoznak, és ezáltal kettős az identitástudatuk. Összesen 12 nemzeti kisebbség él az országban, míg egyetlen etnikai kisebbségnek a romát tekintjük, ugyanis az ő háttérükben nem áll másik, Magyarországon kívüli anyanemzet.

A magyarországi romákat, akiknek nincsen anyanemzete, anyaországa, mind etnikai kisebbséget a magyar jog elismeri, de éppen a roma közösséget körülölelő

³⁸Halmi Gábor és Tóth Gábor (szerk.) Emberi jogok. – Bp.: Osiris, 2003.

problémakomplexum egyik fontos ismérve, hogy jelentőse eltér a roma etnikum jogi, szokásjogi és szociális értelmezése, s hogy e különbségek minden egyes romákat érintő intézkedésben megjelennek.

A jelenlegi jogi szabályozás szerint cigány/roma az, aki annak vallja magát.³⁹ Ezen elv alkalmazása emberjogi alapokra visszavezethető, alapjában véve helyes gyakorlat, azonban félrevezető lehet. Félrevezető a romák/cigányok oldaláról is: hiszen a roma közösségekben sem egyértelmű ezen etnikai jogállás vállalása. Sok roma család akkor sem vállalja népszámláláskor, vagy önkormányzati választások alkalmával, hogy a roma etnikumhoz tartozik annak ellenére, hogy beszéli a romani, vagy a beás valamely változatát. Ráadásul a magyarországi romák többsége magyar anyanyelvű. A nem vállalás és a vállalt identitás között nagy eltérések mutatkoznak: 1980-ban mindössze alig több mint 27 ezer fő vallotta magát cigánynak az akkor 340 ezer főre becsült roma lakosságból.⁴⁰ 2010-ben, a népszámlálás során, érzékelve azt, hogy a magyarországi etnikai és nemzeti kisebbségekhez tartozók nagy hányada már nem beszéli kisebbségi nyelvét, a történelem során megmaradt etnikai tudata, de magyar anyanyelvűvé vált, bevezetett egy új adatfelvételi szempontot: „*A **nemzeti kulturális kötődés** kérdés először szerepel a magyar népszámlálások tematikájában. Felvételére etnikai, nemzeti kötődést, asszimilációt, az egyes nemzetiségek megtartóerejét vizsgáló kutatók javaslatára került sor. A válaszok önmagukban is, és a többi, nemzetiséggel összefüggő kérdések válaszai közötti korreláció vizsgálatával az eddigi lehetőségektől eltérő területet, újszerű kutatási szegmentumot*

jelenthetnek a hazai kisebbségekkel foglalkozó kutatóknak.”⁴¹

Ebből a vizsgálatból kiderült, hogy 1990-ben 48 072 fő, 2001-ben 48 685 fő vallotta magát cigány anyanyelvűnek, 1990-ben 142 683 fő, 2001-ben pedig 190 046 fő, vagyis nagyjából háromszor annyian a cigány etnikumhoz tartozástvallóknak, kik közül 2001-ben 129 259 fő mondta, hogy nemzetiségi kulturális értékekhez, hagyományokhoz kötődik, 53 323 fő pedig, arról számolt be, hogy a családban beszélnek a cigány nyelv valamely változatát (ide értve a beást is).

Tapasztalataim szerint a roma etnikai kategória nem vállalásának okai mögött

39 Nek. tv. 7. § (1) Valamely kisebbséghez való tartozás vállalása és kinyilvánítása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga. A kisebbséghez való tartozás kérdésében – a (2) bekezdésben foglalt kivétellel – nyilatkozatra senki sem kötelezhető.

40 Kocsis Károly - Kovács Zoltán: A cigány népesség társadalomföldrajza -In: Glatz Ferenc (szerk.): A cigányok Magyarországon. Bp.: Magyar Tudományos Akadémia, 2001. 13.old.

41 Népszámlálás 2001. Bp. KSH, 2002. 4. Nemzetiségi adatok. Összefoglalás és módszertani segítségek. 1- 4.old.

elsősorban nem az asszimilációs törekvés van (de az is van!), hanem félelem, vagy érdektelenség, vagy épp értetlenség.

Hablicsek László is a reprezentatív, szociológia felméréseken készült felmérések alapján végez részletes statisztikai számításokat 2050-ig a várható magyarországi roma népesség tekintetében. Tanulmányában szerepel, hogy a KSH ilyen minősítések alapján 393715 főre becsülte a roma kisebbség lélekszámát, az MTA Szociológiai Intézete 482000 főre. Ő a 2050-re várható népesség nagyságát 900 ezer és 1,1 millió fő között állapítja meg.⁴² Ez a becslés szerintem ma a valóságnak megfelelő, de a roma közösségben élő értelmiségiek szerint már a 800 ezer fős roma kisebbség valóság.

A szocializmus során kialakult szociális alapú, megfigyeléseken és előítéleteken alapuló csoportosítás, mely ma hivatalokban is alkalmazott kategória: „cigány az, akit a nem cigány környezete különböző ismérvek alapján cigánynak tart.”⁴³ E kategóriával dolgozik - legtöbb esetben jóhiszeműen, nem előítéletek és emberjogi megkülönböztetést, hanem inkább valamiféle pozitív diszkriminációt alkalmazva - a hivatalok (például polgármesteri hivatalok szociális, osztályai, gyermekvédelmi szolgálatok, rendőrség bűnmegelőzési csoportjai) nagy része. A probléma akkor adódik, amikor ebbe a külső meghatározásba bekerül az előítélet, illetve amikor a szegénységkultúrával azonosítódik a helyi roma kultúra, s ezért kizáródnak emiatt a szociálisan nem, cigánynak vélt roma családok.

A cigányság szokásjoga is jelenthet problémát, hiszen a nem romanit (cigány nyelvet) beszélő roma közösségek magukat cigánynak tartják következetesen, de sohasem mondják magukat romáknak. A roma, mint politikai fogalom így összeütközésbe kerül a roma, mint etnikai fogalommal, s azt, hogy épp melyiket alkalmazza a közösség, csak az intézkedésekben részt vevő nem romák érzékelésén múlik. Így konfliktus okává is válhat egy ilyen „kulturális félreértés”.

A társadalomtudomány (szociológia, néprajz, történettudomány) általában a külső és a belső kategorizálás valamely társítását végzi el, mely sommásan így fogalmazható: cigány az, akit a környezete (roma és nem roma egyaránt) egyöntetűen annak tart.

42 Hablicsek László (2000): Kísérlet a roma népesség előreszámítására 2050-ig. In: Horváth Ágota – Landau Edit – Szalai Júlia (szerk.): Cigánynak születni: Tanulmányok, dokumentumok. Bp.: Aktív Társadalom Alapítvány – Új Mandátum Kiadó. 243-276. old.

43 Kocsis Károly - Kovács Zoltán: A cigány népesség társadalomföldrajza In: Cigányok Magyarországon. Bp.: MTA, 2001. 13.old.

A társadalomtudományban érdekes megosztottságot tapasztalunk. Az írott források alapján kutató történeti tudományokban (történelem, etnográfia) azok a cigányok, akiket ezzel, vagy a romákra a különböző történeti korokban használt elnevezésekkel illet írástudó környezete. A tanulmányok e tudományokban a cigányság történetével, néprajzával foglalkoznak, s nem is tehetnek mást, hiszen minden egyes forráson ez a külső elnevezés szerepel. Természetesen ez az elv más etnikumok, így a magyarság esetében is érvényesül. A társadalomtudományok azon része viszont, mely a jelent és közelmúltat vizsgálja (elsősorban a szociológia, politológia, de az antropológiai is) már nem sokkal pontosabban, belső struktúrákra is igaz módon próbálja meghatározni kutatása tárgyát, jelen esetben az etnikumot. A Kemény István vezette 1971-es reprezentatív cigányvizsgálat elsősorban a cigányság szociológiai jellemzőit akarta leírni, s e jellemzők kulturális háttereit, az identitással csak érintőlegesen foglalkozott.⁴⁴ Azonban a sokszor ma is hivatkozott (s néha már sztereotípiává vált, például a nyelvi megoszlás tekintetében) a szocialista viszonyok között nem is értelmezhető tudományosan a nemzet-etnikum, etnikai kultúra és szociális kultúra viszonyrendszerét, ez már a rendszerváltást követő kutatásokra maradt, s láthatóan sokkal bonyolultabb feladat, mint a szociális körülhatárolás. Az 1971-es és a mai kutatások egyik sajátossága azonban - sajnos - mai az, hogy a szociális értelemben asszimilálódott, de cigány közösségi életet élő romák kimaradnak. Felvethető lenne az asszimilálódó, vagy asszimilálódni vágyó etnikumok befogadásának vizsgálata (nem csak a romák, de a magyarországi horvátok, szlovákság, románság tekintetében is), de erre még nem vállalkozott sem az antropológia, sem a mentalitástörténet.

Az etnikai kérdést (Ki a cigány? Ki a magyar? stb.) árnyalja az is, hogy az etnikumokat nem kezelhetjük „zárt rendszerként”, hiszen folyamatosan változnak (asszimilálódnak, integrálódnak, szegregálódnak, növekednek, csökkennek stb.). Javaslatom az, hogy bátran fogadjuk el Ladányi János és Szelényi Iván javaslatát, miszerint: *„... a különböző etnikai definíciók nem csak nagyságuk, hanem a definiáltak társadalmi összetétele tekintetében is egymástól jellegzetesen eltérő népességet írnak le... ahelyett, hogy kiemelnénk a köröknek, a mentális térképeknek az egyikét, mint a „helyeset” vagy az „egyetlen tudományosan igazolható” tanulmányozzuk, inkább e mentális térképek előállításának a mechanizmusát,*

44 Kemény István - Rupp Kálmán - Csalog Zsolt - Havas Gábor: Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó 1971-ben végzett kutatásról. Bp.: MTA Szociológiai Kutató Intézet, 1976.

dinamikáját, az etnikai klasszifikációs folyamat mögött húzóó társadalmi érdekeket, és azt, hogy a különböző klasszifikációk milyen összetételű népeiséget írnak le.”⁴⁵

A rendészeti eljárásokban - köszönhetően az 1990-es évektől meginduló romológiai képzéseknek, a roma szakemberek munkájának is, a rendészeti ügymenetben résztvevő roma közösségek egyre finomabb leírása kerül előtérbe, ahol nem csak a külső környezet, hanem a roma közösség véleménye is megjelenik az etnikai meghatározásban (hiszen szokásjogi szempontból e közösség hitelesítheti vagy annulálhatja ezt az identitást.)

A romákat sújtó előítéletek és diszkrimináció szempontjából azt mondhatjuk, cigányként/romaként főként azt kezelik, aki szemmel látható rasszjegyekkel rendelkezik. Azok a társadalomtudományi kutatások, amelyek a cigányok/romák helyzetét tanulmányozzák különböző aspektusból, többfajta megközelítést is használhatnak egyszerre: egyrészt cigánynak/romának tekintik azt, aki annak vallja magát, de azt is, akit környezete annak tekint. A diszkrimináció is azon alapul, hogy a diszkrimináló fél a cigány/roma kisebbséghez tartozó személyről ránézés alapján dönt, és nem identitásnyilatkozatot kér tőle.

2.6 A MAGYARORSZÁGI CIGÁNYOK KULTURÁLIS – NYELVI CSOPORTJAI

„Cigányságnak nem csupán a múltja vész a Gangesz páráiba, sokan a jelenéről sem tudnak semmit”

Orsós Jakab zalai cigány költő nyilatkozta. Csak annyit jelent, hogy nem tudtok, sosem is tudtatok rólunk semmit. Nem is vagytok kíváncsiak ránk. Így folytatja: *„legtöbb ember a cigányságot valamilyen egységes tömbnek véli, holott három törzse különböztethető meg: a zenészek, az úgynevezett - lovári - cigányok és a teknővájók. Külsejükben éppúgy különbözőek egymástól, mint lelki alkatukban; más- más a nyelvük – egymást sem értik -, mások a törzsi hagyományaik, az erkölcsük, a szokásaik.”⁴⁶*

A cigány származású író nem tudományos, hanem praktikus ismervek alapján osztályoz, - ahogy véleményem szerint a többi cigány sem, - de ez a „köznap”

45 Ladányi János - Szelényi Iván: Az etnikai besorolás objektivitásáról In: Cigánynak születni Bp. Új Mandátum, 2000. 203-209. old.

46 Száraz Miklós György: Cigányok Bp.: Helikon kiadó, 2007. 39. old

besorolás is létezik: megkülönbözteti a magyar cigányokat, az oláh cigányokat és a román beásokat.

A köznapi osztályozás után tekintsük át a magyarországi cigányok csoportjait. Ebben a munkámban Száraz Miklós György: Cigányok⁴⁷ című összefoglalását használtam fel, amely szerintem az elmúlt időszak egyik legjobban sikerült írása e témában.

KÁRPÁTI CIGÁNYOK

A cigány anyanyelvű cigányságnak három csoportja létezik: Nógrád megyében és Budapest környékén élők az első csoportja. Második a Dunántúlon. A harmadik népeesség a szintók, másképpen német vagy vend cigányok.

A cigány anyanyelvű kárpáti cigányok kb. a 15. században érkeztek Magyarországra, így hát ők élnek legrégebben a magyarsággal. Nyelvük archaikusabb, közelebb áll a mai indiai nyelvekhez, mint a cigány anyanyelvű oláh cigányok nyelvjárásai. Mivel a kárpáti cigányok ősei – elkerülve a románok lakta vidékeket – általában horvát nyelvterület érintésével kerültek hozzánk, nyelvükben a stabil szókincs jövevényszavainak egy része szláv eredetű. A hatvanas években a cigányul - vagy cigányul is - beszélő cigányoknak még tíz-húsz százaléka beszélt a kárpáti cigány dialektus valamelyik nyelvjárását. Azóta ez az archaikusabb, változásra kevésbé alkalmas nyelv az oláhcigány dialektusokhoz képest erősen visszaszorult.

A cigány anyanyelvű cigányság harmadik csoportja a szintók. Valaha leginkább vándorköszörűsök (slej - fari), céllövöldések és ringlispílesek, hajó - vagy körhintások, hárfás zenészek (hárfiszto) voltak. Német vagy vend nevüket onnan kapták, hogy többségük hajdanán csak keresztülhaladt Magyarországon, hogy ezután Közép-Európa német, osztrák és észak-itáliai területein telepedjen le. Kisebb csoportjaik a 1900-as évek elején vándoroltak vissza Magyarországra, végleg azonban csak a második világháború után telepítették le őket.

OLÁH CIGÁNYOK

A cigány anyanyelvű cigányok másik nagy csoportja az oláhcigányság: kolompár cigányoknak is nevezzük őket. A kárpáti cigányoknál jóval később, a 19. század

47Száraz Miklós György: Cigányok Bp.:Helikon kiadó, 2007 34 -38. old

közepétől Moldva felől érkeztek Magyarország erdélyi megyéibe, onnan vándoroltak tovább. Utolsó csoportjaik 1920 körül érkeztek Magyarországra. Ahogy nevükből is kiderül, románok lakta területekről érkeztek Magyarországra. Számuk jóval kisebb a magyar anyanyelvű romungrókénál, ezzel együtt a Kárpát-medencében ők a második legnépesebb cigány csoport.

Az oláh-cigány dialektusokból Erdős Kamill nyomán ma tizenháromat ismerünk:

Lovara, vagyis a lócsiszárok, lókereskedők

Colora, ők a szőnyegkereskedők.

Khelderara, rézművesek, üstkészítők és foltozók, kolompárok

Cerhara, a sátorosok.

Masara, halászok, (mezőgazdasági bér munkát is végeznek)

Fodozo–vuri vagy fodozovo, fűrőkészítők, kovácsok.

Romane roma, a rézművesek egy másik csoportja

Bodoca, bodvárik, bádogos cigányok

Kherara, a házalók, jövőmondók

Bugara, ők a dögészek, akik eltakarítják a dögöt, fosztogatják a dögkutakat.

Curara vagy csuráré, kések, köszörűsök, rosta- és szitakészítők.

Patrinara, a lombosok, szén és mészegetők.

Drizara, ronggyűjtők, olykor üstfoltozók.

A cigányság régen nagycsaládi-nemzetségi szervezetben élt (törzseknek, kompániáknak is nevezték az egységeket, a törzsek 1-3 család, a kompániák nagyobb együtt utazó közösséget jelentettek vidékenként eltérően), sokak szerint a nemzetségi összetartozás tudata a cigány társadalom némely rétegében ma is erősen él, mások szerint a nemzetségek számontartása az életvitel változásának és az elmagyarosodásnak köszönhetően mára megszűnt, de legalábbis megszűnőben van. A törzsek száma az összeolvadások és a kihalás miatt is fogyóban van, ezért nem határozható meg pontosan.

Az egyes törzsek tekintélye az oláh-cigányságon belül is különböző volt. Legtöbbször a lovári törzs tagjai tartották magukat: dőlt a lóvé, volt pénzüik bőven, ha ügyesen kereskedtek a lóval. Az egykori sikeres lókereskedők dédunokái ma sikeres régiségkereskedők, cigány nyelvüket szépen, tisztán beszélik, vagyonosak és öntudatosak, nem csoda hát, ha Magyarországon a cigány irodalmi nyelv éppen a lovári lett.

ROMUNGROK

A magyarországi cigányság legnépesebb csoportja nem cigány anyanyelvű, hanem magyar anyanyelvű. A magyarországi magyar anyanyelvű cigányok a romungrok, akik a magyarországi cigányság többségét, kétharmadát-háromnegyedét teszik ki. A valaha cigány anyanyelvű, később cigány-magyar nyelvű kárpáti cigányok és oláh cigányok egynyelvű leszármazottjai ők. Alcsoportjaik a vályogvetők és a kosárfonók, legnagyobb presztízsűek – cigányságon belül is leginkább elismert, vágyott státusszal rendelkezők – a muzsikus cigányok.

A romungrok egyértelműen magyarnak érzik magukat, vérig sértődnek, ha valaki oláh cigánynak nézi őket. Tehát esetünkben is létezik a cigányságon belüli elkülönülés. A romungrok kifejezetten előítélettel viseltetnek az oláh cigányokkal szemben, mert magukat magasabb rendűnek vélik, úgy tartják, nekik jobban sikerült beilleszkedni

ROMÁN CIGÁNY VAGY BEÁS

A Magyarországi román anyanyelvű cigányok egyik csoportja román, a román határhoz közel eső falvakban élt. Sokan azt feltételezik, hogy ez a cigányság ma már nem is létezik.

A román anyanyelvű cigányok másik csoportja szerteszóródott az egész országban, ők a teknővájók, másképpen beás cigányok. Cigányul nem, hanem románul (és magyarul) beszélnek. Anyanyelvük egy bánáti dialektus, mely egy 18. századi, tehát román nyelvújítás előtti, úgy nevezett óromán változat. Számos kutató szerint nem is cigányok, hanem elcigányosodott románok. Némely csoportjaik kimondott jómódban élnek, többségük azonban – ahogyan Erdős Kamill írta – *„nyomorúságban, szinte nem is emberi életviszonyok közt tengődik”* ma is. Valaha több alcsoportjukat is megkülönböztették, például a tiszahátiakat a Nyírségben, a füstösöket Tiszafüred környékén, a dunásokat a Dunántúlon.

STATISZTIKAI ADATOK

A Kemény István irányításával végzett cigány vizsgálat szerint 1971-ben a magyarországi cigányok 71%-a, 224 000 ember volt magyar anyanyelvű, 21%-a, 6 100 fő a cigány, 8%-a, 25 000 fő pedig románt, azaz a beás nyelvet használta anyanyelvként. 1995-re a magyar anyanyelvűség aránya 90%-ra emelkedett, a cigány

viszont visszaesett 5,4%-ra. A román, a beás anyanyelvűség is csökkent, körülbelül 5,5%-ra a 2001. éves népszámlálás szerint.⁴⁸

Becslések szerint a cigány/roma népesség száma jelenleg mintegy 450-600 ezer főre tehető. Egyes roma politikusok még ennél is magasabb, egymillió közösségről beszélnek. A 2001-es népszámlálás adatai szerint azonban mindössze 191 000 fő vallotta magát cigány/roma nemzetiségűnek és 49 000 fő cigány anyanyelvűnek. Ugyanezek az adatok az 1990-es népszámláláskor a következők szerint alakultak: 142 000 fő cigány nemzetiségű és 48 000 fő cigány anyanyelvű.

A fenti adatokkal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a magyarországi roma/cigány társadalom legfontosabb demográfiai jellemzőinek megítélésében, a különböző kritériumok alapján történt adatfelvételi számítások és becslések miatt nincs teljes szakmai egyetértés. Valamennyi kutatás eredménye arra utal azonban, hogy a magyarországi roma/cigány demográfiai jellemzők hosszabb ideje igen jelentősen különböznek az országos átlagtól.

Demográfiai és szociológiai kutatási eredményekből megállapítható, hogy a csökkenő nem roma népességgel szemben lélekszámuk nő, és a demográfiai előrejelzések szerint a következő ötven évben a magyar népességben belüli arányuk a jelenlegi 5%-ról 11%-ra emelkedhet.

MAGYARORSZÁGI ROMÁK/CIGÁNYOK HELYZETE MA

A Magyarországon élő kisebbségek között a cigányság a legnagyobb létszámú kisebbség. Hazánk 3200 települése közül körülbelül 2000 településen él cigány/roma. Az 1970-es években a legtöbb cigány ember a keleti régióban lakott, 1994-ben viszont az északiban és a dél-dunántúliban. Egyes vélemények szerint az új regionális arányok inkább belső népesség növekedésből, mintsem költözködésből erednek. Eltolódások mentek végbe a település-típusok között is. Húsz év alatt megduplázódott a budapesti roma lakosság aránya. Még nagyobb az aránynövekedés a vidéki városok esetében, amely az 1970-es évekhez viszonyítva megháromszorozódott. Az országban mindenütt megfigyelhető, hogy a cigányság városokba áramlása gettósodási folyamatok erősödésével járt együtt. Súlyos problémát jelent a cigányok/ romák által sűrűn lakott megyék előregedő, aprófalvas településeiben a népesség gyorsuló ütemű kicserélődése, a nem cigány népesség

48 Száraz Miklós György: Cigányok Bp.: Helikon kiadó, 2007. 39. old

elvándorlása és a cigányok fokozatos beköltözése az értéküket veszített, üresen maradt ingatlanokba. Az érintett településeken az öröklött kulturális tradíciók hiányából, az iskolázatlanságból és szakképzetlenségből, valamint a település elhelyezkedéséből fakadó hátrányok összeadódnak.

A fenti megállapításokat támasztja alá Kovács Imre Társaság szociográfiai kutatása a baranyai Ormánságban, amelyen Szabó A. Ferenc, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem tanára 2000 őszén részt vett. A Kovács Imre Társaság szervezésében folytatott kutatás az alábbiakat állapította meg: *„Ez a valaha nevezetes magyar vidék elnéptelenedett és a viszonylag jól megépített polgár-paraszti lakóházakat sok községben cigányok foglalták el. Már 2 évtizede cigány többségűvé vált a határ menti Felsőszentmárton, országos feltűnést keltve. Azóta többtucat községgel esett ez meg, Baranyában éppen úgy, mint az észak-keleti, borsodi Csereháton. Nem szaporodtak túl a romák ezekben a körzetekben a magyarokat, hanem az utóbbiak beköltöztek a közeli városokba, elhagyván a kilátástalan kínlódást a mezőgazdaságban. A pusztákról, a putrikból jött cigányok egy lépéssel följebb kerültek, be az elnéptelenedett falvakba. Változatos ma egy-egy ilyen tulajdonképpen válságövezetben a lakosság és közte a cigányság sorsa. Ahol gazdaságilag kedvezőbb a helyzet, vagy tehetséges, lelkiismeretes emberek, polgármesterek vezetik a községeket, ott a cigányság körülményei is jobbak. Ezt tapasztaltuk például Drávafokon és Kemsén. Viszont Gilvánfalván, egy csaknem 100%-ban cigány településen, ahol elsikkasztották a költségvetési pénzeket, csak nyomort és szegénységet láttunk. Figyelemreméltó, hogy ahol jobban megy a romáknak, ott előbbre tart asszimilációjuk is. Szívesen szabadulnak meg a pejoratív cigány bélyegtől és egyértelmű külső jegyeik ellenére magyaroknak vallják magukat. Drávafokon, ahol a lakosság 20%-a cigány származású még a több ezer forintos óvodai illetve iskolai ún. felzárkóztató támogatást sem fogadják el, mondván, hogy ők nem cigányok”.*⁴⁹

1995-ben Magyarországon még mindig 96 ezer ember él közel félezer cigánytelepen, amelyek állapota korántsem kielégítő. Tíz százalékukban nincs bevezetve az elektromos energia, a telepek egyharmadához nem vezet szilárd burkolatú út, közel felüktől jelentős távolságban lelhető fel a legközelebbi telefonkészülék. Egytizedük esetében a legközelebbi vezetékes ivóvíz fél kilométeren

49 Szabó A. Ferenc: Népesedés, migráció, biztonság. Bp.: ZMNE 2010. 82. old.

túl található, a vezetékes gáz a cigánytelepek 17%-ában messzebb van 500 méternél; a telepek egytizedének közvetlen szomszédságában szeméttelep található.⁵⁰

A krónikus betegségek, fogyatékoságok magas száma elsősorban a szegénységből, a rossz életkörülményekből adódik és megegyezik a hátrányos helyzetű szegény népesség mutatóival. Magasabb körökben a koraszülés, a perinatális és a csecsemőhalálozás. A szegénységgel, a szociális helyzettel összefüggő élet- és lakáskörülmények, valamint a környezeti tényezők igen nagymértékben befolyásolják a romák egészségi állapotát, az egészséges élet elérésének és az ellátórendszerekhez való hozzáférésnek az esélyeit.

A cigány kisebbségi oktatás az 90-es évek elején indult meg. A cigány gyermekek nevelése-oktatása magába foglalja a közoktatásnak mindazokat a feladatait, amelyeket a minden tanulónak járó szolgáltatásokon túl biztosít az e kisebbséghez tartozó gyermekek, tanulók számára.

Míg a teljes népességben a nyolc osztályt végzett tanulók 97,7%-a tanul tovább, addig a roma népességnek csupán 51,2%-a. A romák legnagyobb része (31,2%) mégis a szakmunkásképzőt választja, mivel többségük csak így látja biztosítottnak jövőjét. 10%-uk jut be szakközépiskolába, 9,4%-uk egyéb szakiskolába, a gimnáziumba felvételt nyert tanulók aránya azonban csak 0,6%.⁵¹

Egyes felmérések szerint a romák 83,9%-a inaktív, és csupán 16,1%-uk áll alkalmazásban, de az aktív keresők egyenetlen eloszlásának köszönhetően 1993-ban a cigány családok 51,6%-ában egyáltalán nem volt kereső.⁵²

Összegzésként elmondható, hogy a magyarországi roma társadalom nagyon differenciált mind szociális, mind kulturális értelemben. Becslések alapján mondhatjuk, nagy hányada (talán 4/5-e) mélyszegénységben, szegénységben, marginalizálódott helyzetben és olyan lakóterületen, mely nem kínál megfelelő munkát. Elmondható az is hogy ma már a roma közösségek fiataljainak zöme közép vagy felsőfokú tanfolyamot végez, de ennek ellenére a kulturális szakadék olyan nagy az igényelt, jól hasznosítható tudás és a roma közösségek tudása között, hogy - főleg az északkeleti és délnyugati aprófalvas, nagy munkanélküliségi rátát produkáló versenyképtelen térségekben - esélytelenek bármilyen foglalkoztatásra. E

50 Kemény István – Havas Gábor: A magyarországi romákról. Bp.: MTA Szociológiai Intézet, 1995. 51 Uo.

52 Laki László – Békés Zoltán: Szegénységben élni és felnevelkedni Magyarországon az ezredfordulón. Belügyi Szemle, 1999/7–8.

térségekben a szegénykultúra elhatalmasodik és a szegénybűnözés is jelentősen megnő. A roma társadalom középosztálya, a felsőfokú vagy jó középfokú végzettséggel rendelkező, integrálódott romák is egyre gyarapodó számban vannak jelen a magyar társadalomban, politikailag is egyre aktívabbak, siokan tőlük várnak megoldást. Látható szándékuk, el-el indítanak programokat, de erejük nem elég a problémák megoldásához, és társadalmi felhatalmazásuk sincs rá (nem is szükséges egy jogállamban), nem vállalhatják át a társadalom szociális problémáinak kezelését. Ráadásul egy részük rejtőzködik a nyilvánosság előtt, nem vállalja romaságát, s ez a viszonyulás teljesen érthető, hiszen sajnos a magyar társadalom kulturált rétegeiben is jelen van az előítélet. Így viszont nem jelenthetnek pozitív példát a roma közösségnek, nem jelenthetnek meg pozitív mintaként a sajtóban. E jelenségről, azaz a roma társadalomról alkotott kép torzulásáról a legbeszédesebben az utóbbi évek kibeszélő műsorai, s annak hatásai szólnak.

Meggyőződésem, hogy a rendvédelmi szervek esetében kiemelten fontos a teljes roma közösségek ismerete (a legszegényebbtől a leggazdagabbig, a legszegregáltabb családtól a legpolgárosultabbik), s ezt a roma értelmiség bevonása a képzésben, vagy a prevenciók tevékenységekbe segíthetik.

3 A RENDŐR CIGÁNY/ROMA KONFLIKTUS

3.1 KONFLIKTUSFORRÁS A TÖRTÉNELEMBEN, AMI MEGALAPOZTA A MAI VISZONYT

A romák első csoportjai a XI. század folyamán érkeztek a Balkán-félszigetre, ahonnan újabb piacokat keresve, a XV. században jutottak el tömegesen Magyarországra. A három részre szakadt Magyarország vándoriparos, kereskedő-szolgáltató tevékenységük miatt tárt karokkal fogadta őket. Míg Nyugat-Európa már ekkor bezárta kapuit a cigányok előtt, Magyarországon a XV–XVII. századig kiváltságos helyzetet élveztek. Adóik beszedésére, jogvitáik rendezésére az uralkodók nemesi tisztségviselőként a fővajdát jelölték ki, akit őt régióban vajdák segítettek feladata ellátásában. A vajdák problémás esetekben igénybe vehették a helyi karhatalom segítségét, a helyi hatalom azonban nem járhatott el önhatalmúlag a romákkal szemben.⁵³

Az autonómiarendszer véglegesen a XVII. században szűnt meg, amikor a Habsburg Birodalom, más területeinek mintájára, lokális cigányüldöző rendszabályokat vezetett be. A központosított, békés, jól ellenőrzött birodalom igyekezett a kóborló roma csoportokat ellenőrzés alá vonni, mivel az általuk művelt fémműves mesterség a központi hatalom ellen irányuló újabb lázadások bázisát jelenthette. A rossz közbiztonságú területeken a rendfenntartó erők bevonásával büntetőexpedíciókat szerveztek, a vándorló mesterembereket letelepedésre kényszerítették. Megtiltották lakóhelyük elhagyását, gyermekeiket elvették, tiltották a cigány nyelv használatát, a cigány népviselet viselését és a cigányok egymás közötti házasodását. Az embertelen rendeleteket természetesen a korabeli rendfenntartó szervezet volt köteles végrehajtani, a helytartótanács irányítása alatt. A romák helyzete így vált egyik napról a másikra rendészeti kérdéssé, ami ürügyet szolgáltatott a korabeli „rendőrség” rendszeres üldöző hadjárataihoz és a hatósági önkény legkülönbözőbb formáihoz.⁵⁴

Az 1848-as szabadságharc a cigányok helyzetében nem hozott változást, a jobbágyszabadítás csak a teljes jobbágyok, közülük is csak a vagyonosabbak

53 Bársony János: A cigányság és a rendőrség kapcsolatának történelmi összefüggései. Szöveggyűjtemény a kisebbségi ügyek rendőrségi kezeléséhez. Bp.: COLPI, 1997. 319. old.
54 Uo.320. old.

helyzetét rendezte. Bár a század második felében a cigányság problémája már nem jelentett sajátos rendvédelmi ügyet, a falusi szegénység féken tartásának „zászlaja alatt” a romák még mindig kiemelkedően nagy számban váltak a rendőri önkény áldozatává. A férfiak nem túl magas keresményének nagy része a helyi hatóságok jóindulatának megvásárlását szolgálta, mivel ennek hiányában erőszakkal, veréssel toloncolták őket egyik megyéből a másikba. A cigányokra nem tartották érvényesnek a szabadság, egyenlőség, testvériség hármasság elvét.⁵⁵

A XX. század elején a kriminológiai antropológiai iskoláknak köszönhetően felerősödtek a cigánysággal, mint néppel szembeni faji indítékú előítéletek, amelyek súlyos konfliktusokhoz vezettek. 1906-ban egy öt-hat fős csoport kirabolt egy kocsmát és megölte a kocsmáros és családját. A tanúk cigány elkövetőkről beszéltek, ezért egy a helyszínhez közeli pusztára összetertek több ezer cigányt, a tettesek kiadását követelve. A több hónapig tartó kínzások, éheztetések és verések hatására sokan meghaltak vagy meggyomorodtak.

A Belügyminisztérium 1916-ban rendeletet hozott⁵⁶ a kóborló cigányok megrendszabályozására, mely utasítást tartalmazott teljes körű és rendszeres nyilvántartásukra, központosított beoltásukra, röghöz kötésükre és a renitensek állami munkatáborokba internálására. A kóborlók összefogdosására így már jogszabály kötelezte a hatóságot, amely továbbra is megvesztegethető volt a kóborlóvá minősítés kérdésében. A nyilvántartás naprakészségét legalább évente kétszer megtartott cigányrazzákkal biztosították.⁵⁷

A húszas-harmincas években a náci-fasiszta fajvédő tanítások hatására a jogi és rendőri szakirodalomban is jelentkezik a cigánybűnözés tudománytalan fogalma, de a kisebbségellenes hangulatot igyekeztek statisztikai adatokkal is alátámasztani. 1940. augusztus 1-jével a csendőrség központi nyomozó parancsnokságán bevezették az országos cigánynyilvántartást ujjlenyomat alapján, amibe minden cigányt felvettek, mert „aki még nem követett el bűncselekményt, az is bármikor elkövetővé válhat”. 1942-ben, Esztergomban a város zárt cigánytelep létesítését írta elő, 1944-ben a szigetvári főszolgabíró Révfa község cigánytelepére gyűjti össze a járásban élő 1166 cigányt. 1944. november 2–3-án megindul a cigánycsaládok összeszedése

55 Bársony János: A cigányság és a rendőrség kapcsolatának történelmi összefüggései. Szöveggyűjtemény a kisebbségi ügyek rendőrségi kezeléséhez. Bp.:COLPI, 1997. 322 old.

56 15.000/1916. BM rendelet.

57 Bársony János: A cigányság és a rendőrség kapcsolatának történelmi összefüggései. Szöveggyűjtemény a kisebbségi ügyek rendőrségi kezeléséhez. Bp.:COLPI, 1997. 324. old.

és internálása. 1945. február elején a nyilas Belügyminisztérium X. osztályának polgári kiürítésről szóló rendelete a cigányok családjaikkal együtt történő összeszedését és internálótáborba zárását írta elő. A nyilas csendőrök cigányok százait ölték meg összeszedés közben.⁵⁸

A cigányokkal szembeni előítéletes gyakorlat a háború után, a rendőrség újjászervezését követően is tovább élt, mivel a régi szakembereket többségében átvette az új „demokratikus” rendőrség. A közbiztonság megrendülése idején a rendőrség tekintélyét gyakran a cigányok elleni erőszakos fellépéssel próbálták növelni. A cigányságot a megbízhatatlanok csoportjába sorolták, megkülönböztetett fekete személyi igazolványokkal látták el, és a „kiemelt ellenőrzés” jelszavával sűrűn zaklatták. Az 1956-os forradalomban sok cigány ember vesztette életét, és sokan váltak a forradalom leverése utáni terror áldozatává.

Az új rendőrség átvéve a korábbi gyakorlatot, fenntartotta a telepi vajdarendszert a falvakban. Ez azt jelentette, hogy a helyi rendőrparancsnok kinevezte a „vajdát”: a „telepfelelőst”, az „egészségőrt” (helyenként különféle elnevezése volt e jogon kívüli „jogintézménynek”), aki köteles volt továbbítani a hatóságok rendeleteit, előírásait, elvárásait. Jelentenie, besúgnia kellett, ha szabálytalanságot, bűncselekményt észlelt, vagy idegen cigányok tűntek fel a telepen. Felelős volt a cigányok mozgósításáért közmunkákra vagy rendezvényekre. A „vajdákat” zsarolással, kedvezményekkel, hatósági védelemmel vagy pénzzel vették rá feladatuk ellátására a rendőrök. A vajdák persze sokszor éltek vissza hatalmukkal, besúgták saját vagy családjuk, barátaik aktuális ellenségeit, vitték rájuk a tetűirtókat, s vitették el őket fizetség nélküli közmunkára. Ez kényelmes volt a külső hatalomnak, hiszen mentesült a „fárasztó” telepi munkától – a jogállamhoz, az állampolgári egyenjogúsághoz azonban semmi köze sem volt.⁵⁹

Az MSZMP KB Politikai Bizottságának 1961-es határozata a cigánykérdést nem nemzetiségi, hanem szociális ügyként határozta meg. *„A cigánylakosság felé irányuló politikában abból az elvből kell kiindulni, hogy bizonyos néprajzi sajátossága ellenére sem alkot nemzetiségi csoportot. Problémáik megoldásánál sajátos társadalmi helyzetüket kell figyelembe venni és biztosítani kell számukra a*

58Bársony János: A cigányság és a rendőrség kapcsolatának történelmi összefüggései.

Szöveggyűjtemény a kisebbségi ügyek rendőrségi kezeléséhez. Bp.: COLPI, 1997. 326. old.

59 Bársony János: Magyarországi cigány közösségek közigazgatási szokásai (a vajdák egykori és mai szerepe). In: DEMETER ZAYZON Mária (szerk.): Másság – azonosság. Kisebbségismereti előadások, 1. Bp.: 1994. 67–72. old.

teljes állampolgári jogok és kötelességek érvényesülését, és ezek gyakorlásához szükséges politikai, gazdasági és kulturális feltételek megteremtését. Sokan nemzetiségi kérdésként fogják fel, és javasolják a cigány nyelv fejlesztését, cigány nyelvű iskolák, kollégiumok, cigány termelőszövetkezetek stb. létesítését. Ezek a nézetek nem csak tévesek, de károsak is, mivel konzerválják a cigányok különállását és lassítják a társadalomba való beilleszkedésüket.” ⁶⁰

*„Tehát egyértelműen egy szociális válságkezelés köntösébe bújtatott asszimilációs törekvéstről volt szó. Ennek ellenére jó összefoglalásként a határozatban leírják, hogy 2100 cigánytelep található az ország területén, amelyeken embertelen körülmények között lehet csak élni”*⁶¹

1962 szeptemberében a magyar belügyminisztérium bejelentette, hogy a cigányok megkülönböztetését szolgáló fekete személyi igazolványok kicserélése országosan megtörtént. *Eredetileg nem a cigányok megkülönböztetésére szolgált: a rendőrség és a belügyi szervek által megbízhatatlannak, veszélyesnek tartott rendszeridegen elemeket igyekeztek ily módon láthatóvá tenni. A gyakorlatot idővel kiterjesztették a vándorcigányokra, aztán egyre cigány etnikumú, úgymond gyanús egyénre is.*⁶²

A feketeigazolvány-ügy záró akkordjaként 1963-ban a Belügyi Szemlében vita bontakozik ki az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1961-es határozatának végrehajtásáról. Dr. Nemes Alajos Baranya megyei rendőrfőkapitány vitaindító cikke kapcsán több közlemény foglalkozik a cigány lakosság helyzetével, szociológiai, kriminológiai problémákkal. Itt találkozunk először a korábbi időszak hatósági gyakorlatának nyilvános kritikájával, illetve tovább élő elemeinek bírálatával. Dr. Györök Ferenc rendőr alezredes vitazárójában hangsúlyozza: *"Határozottan fel kell lépni az olyan, a rendőri állomány között még élő, de a közvéleményben is előforduló nézetek ellen, hogy minden cigány bűnöző."* ⁶³

1972-ben az egységes rendőrségi-ügyészségi adatszolgáltatási rendszerbe bevezették a cigányságra vonatkozó kérdéscsoportot. A bűnözés és a népcsoport fogalmának összekapcsolása kollektív bűnösséget sugalmazott, és felerősítette a cigányokkal gyakran szembekerülő rendőrökben az előítéleteket, sztereotípiákat.

60 A cigányság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról Az MSZMP KB Politikai Bizottságának határozata 1961. június 20.

61 Dr. Tóth Sándor (szerk.): Bevezetés a romológiaiba. Bp.:Budapest,2004.61.old

62 Száraz Miklós György: Cigányok Bp.: Helikon kiadó, 2007. 147

63 <http://beszelo.c3.hu/01/06/04purcsi.ht> letöltve:2009 10.14.

Egyes rendőri szakemberek még elméletileg is igyekeztek megalapozni a „cigánybűnözés” kriminológiai szemléletét.⁶⁴

Az Országos Rendőr-főkapitányság 50-11/8/1984. jelű szigorúan titkos, általánosan kötelező intézkedési tervet tett közzé „a cigánybűnözés fokozottabb megelőzésére és hatékonyabb felderítésére” címmel, amelyben feladatul tűzték ki a visszaeső bűnözők családfájának elkészítését, rokoni kapcsolataik összeírását, a cigányok járműveinek fokozott ellenőrzését és „speciális akciók” folytatását.⁶⁵

A rendszerváltozást megelőzően még kísérlet történt a „cigánybűnözés” társadalmi pszichózisának felhasználására, hogy leplezzék a rendőrség pártállami politikában betöltött szerepét, a rendszerváltozás során azonban a rendőri vezetés felismerte a korábbi bűnös és tarthatatlan gyakorlatot, és az országos cigányszervezetek vezetőit tájékoztatta a diszkriminatív belső intézkedések tartalmáról.⁶⁶

3.2 ELŐÍTÉLETEK, DISZKRIMINÁCIÓ

A modern állam egyik legalapvetőbb feladata a társadalmi integráció garantálása, azaz a társadalmi konfliktusok civilizált feloldásában való közreműködés. Éppen ezért az állami működés súlyos zavaraként értékelendő, ha a konfliktus-szituáció történetesen az állam (valamely szerve) diszfunkcionális működésének következtében áll elő. Ennek a jelenségnek egyik legtipikusabb példája a rendőrroma konfliktus.

Szociológiai kutatások eredményei alapján kijelenthető, hogy mindkét csoport tagjai - bár alapjaiban más, egymással igazán nem összevethető szempontok szerint - magukat hátrányos helyzetűnek, kiszolgáltatottnak érzik, akiket ellenséges környezet vesz körül. Negatív érzületüket az egyébként megszokott napi érintkezés során egymásra vetítik, kiszolgáltatottságukat – esetenként – kölcsönösen egymásnak tulajdonítják. Az így előálló probléma kezelése nem történhet csak a hagyományos – jogintézmények által meghatározott – eszközrendszerrel, szükség van a konfliktuskezelés szociológiai, társadalomlélektani módszereinek alkalmazására is.

64 Bársony János: A cigányság és a rendőrség kapcsolatának történelmi összefüggései. Szöveggyűjtemény a kisebbségi ügyek rendőrségi kezeléséhez. Bp.: COLPI, 1997. 328. old. 65 Uo.330. old. 66Uo.332. old.

Ez szükségképpen vezet oda, hogy a megoldásban az állam szervein kívül szerepet kell, hogy kapjanak a civil szféra intézményei is.

Magyarországon a rendszerváltást követő időszakban a rendőrség egyre komolyabb jogi és társadalmi kontroll alá került. Egy sor nemzetközi és hazai jogvédő szervezet, állami szervek folytattak kutatásokat, készítettek jelentéseket a cigányokkal szemben megnyilvánuló előítéletesség és diszkrimináció tárgykörében. Több anyagban felhívták a figyelmet, hogy Magyarországon a büntetőjogi rendszer keretein belül egyes ügyekben - így alkalmanként a rendőrségi intézkedések, eljárások során is - fellelhetőek a cigányokkal szemben elkövetett hátrányos megkülönböztetés esetei.

Ugyanakkor látni kell, hogy a rendőrség a cigány emberekkel való kapcsolattartás szempontjából speciális területnek tekinthető, hiszen semmilyen más területen nem jelenik meg a cigányság ennyire kizárólagosan és erősen negatív kontextusban, és ennek megfelelően nem kapcsolódnak hozzájuk ennyire szélsőségesen negatív sztereotípiák.

„A rendőrök körében erős a romaellenes hangulat. Egy 1997-es, 1530 rendőrré kiterjedő, a Belügyminisztérium által kezdeményezett - Csepeli György szociológus és munkatársai által végzett - felmérés rámutatott arra, hogy a rendőrök 54 százaléka szerint a roma identitás egyik kulcseleme a bűnöző életmód, és 4 százaléka kivételével ezt a jellemzőt mindannyian genetikai eredetűnek vélték.

A megkérdezett rendőrök 64 százaléka vélekedett úgy, hogy a vérfertőzés jellemző a romákra, és 74 százalék volt azon a véleményen, hogy a társadalom kemény fellépést vár el a rendőrségtől a romákkal szemben.”⁶⁷

Vélhetően Csepeli és munkatársai megállapításai is befolyásolták a Rendőrtiszti Főiskola tanárát, amikor a következőket fogalmazta meg 1997-ben: „*a mai magyar rendőrség tevékenységében – mint ahogyan más országok rendőri szerveinek munkájában is – tapasztalható az előítéletes gondolkodás, a szóbeli és tettlegességben is megnyilvánuló durvaság, indokolatlan erőszak.....*”⁶⁸

Dr. Boda József írja 2000-ben: „*Komoly probléma jelentkezett a roma kisebbségi csoportok bűncselekményekben való részvételével kapcsolatban. Nincs hivatalos nyilvántartásunk arról, hogy az összes bűncselekmény hány százalékát követik el*

67 Nyitott Társadalom Intézet EU Csatlakozást Monitorozó Programja - Az EU csatlakozási folyamat nyomán követése: Kisebbségek védelme, Országjelentések – Bp.: 2001

68 Dr. Bólyai János: A rendőrség és a cigányság viszonya Magyarországon. Belügyi Szemle 1997/6. szám

*romák (mivel ezt a törvény korlátozza), de a roma etnikai csoport adja a börtön népesség 35-40%-át. A rendőrség és a romák közt sok előítélet van.”*⁶⁹

*„Legtipikusabb előítélet a kultúrafüggő előítélet. Ez elsődlegesen a társadalmi kölcsönhatás normál folyamatában tanulható meg. A legtöbb ember, aki olyan környezetben nő fel, amelyben romákkal szembeni ellenszenv megnyilvánul, azonosul a szemlélettel. Úgy gondolja, hogy a romák mások és alsóbbrendűek. Ez igaz a rendőrökre is.”*⁷⁰

A Geskó Sándor által 2000-ben vezetett projekt egyik alapkérdése volt az, hogy vajon minden állampolgárt azonos jogok illetnek-e meg? A felmérésben részt vevő rendőrök körében mindössze 67 százalék volt az igennel válaszolók aránya, ami azt jelenti, hogy minden harmadik rendőr úgy gondolja, nem járnak mindenkinek ugyanazok a jogok, van, akit több, van akit kevesebb jog illet meg.⁷¹

A felmérés alapján a rendőrök a diszkriminációmentességet nem tartják fontosnak. Úgy érzik ugyanakkor, hogy ők hátrányosan megkülönböztetett, diszkriminált csoport tagjai, s mint ilyenek sérelmesnek érzik saját helyzetüket. Ez a paradoxon jól jelzi, hogy a rendőrök még ma is többé-kevésbé kívül érzik magukat a társadalmon, az „*ő saját diszkriminációjuk*” és a „*mások diszkriminációja*” nem esik azonos megítélés alá.⁷²

A munka során Geskót többször is érték meglepetések. „*Mondja Geskó úr, ugye nem ebből a kérdőívből akarja megtudni, hogy utáljuk a cigányokat?*” tette fel a kérdést a kitöltésre jelentkezett kollégái előtt egy magas rangú rendőrtiszt.

Később megállapítja: „*Ha a rendőr jó fiú*” *akar lenni a saját társadalmi környezetében, akkor szinte kötelező számára, hogy előítéletesen viselkedjen a romákkal szemben, csatlakozzon a fél- és részigazságokat, esetleg valótlanosságokat szajkózó többséghez”.*⁷³

Sajnos az elmúlt években nem készült a Csepeliéhez hasonló átfogó felmérés a rendőrség tagjainak romákhoz való viszonyulásáról. Nemrégiben azonban Krémer Ferenc és Valcsicsák Imre publikálta a Rendőrtiszti Főiskola oktatói és nappali tagozatos hallgatói körében végzett vizsgálatát, amely szintén érdekes eredményt

69 Dr. Boda József: Faji megkülönböztetés, bűn és etika a magyar rendőrségnél. Rendészeti szemle 2000/3-4 szám 103. old.

70 Uo:106. old.

71 Geskó Sándor: Rendőrök és Romák: konfliktusok, vagy párbeszéd. Bp.: Mediátor Tanácsadó Iroda 2000. 18. old.

72 Uo.20. old.

73 Uo.29. old.

hozott. A vizsgálatban a cigányok mellett további öt kisebbséghez fűződő viszonyt is mérték.

„A gyakorisági megoszlások áttekintése is érzékletesen mutatja, hogy a cigányokat a többségtől és más kisebbségektől is egészen különbözően fogják fel. Mindenki másnál sokkal nagyobb veszélyt jelentenek a rendőrtiszti hallgatók szerint (69,0%), de még többen vélekedtek úgy, hogy a cigányokat kell leginkább engedelmességre kényszeríteni. Azt kell tehát feltételeznünk, hogy a hivatali hatalom uralkodó típusa leginkább a cigányokkal szemben érvényesül. Nem kizárt azonban, hogy helyesebb lenne úgy fogalmazni, hogy a rendőri hatalom uralkodó típusa létének bizonyítására a negatív cigányokhoz viszonyulás széleskörű elfogadottsága a legalkalmasabb”⁷⁴

„Ugyanezt gondoljuk a segítő és védelmező (közvetítő) hivatali-hatalmi attitűdökről, melynek megoszlásai kisebb eltérést mutatnak, de még így is egyértelmű, hogy a cigányokat segítenék (27,5%) és védelmeznék (27,2%) legkevésbé a leendő rendvédelmi tisztek.”⁷⁵

Amerikában fehérek által vezetett pszichiátriai osztályon végeztek egy kísérletet, amely arról szólt, hogy megvizsgálják, a feketékről alkotott sztereotip vélemény - miszerint ők erőszakosabbak - mennyiben befolyásolja az ápolók velük szembeni bánásmódját. Megállapították, hogy a frissen bekerült betegek közül a feketékkel szemben négyszer gyakrabban alkalmaztak erőszakos módszereket, mint fehér társaikkal szemben, holott ezek a betegek sem produkáltak több agresszív megnyilvánulást. Bizonyos idő elteltével a személyzet kezdett egyformán bánni a fehér és a fekete betegekkel, csökkent a feketékkel szemben alkalmazott agresszív bánásmód. Megállapították, hogy mihelyt a személyzet tagjai és a páciensek között személyes ismeretség alakul ki, a betegekkel, mint individumokkal szembeni előítéletes magatartás is csökkent.⁷⁶

Ez a vizsgálat azt hivatott bizonyítani, hogy a személyes ismeretség, a hosszabb ideig tartó csoportközi érintkezés csökkentheti a sztereotipizálást. Ennek azonban olykor az ellenkezője is bizonyítható. Jó példa erre a rendőrök előítéletessége, amely munkájuk során alakulhat ki, vagy éppen a már meglévők erősödhetnek tovább. Arról van szó ugyanis, hogy ők mindennapi érintkezéseik során a sztereotipizált

74 Krémer Ferenc - Valcsicsák Imre: Cigánysággal kapcsolatos attitűdök. Magyar Rendészet 2005/2 16-17. old

75 Uo:17. old.

76 Kiss Judit: Jegyzet az előítéletekről 2001. A kísérlet leírása E.A. Aronson: A társas lény- KJK - Kreszöv Bp.: 2001. 309. old.

csoport esetlegesen deviáns tagjaival kerül(het)nek kapcsolatba, mely még inkább növeli az adott csoporttal szembeni előítéletes gondolkodást. Ennek következménye az lesz, hogy a csoport tagjai jobban előtérbe kerülnek - mondjuk igazoltatás során-, aminek következtében viszont nagyobb eséllyel „kapnak rajta” deviáns személyeket. Ez még tovább növeli a rendőr előítéletességét, és a kör máris bezárult.⁷⁷

Az előítéletek azonban nem pusztán etnikaiak lehetnek. Hazánkban a cigányság nagy része - akik egyébként sem képeznek etnikailag homogén csoportot - tipikusan a társadalom legalsó szegmensében helyezkedik el, így velük szembeni előítéletek keveredhetnek a szegényekkel, munkanélküliekkel, a bűnözőkkel, kapcsolatos előítéletekkel. E deviánsnak tekintett jelenségekben felülreprezentáltak, mint ahogy egyébként is magasabb létszámúnak tekintik a kisebbségeket bizonyos esetekben. Erre kiváló példa, hogy a megkérdezettek több mint fele általában túlbecsüli a cigányok lélekszámát, főleg azokon a területeken, ahol a cigány lakosság koncentrálódik.⁷⁸

A kérdés úttörő kutatója, Tauber István egyik interjújában így beszélt a kérdésről: „Akinek rossz a társadalmi helyzete, az könnyebben bukik le, ezt már az amerikai szakirodalom negyven éve kimutatta. Különösen könnyen, ha hovatarozásáról még a bőre színe is egyértelműen árulkodik. Közép-Kelet-Európa amúgy is előítéletekkel terhelt térség, így itt a rendőrségben kialakult egy sztereotípa, hogy a cigányok lényegesen nagyobb gyakorisággal bűnöznek. (...) És itt jön be, hogy a rasszjegyek miatt a cigány elkövetőket megjegyzik, a többit mindenki elfelejti. Ez nagymértékben hozzájárult, hogy kialakult egy előítéletesség a rendőrség, de általában is a jogalkalmazók körében.”⁷⁹

3.3 NEMZETKÖZI SZERVEZETEK VIZSGÁLATAI

AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI SZERVEZET (EBESZ)⁸⁰

A Kelet–Európában egyre inkább terjedő antiszemitizmusra és rasszizmusra hívta fel a figyelmet 55 ország részvételével a faji és vallási türelmetlenségről Cordobában 2005. áprilisban tartott EBESZ konferencia. Az értekezlet résztvevői

77Uo: 21. old.

78 Uo:30. old.

79 Amaro Drom, 1995. május 8. Idézve Farkas Lilla-Kézdi Gábor-Loss Sándor-Zádori Zsolt: A rendőrség etnikai profilalkotásának mai gyakorlata c. cikkből. Belügyi Szemle 2004. 2-3.

80 Angolul: Organization for Security and Co-operation in Europe, OSCE

Lengyelországban tapasztalták a legtöbb antiszemita cselekedetet, míg a romák elleni rasszista megnyilvánulásokkal Romániában és Magyarországon találtak leggyakrabban.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG A RASSZIZMUS ÉS INTOLERANCIA (ECRI)⁸¹

2005. júniusban a Fajgyűlölet és Intolerancia elleni Európai Bizottság (ECRI) nyilvánosságra hozta harmadik, Magyarországról készített jelentését, amelyben üdvözölte azokat a jogi intézkedéseket és politikai lépéseket, amelyek a fajgyűlölet, az intolerancia és a diszkrimináció csökkentésére irányultak. A bizottság ugyanakkor változatlanul aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy fajgyűlöletből eredő erőszakra, köztük rendőrségi bántalmazásokról érkeznek hozzájuk jelentések. Az ECRI úgy vélte, hogy a roma kisebbség *"változatlanul súlyos hátrányokat szenved az élet legtöbb területén"*. Aggodalmuknak adtak hangot a médiában, illetve egyes politikusok részéről tanúsított rasszista érzelmeknek, valamint a bevándorlókkal és menedékkérőkkel szembeni negatív hozzáállás miatt. A jelentés rasszizmus-ellenes törvények hatékonyabb alkalmazására és további kibővítésére, valamint kisebbségek rendőrségi bántalmazásával kapcsolatos esetek alaposabb kivizsgálására szólított fel.

TÁRSADALOMKUTATÁSI INTÉZET (TÁRKI)

A TÁRKI 2005. decemberében reprezentatív közvélemény-kutatást végzett a romákkal szembeni előítéletekről, ezer 18 év feletti állampolgár megkérdezésével. A magyar felnőttek négyötöde állította, hogy *"a romák gondjai megoldódnának, ha végre elkezdénének dolgozni"*, és 62 százalékuk többé-kevésbé egyetértett azzal, hogy *"a bűnözési hajlam a cigányok vérében van"*.

Öt évvel ezelőtt kevesebben voltak azok, akik a *"vérrel"* magyarázták a bűnözési hajlamot, 2000-ben az emberek 55 százaléka gondolkodott így, viszont a másik állítás híveinek tábora 88 százalékról csökkent a jelenlegi 80-ra.

"Inkább változatlanságról, mint növekedésről van szó, ám ez mit sem von le abból, hogy ezek a számok rettenetesen magasak" - mondta Sík Endre szociológus, a TÁRKI munkatársa. A szociológus szerint a közvélemény-kutatás eredménye annak tudható be, hogy az elmúlt években nem lett jobb a cigányság élete, és a többségi társadalom bizonytalansága, félelme sem változott, az előítéleteknek pedig ez a két forrása.

81 Angolul: European Commission against Racism and Intolerance

PUBLICUS INTÉZET

2008. október 1. és 9. között a Publicus Intézet készített kérdőíves vizsgálatot „Cigányellenesség a magyar társadalomban” címmel, amely véleményem szerint jól tükrözi a magyar társadalom cigánysággal kapcsolatos attitűdjét.

„A magyar társadalom 81 százaléka viseltetik ellenérzésekkel a cigányokat illetően. Az is világosan kiderül, hogy minél magasabb valaki iskolai végzettsége, minél inkább beszél idegen nyelveket, annál kevésbé cigányellenes, jóllehet még a felsőfokú végzettségűek és az idegen nyelvet jól beszélők körében is egyértelmű a cigánysággal kapcsolatos negatív attitűd többsége: ez az arány mindenhol 70 százalék felett van. Sikerre, de legalábbis a többség szimpátiájára számíthat tehát az a politika, az(ok) a párt(ok), amelyek a cigányellenes érzületre apellálnak és ennek szellemében nyilatkoznak.”⁸²

„A kutatásban a válaszadók nagy többsége (81%) az erőszakos asszimiláció pártján áll, azaz 10-ből 8-an vannak arról meggyőződve, hogy a cigányokat rá kellene szoktatni arra, hogy ugyanúgy éljenek, mint a magyarok. Hasonló arányban, mintegy 82 százalék ért azzal egyet, hogy a cigányok gondjai megoldódnának, ha végre elkezdenének dolgozni. Ez arra világít rá, hogy a megkérdezettek négyötöde szerint a cigányok nem szeretnek dolgozni, és ez a legfőbb oka hátrányos helyzetüknek is. A nagy többség szerint tehát csak az akarat hiányzik ahhoz, hogy dolgozni kezdjenek. Az előbbieknél kisebb arányban, de még mindig több mint a megkérdezettek fele (52%) azt is gondolja, hogy nem a többségi társadalom előítéletessége az oka a cigányság deprivált helyzetének, azaz a többség más (külső vagy belső) okokkal magyarázza szegénységüket. Az előbbi három állításból képzett aggregált mutató tehát a magyar társadalom cigányellenességét mutatja, amely meglehetősen borús eredményt hozott: a társadalom nagyon nagy része, mintegy 81 százalék vall inkább cigányellenes (határozott vagy kevésbé határozott) álláspontot.”⁸³

⁸²http://www.progresszivintezet.hu/pub/2009_02_13_ciganyelleneseg_politikai_terkep_Progressziv.pdf letöltve:2009.10.10

⁸³http://www.progresszivintezet.hu/pub/2009_02_13_ciganyelleneseg_politikai_terkep_Progressziv.pdf letöltve:2009.10.10

3.4 KONFLIKTUSOK

Az Országos Rendőr-főkapitányság roma összekötőjeként ismertem meg Dr. Fridrik József volt gyöngyösi rendőrkapitány doktori disszertációját, amelynek témája „*etnikai kisebbségi konfliktusok kezelésének szociológiai kérdései Gyöngyös városában és annak vonzáskörzetében*”.

A szerző a konfliktust, mint fogalmat az alábbiak szerint határozza meg: „*egy olyan állapot, amely akkor adott, ha két egymásnak ellentmondó cselekvési tendencia vagy késztetés (motiváció) együttesen jelentkezik a cselekvés egyedüli alternatívájaként. Ez az állapot feszültséggel jár, mely olykor kellemetlen érzéseket vált ki az érintett emberekből vagy az őket megfigyelő külsős személyekből. Leírhatjuk tehát, hogy konfliktus két vagy több fél között fennálló feszültség, vagy egyet nem értés. Egy dinamikus jelenség, amelyet célszerű folyamatában vizsgálni*”.⁸⁴

A szerző a konfliktust, mint folyamatot hat szakaszra osztja fel, amelyek egy konfliktus történetében többször is megismétlődhetnek, illetve egyes szakaszok akár ki is maradhatnak.

1.) A KONFLIKTUS FELISMERÉSE ELŐTTI ÁLLAPOT

Látens konfliktusok, helyzeti adottságok, ahol a felek még nem értik egymástól való viszolygásukat.

2.) ÉSZLELT KONFLIKTUSOK

*A felek ráébrednek az aktuális vagy potenciális konfliktusra → **FRUSZTRÁCIÓ***

3.) ÁTÉRZETT KONFLIKTUS

*A felek érzelmileg reagálnak (félelem, feszültség, idegesség) → **GONDOLATOK ÉS ÉRZÉSEK***

4.) KÉZZELFOGHATÓ KONFLIKTUS

*A felek cselekvően lépnek fel önmaguk védelmében (pl. vitatkoznak) → **VISELKEDÉS***

5.) KONFLIKTUS FELOLDÁS/ELNYOMÁS

*Kompromisszumot kötnek, vagy az egyik fél legyőzi a másikat → **KÖVETKEZMÉNYEK***

6.) KONFLIKTUS UTÓHATÁSOK

⁸⁴ Dr. Fridrik József nyá. r. alezredes: *Etnikai kisebbségi konfliktusok kezelésének szociológiai kérdései Gyöngyös városában és vonzáskörzetében*. PhD értekezés, ZMNE doktori iskola 2007. 28.old.

3.5 NÉHÁNY ORSZÁGOS FIGYELMET KELTŐ HAZAI ETNIKAI KONFLIKTUS VIZSGÁLATA

3.5.1 A RENDŐRSÉG ÉS A ROMÁK KÖZÖTTI KONFLIKTUS EGYIK IGEN EMLÉKEZETES PÉLDÁJA A 2002. SZEPTEMBER 1-ÉN A GYÖNGYÖSI BUGÁT PÁL KÓRHÁZBAN TÖRTÉNT RENDŐRI INTÉZKEDÉS

Az esemény egy egyszerű kórházi beteglátogatással kezdődött. A K. család feje K. S., anyja látogatására ötvenkilenc rokonával érkezett a kórházba. Időközben azonban az idős asszony elhunyt, ami csak a helyszínen jutott a rokonság tudomására. A váratlan elhalálozás tényét a kórházi szabályokkal ellentétben az egészségügyi intézményből nem közölték telefonon a legközelebbi hozzátartozóként megadott személlyel.

A népes látogatói csoport egyes tagjait sokkolta a halálhír, a lelki fájdalom a roma gyász ismert reakcióit váltotta ki néhányukból. A kiemelkedően erős hanghatások, hajtépés és egyesek eszméletvesztéshez közeli állapota fokozta a tömeg hangulatát, a gyász jeleit egyre többen fejezték ki.

Az elhunyt anya férfi gyermekei az orvosi felelősség kérdését vetették fel egymás közt, ugyanis korábban biztos ígéretet kaptak arra, hogy meg fog gyógyulni édesanyjuk.

A harag, a fájdalom, a becsapottság érzése hatalmába kerítette a K. családhoz tartozó fiatal roma férfiakat is, akik elégtételt akartak venni a családot ért váratlan csapás miatt. Ezt úgy juttatták kifejezésre, hogy ellenszegültek és támadólag léptek fel a kórház egészségügyi személyzetével szemben, amikor azok kérték, hogy csendesebben sirassák hozzátartozójukat. A szolgálatban lévő nővérek félelmükben elmenekültek a romák közeléből.

Egy orvos sem jelent meg, nem próbálta senki megnyugtatni a háborgó kedélyeket. Minderre a kórház biztonsági őrök tettek kötelezettségükből fakadóan néhány bizonytalan kísérletet, amire a romák indulatosan, hangos szavakkal, félelmet keltő testi közeledéssel reagáltak. A biztonságért felelős kórházi alkalmazottak, miután tetemes türelmi időt adtak a romáknak, de a helyzet nem normalizálódott, a

⁸⁵ Dr. Fridrik József ny. r. alezredes: Etnikai kisebbségi konfliktusok kezelésének szociológiai kérdései Gyöngyös városában és vonzáskörzetében. PhD értekezés, ZMNE doktori iskola 2007. 28.old.

csatatérhez hasonlító kórházi részlegben az üzemszerű működési rend helyreállítása érdekében telefonon a rendőrségtől kértek segítséget.

Közben az osztályon fekvő betegek között kitört a pánik, egyesek félelmükben magukra csukták a szoba ajtaját, többen mobiltelefonon saját családtagjaikat mozgósították, hogy jöjjenek értük, vigyázzanak rájuk. Más betegek inkább maguk távoztak el a helyszínről. Ez alatt néhány roma fájdalommal jelölve a lift ajtaját rugdosta, ezért a kezelő lezárta a szerkezetet és fedezékbe vonult.

Közben a társalgó asztalára nagy mennyiségű étel és palackozott szeszes ital került. A romák egy része étkezni kezdett, a férfiak csoportja italozott, mások folytatták vagy átvették a jajveszékelő gyászolók szerepét, halotti tor alakult ki a kórházban...

A Gyöngyösi Rendőrkapitányság szolgálatvezető parancsnoka a helyszínrre vezényelt a rend helyreállítása céljából hat járőrt, öt férfit és egy nőt. A szolgálatvezető parancsnok nem állt az intézkedésre kiküldött rendőri csapat élére. A helyszínrre érkezett rendőröket a romák éles, szitkozódó hanggal, fenyegető ökölrázással, támadólag fogadták.

Korábban a K. család néhány színesfém-kereskedéssel foglalkozó férfi tagja ellen több esetben pénzbírság kiszabásával záruló eljárás indult. A K. familia fenti tagjaival szemben nagyrészt a helyszínrre érkező B. rendőr zászlós intézkedett, emiatt erős és nem titkolt ellenszenvvel viseltettek vele szemben.

A rendőrök megérkezésekor a romák egy része már erősen ittas állapotban volt. A rendőrök felszólították a romákat, hogy hagyják el a helyszínt, aminek sokan kezdtek eleget is tenni. A távozóban lévő családtagok közül ordítani kezdtek, szidalmazva kérdőre vonták a szolgálatban lévő rendőröket, hogy mi keresni valójuk van a kórházban, senki sem kérte, hogy ide jöjjenek. Mások a korábbi pénzbírság miatt elégtételt véve lökdösni kezdték B. zászlóst. A tömegből kezek nyúltak a rendőrök felé, ruházatukat, felszerelésüket rángatták, a rendőrnő haját húzták, bántalmazták őket. B. zászlóst több roma megkísérelte lerántani a földre, majd berántani a tömegbe, azonban rendőrtársa segített neki kikeveredni a romák gyűrűjéből. A dulakodás során a lépcső szélére kerültek, ahonnan B. és a belé kapaszkodó roma férfiak egyensúlyukat veszítve legurultak a lépcsőfordulóig. A beállt zavart kihasználva a rendőrök néhány romát stabil helyekhez bilincseltek. Ekkor a romák már az udvar felé haladtak, a rendőrökre támadó két férfit és még további három főt a rendőrök előállították a rendőrkapitányságra.

Az eset pénteken történt, az írott és elektronikus média egyes termékeiben már szombaton nyilatkozatok jelentek meg a különböző roma szervezetek képviselőitől, hogy a rendőrök már megint rasszista módon, brutálisan bántalmazták a roma kisebbség tagjait. A csúsztatások, részinformációk hatására vasárnapra szinte országos méretűre dagadt az esemény, mindenki rendőri brutalitásról beszélt. Fényképek, filmfelvételek jelentek meg, néhány az eseményekben részt vett romáról, akik testén több véraláfutás is volt. Közben a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője és a gyöngyösi rendőrkapitány közt vita folyt, hogy kinek kellene nyilatkozni. A hétfőre megszületett sajtótájékoztató azonban már csak enyhíteni tudta a rendőrség tekintélyén esett jelentős csorbát.

Az esetet követő vizsgálat kisebb mulasztásokat állapított meg a rendőri intézkedés kapcsán, azonban a rendőri brutalitás és a rasszista indíték nem nyert igazolást. A szolgálatirányító parancsnokot elmarasztalták, mert nem vett részt személyesen az intézkedésben. Célszerűbb lett volna a hangulat további szításának elkerülése végett a korábbi intézkedéseiről ismert B. zászlóst kihagyni az intézkedésből. Taktikai hibákat ugyan elkövettek a rendőrök, de az intézkedés jogszerűsége nem kérdőjeleződött meg a vizsgálatok során.

A romák néhány tagja ellen hivatalos személy elleni erőszak és garázdaság miatt indult büntető eljárás. Ők máshogy élik meg a gyászt, mint az átlag állampolgárok. Sírnak, hangoskodnak, ez általában félelmet kelt egy csendhez szokott kórházban. Az nyilvánvaló, hogy néhány rendőr csak fizikai erőszak árán tud érvényt szerezni a törvény erejének, esetünkben ez azonban teljesen jogszerű volt, mivel a romák nem általánosan elvárható magatartást tanúsítottak. A jogszerű intézkedés azonban nem került kihangsúlyozásra, csak a rendőri vezetők késedelmes nyilatkozataiban. Célszerű lett volna rögtön a sajtó tudomására hozni, hogy egy mindennapos rendőri intézkedés történt, mert néhány nappal az eset után már csak mosakodásnak tűnt az eltorzított tények magyarázata, a rasszista rendőr újjáéledt alakja sokáig uralni tudta a médiát.

A konfliktus okai:

- Információs, kapcsolati és értékalapú konfliktus egyszerre.
- Kevés és ellentmondó információk.

Az orvosok arra tesznek ígéretet, hogy a beteg hamarosan felgyógyul, nem telefonálnak a hozzátartozóknak a beteg elhalálzásáról. A roma sokaság közé orvos

nem megy be, nem ad információt, nem érez együtt a gyászolókkal. A biztonsági őrök a halállal kapcsolatos információk átadására nem képesek.

A rendőröknek nincs vezetőjük, olyan is van közöttük, akit – előzményes ügyeik kapcsán – „nem szeretnek”.

A rendőrök nem veszik figyelembe a romák értékorientáltságát egy ilyen helyzetben. A konfliktus eszkalálódásában szerepet játszik a média felnagyító és elfogult szerepe.

3.5.2 KECSKEMÉT – EGY ELFOGÁS UTÓHATÁSAI

2004. július 25-én késő délután B.Gy. a Kecskeméti Rendőrkapitányság Járőrosztályának beosztottja szabad idejét bevásárlással töltötte a kecskeméti Auchan áruházban. Vásárlás közben ismerős arcra lett figyelmes, felismerte a vásárlók közt a roma származású 19 éves J.R.-t, aki ellen 6 elfogatóparancs volt érvényben.

B.Gy. elindult a körözött személy felé, azonban amikor 7-8 méter közel ért hozzá, az felismerte. Korábban ugyanis már intézkedett vele szemben, így a járőr személye ismert volt J.R.-nek. B. zászlós utána iramodott és kiabálta, hogy „Rendőrség, Álljon meg!”. J. azonban nem állt meg, a zászlós tovább üldözte, a zöldséges pultnál utol is érte és testi kényszert alkalmazva elfogta. Az ott tartózkodókkal közölte, hogy rendőri intézkedés folyik, kérte, hogy értesítsék a kapitányság ügyeletét és kérjenek onnan segítséget az intézkedés továbbfolytatásához.

Ekkor az intézkedőt a nyakába kapaszkodva megtámadta J.R. bátyja, J.G., aminek köszönhetően J.R. kiszabadult a fogásból és ismét futásnak eredt. A zászlós utána futott, kétszer utol is érte, de a bátyja mindkét esetben sikeresen segítséget nyújtott neki a szabaduláshoz. Az áruházban szintén szabadidejüket töltő D.Zs. főtörzsőrmester és Á.A. főhadnagy észlelték az intézkedést és kollégájuk után indultak.

Az üldözés az áruházon kívül is tartott, rövid futás után egy tanyás terület előtti homokos részre értek, ahol utolérték a menekülőt. D.Zs. igazolta magát, felszólította a körözött bátyját, hogy engedje el B.Gy. nyakát - az ugyanis ismételen belekapaszkodott -, aki ennek eleget is tett. Ezután azonban beült a helyszínen lévő gépkocsijába és a rendőrök közé hajtott, akik alig bírtak elugrani a jármű elől.

B. zászlós mindvégig a földre szorítva tartotta J.R.-t, aki folyamatosan rúgkapált, ki akart szabadulni a karfeszítésből. Kb. öt perc elteltével a zászlós érezte, hogy felhagy az ellenállással, nehezen lélegzik. Ekkor mentőt hívott, de a kikerkező orvos már csak a halál tényét tudta megállapítani.

Az eset után az elhalt helyszínre érkező rokonai és ismerősei között igen erős rendőrellenes hangulat alakult ki. Kiabáltak, szitkozódtak. Az esti órákban kb. 40 fő a városi rendőrkapitányság és a megyei főkapitányság közös épülete előtt adott hangot elégedetlenségének. Ők a rendőrség által értesített roma kisebbségi képviselők tájékoztatását követően távoztak a helyszínről.

A halál beálltának körülményeiről nem sokkal később kívülálló nyilatkozatai alapján már feltételezések láttak napvilágot az írott és elektronikus sajtóban. Ezek szerint a halál beálltát az idézte elő, hogy a rendőr belenyomta J.R. fejét a homokba, aki ettől megfulladt. Felröppentek olyan hírek is, hogy a járőr a fiú roma származására tekintettel követte el tettét.

Az eseményt követő napokban több engedélyezett és engedély nélküli rendezvényt tartottak Kecskeméten a romák képviselői, tiltakozva a rendőri önkény ellen. Az egyikén négy roma nő bántalmazta H.P. budapesti lakost-t, aki „Elég volt a hisztériából”, „Horváth Aladár politikai hullá, rasszista rendőrökről handabandázik” táblával egyszemélyes ellentüntetést tartott. A bántalmazást a jelen levő kamerák is rögzítették.

Az időközben elkészült szakértői vélemény szerint J.R.-nek egy igen ritka, öröklött eredetű betegsége volt, amely előrehaladottsága miatt már a belső szervekben is kárt okozott. A szakértő szerint van összefüggés a halál beállta és a rendőri intézkedés között, de a halál az intézkedés nélkül is bármikor beállhatott volna. A sérülések a fiún 8 napon belüliek voltak, amennyiben nincs betegsége, semmilyen maradandó károsodást nem szenvedett volna az intézkedéstől.

A Bács-Kiskun megyei Ügyészségi Nyomozó Hivatal gondatlanságból elkövetett emberölés gyanújával indított nyomozást, azonban bűncselekmény hiányában ezt meg is szüntették. A sértettet képviselő ügyvéd a határozat ellen panaszt jelentett be, amit a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti Osztálya elutasított. A sértetti képviselő ezután pótmagánvádlóként lépett fel, amelyet végül a Bács-Kiskun megyei Bíróság utasított el. A végzés ellen nem volt helye fellebbezésnek.

A fentiekén kívül az esetet vizsgálta a nemzeti és etnikai jogok országgyűlési biztosa is, aki az elfogásban és annak vizsgálatában nem talált semmilyen jogszerűtlen elemet, azonban éwertékelő jelentésében így vezeti fel a történeteket: „Az eseményt néhány napon belül sajátos „kisebbségi ügyé” alakította az a körülmény – amely eredetileg nem is szerepelt a hírekben –, hogy az elkövető cigány származású volt.”

Horváth Aladár, a Roma Polgárjogi Alapítvány elnöke az intézkedést követően a Belügyminiszterhez címzett levelében nyomatékosan kérte az eset körülményeinek kivizsgálását, különös tekintettel arra, hogy az intézkedés alá vont etnikai hovatartozása játszott-e szerepet az ügyben. A levelet 49 közéleti személyiség is aláírta.

A sajtó és a roma szervezetek szerepe ebben az ügyben is egyértelműen kimutatható. Aki figyelembe veszi a tényeket, tisztán láthatja, hogy etnikai indíttatás fel sem merülhet egy körözött bűnöző elfogásában. Sajnos az orvostudomány még nem áll olyan magas fokon, hogy a halál körülményeiről azonnal nyilatkozni tudjon, de az újságírók találékonysága alapján született hír azonnal utat talál a közvélemény arra nyitott tagjaihoz. A rendőrség ebben az esetben pedig igen sok csatornát felhasznált a kommunikációra (értesítette pl. a helyi roma szervezeteket), azonban ez is kevés volt ahhoz, hogy országos felbolydulás támadjon egy sajnálatos haláleset miatt.

Értékalapú konfliktus: Ha a körözött személy, aki a helyszínen meghalt, nem cigány származású lett volna, és a média nem nagyítja fel a szerepeket, akkor ez a konfliktus nem dagad roma-rendőr konfliktussá.

3.5.3 BÁTONYTERENYE – ROMA RENDŐR IS LEHET RASSZISTA (?)

A Nógrád Megyei Bíróság 2003 januárjában két év négy hónap börtönbüntetést szabott ki a kisterenyei körzeti megbízotti teendőket ellátó R.G. zászlósra. Társát, Sz.G. zászlóst két év két hónap börtönnel sújtotta az ítélet. R.G.-t és Sz.G.-t leszerelték, soha többé nem lehetnek rendőrök. Sz.G. bevonult a börtönbe, R.G. megszökött a büntetés elől, az ítélet kihirdetése után családjával ismeretlen helyre távozott.

A megyei bíróság másodfokú ítéletében tizenhat hamis tanút nevezett meg, és ellenük hivatalból feljelentést tett. Közülük tizenketten a bátonyterenyi rendőrkapitányság állományába tartoznak: ők egy éven át következetesen próbáltak hamis alibit igazolni társaiknak.

2001-ben a kisterenyei városrészben rengeteg betörés történt. A hatóságok mintegy harminc esetben a roma származású gyermekkorú Z.Z.-t azonosították elkövetőként. A fiút nemegyszer tetten érték, fiatal kora azonban büntetlenséget biztosított számára.

2001. január 19-én tanúkihallgatásra idézték az időközben a tizennegyedik évét betöltő Z.Z.-t. Anyját és kísérőit a kihallgatásra nem engedték be. A fiút este nyolckor őrizetbe vették, és a salgótarjáni fogdába szállították. Míg anyja a főbejárat előtt várakozott, a gyereket a hátsó ajtón vitték ki a rendőrök. Z.-né este kilencig várakozott a rendőrség előtt. Késő éjjel két nagykorú fiát, Z.I.-t és Z.S.-t elküldte a körzeti megbízott lakására, hogy számon kérjék: hová tette a rendőrség Z.-t.

R.G. körzeti megbízott nem volt otthon, csak a felesége és kétéves kislánya. Az éjszakai látogatók az utcáról üvöltöztek velük. A rendőr felesége rémulten telefonált a kapitányságra. Amikor R.G. családja zaklatásáról értesült, kocsiba ült, és társával Z.-ék házához hajtott. Ott azonban csak az asszonyt, annak egyik barátját és kisebb gyermekeit találták. Z.S.-nét a hajánál fogva földre rántották, megrugdosták, a többiekre gázsprayt fújtak. Alaposan megverték a később hazaérő ifjabb Z.S.-t is, majd összetörték a ház berendezését.

R.G. az esetet megelőzően kilenc évvel, húszévesen öltötte magára a rendőregyenruhát. Vezetői egyértelműen jól intézkedő, fegyelmezett rendőrnek tartották. A lakosság elfogadta, sokszor kérték segítségét problémáik megoldásában.

A per során a Z. családot a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda ügyvédje képviselte. A történeteket nem egy híradásban rendőr-roma konfliktusként ábrázolták. R.G. azonban szintén roma volt, aki büszkén vállalta származását és a rendőrségi karriert választotta, mint a kiemelkedés lehetőségét. Ez általában nem hangzott el a híradásokban.

A nyomozás során a két rendőr azt vallotta, éjszaka ki sem tette a lábát a kapitányság épületéből. Mint a bíróság megállapította, mondandójuk alátámasztására meghamisítottak egy kihallgatási jegyzőkönyvet. A mobiltelefonról, amelyen R.G. felesége felhívta a rendőrséget, azt állították, hogy az a rendőr sógoránál volt. Később kiderült, hogy a férfi egész héten Ausztriában volt továbbképzésen. Erre úgy módosították a vallomását, mintha aznap hazautazott volna. Ennek igazolására egy beléptető pecsétet is ütöttek az útlevelebe. A határőr azonban, akinek a pecsétjét használták, aznap nem volt szolgálatban.

A bíróságon tizenkét rendőrré és négy civilre bizonyították rá, hogy hamisan vallott. Volt, aki fekete autókat és szkinheadeket vélt látni Z.-ék házában, azt sugallva, ők verték meg az asszonyt, mások kitarítottak amellett, hogy a rendőrök nem hagyták el a kapitányságot.

A bíróság hivatalból feljelentést tett a hamis tanúk ellen, az eljárást az ügyészség – vádemelés mellőzésével – megrovással megszüntette. Az ügyészség szerint a rendőrök által tett hamis vallomások társadalmi veszélyessége csekély volt.

Egy furcsa társadalmi rétegződésből is fakadó konfliktus képezte a bűncselekmény elkövetésének alapját. A rendőrök a beidézett fiút őrizetbe vették, az anyja elől elrejtve szállították át egy másik településen lévő fogdába. A vizsgálat ezen része előttem nem ismert! Ki hirdette ki az őrizetbe vételt elrendelő határozatot és próbálták-e teljesíteni az értesítési kötelezettségüket az őrizetbe vételről a hozzátartozók irányába. Lehet, hogy tartottak attól, hogy a romák összegyűlnek, de az édesanyának elmondhatták volna, hogy a fiát másik fogdában helyezték el. Némi előítélet, némi mulasztás azért itt érzékelhető, hiszen késő éjjel még a körzeti megbízotton akarták számon kérni a fiatalok hollétét.

Megállapítható egyrésztől egy értékalapú konfliktus: a romák általában sokkal „rosszabbul viselik” egy hozzátartozójuk szabadságelvonását az átlagnál. Másrészt egy számon kérős, fenyegetős fordulat, amit ne feledjük el, minimálisan egy garázdasággal felért, és volt egy olyan fordulat, ahol a roma származású rendőr és társa erősen felháborodva a történeteken, hivatali mivoltukból is fakadóan bántalmazták a garázda egyéneket és a helyszínen lévő ártatlanokat is. A furcsa motívum az, hogy a bűncselekményt elkövető rendőrt (értékalapú konfliktus) a jogosnak vélt elégtétel kapcsán „védelembe veszik” társai és hamisan tanúznak csak azért, hogy társukat, aki közéjük tartozik, megmentsék a felelősségre vonástól. Ez a visszásság érzékelhető az ügyészi és a bírói döntésekben.

3.5.4 TÁMADÁS A 21-ES BUSZON – A RENDŐRSÉG ÉS A RASSZISTA INDÍTÉKOK

A 2005. május 08-án, a 21-es buszon karddal megszórt fiú története nem teljes egészében a rendőr-roma konfliktusról szól, azonban ilyen vetülete is van. Az eseményeket kizárólag ebből a nézőpontból szeretném megközelíteni.

Újsághírek szerint a fenti időpontban a 21-es buszon, amely a Moszkva téren lévő megállóban állt, egy hatfős társaság egyik tagja karddal átszúrta P.J. 15 éves roma fiút, mert az megnézte őt és szokatlanul öltözött társait. A támadó társaival együtt gyalog menekült el. A fiú életveszélyes sérüléseket szenvedett, amiért a közeli Szent János Kórházba szállították. Az esetet követően megindult a nyomozás az elkövető kézre kerítése érdekében. Állapota miatt nem volt módja a rendőrségnek

meghallgatni a sértettet, de a vele tartózkodó két barátja és az utasok közül egy, a történeken kívülálló személy vallomása alapján kiderült: a társaság tagjai valamilyen, közelebbről meg nem határozható katonai-történelmi ruhákat viseltek, és különböző eszközök, így fegyverek, pajzs, sisak jellemezték ruházatukat. Ez arra utalt, hogy a csoport tagjai valamilyen hagyományőrző, vagy szerepjátékokat folytató, esetleg más militáns szemlélettel szerveződnek. A rendőrség grafikát készített a rendelkezésre álló tanúvallomások alapján, melyeket tömegtájékoztatási eszközökben közzétettek, s lakossági felhívással is kérték az állampolgárok segítségét. A rendőrség a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján nem látott okot arra, hogy a támadást etnikai indíttatásúnak minősítse.

Az esetet követően néhány nappal tömegdemonstrációt tartottak a Moszkva téren, a bűncselekmény elkövetésének helyszínén. Itt több neves közéleti személyiség is felszólalt és elítélte a szerinte egyértelműen rasszista támadást. Ezek közül csak a rendőrséget érintő nyilatkozatok fontosak a dolgozat szempontjából. Kolompár Orbán, az Országos Cigány Önkormányzat elnöke beszédében elmondta, hogy a bűncselekmény egyértelműen rasszista indíttatású volt, ez pedig ellentmond a rendőrség verziójának, amely szerint ez nem bizonyított.

A demonstráció több résztvevőjének elmondása szerint egy férfi "cigányokat bántani tilos" táblával a kezében provokálta a tüntetőket, amelynek következtében kisebb dulakodás alakult ki. A rendőrség közölte: őrizetbe vettek egy 28 éves férfit rendzavarás miatt.

A fiú családja az eseményeket követően ügyvédet fogadott, akinek félmillió forintos munkadíját a Magyarországi Nemzeti-Etnikai Kisebbségek Érdekvédelmi Egyesületének elnöke, Száva Vince fizette, aki nemrég mondott le az MSZP roma tagozatának elnöki posztjáról. A politikus az akkori lapok szerint a tavaly nyáron rendőri intézkedés közben meghalt kecskeméti roma fiú, J.R. halála kapcsán tett szert országos hírnévre. Száva úgy nyilatkozott: "a rendőrségi nyomozást segítő" kérték fel a magánnyomozót, és nem azért, mert elégedetlenek a rendőrség munkájával.

A rendőrségen a nyomozás során 86 személyt hallgattak ki, több mint 40 bejelentést ellenőriztek, több helyen tartottak házkutatást. Előállítottak 12 főt, 30 szervezettel vették fel a kapcsolatot, s megpróbálták feltérképezni több száz fős tagságukat, közülük 400 fő konkrét ellenőrzésére is sor került.

A Budapesti Rendőr-főkapitány félmillió forintot (később 1 millióra módosította) ajánlott fel annak, aki értékelhető információt tud adni a támadókról. A nyomravezetői díj közel két hétig nem hozott komoly eredményt, utána azonban egy bejelentő megnevezte az egyik nyilvántartásban nem szereplő hagyományőrző egyesület egyik tagját, mint a támadás potenciális elkövetőjét.

Tizenkét nap alatt sikerült elfogni a rendőrségnek a bűncselekmény elkövetőjét - jelentette be dr. Tóth Gábor rendőr ezredes, a Budapesti Rendőr-főkapitányság sajtótájékoztatóján. A bűncselekmény elkövetését a gyanúsított, a 17 éves Gy. M. alias Mortimer beismerte. Ő maga is roma származásúnak vallotta magát. A bűncselekmény indítóokaként az elkövető a történetet megelőző konfliktushelyzetet jelölte meg – tette közé az elfogást követő sajtótájékoztatón kérdésekre válaszolva a Budapesti Rendőr-főkapitányság bűnügyi igazgatója.

Két hét alatt kiderült, hogy a rendőrség jól tette, hogy nem kommunikált rasszizmusról, hiszen a tények egyáltalán nem támasztották alá a fajgyűlölet motiválta támadás verzióját. A híreszteléseknek azonban sokan „bedőltek”. Éppen a sikeres elfogás napján érkezett meg a Belügyminisztériumba és az Országos Rendőr-főkapitányságra Claude Cahnak, az Európai Romajogi Központ ügyvezetőjének levele, aki arról tett fel kérdéseket, hogy mi alapján döntenek el a hatóságok, hogy egy bűncselekményt fajgyűlölet motivált-e vagy sem? Állítása szerint nem ez az egyetlen olyan eset, amikor a rendőri szervek alábecsülték a származás szerepét roma személyek ellen elkövetett súlyos testi sértés esetében.

Nyilvános vita megtartását kérte a *„bűncselekmények értékelése során a rendőrség által alkalmazott módszerekről és kritériumokról annak megállapítására, hogy származási szempontból motiváltak-e. A bizalom válsága uralkodik a nemzet jelentős részén belül azzal kapcsolatban, hogy a rendőrség képes-e megbirkózni a Magyarországon faji indíttatásból elkövetett bűncselekmények társadalmilag bomlasztó jelenlétével.”*

A rendőrség kommunikációja ebben az esetben hibátlan volt. Jóval nagyobb erőket kellett azonban mozgósítani a felderítésre, mint az egy hasonló ügyben általában megszokott, ugyanis ezzel is elejét akarták venni a rosszindulatú sajtóhíreknek és roma szervezetektől érkező támadásoknak. Ebben az ügyben csak az objektív tények kerültek előtérbe a rendőrség részéről, csak az ismert bizonyítékok alapján tették meg nyilatkozataikat, de – mint a kecskeméti esetben láttuk – vannak mások, akik gyorsabban átlátják az objektív tényeket és szubjektív, maguknak

kedvező tartalommal töltik ki. Így lesz egy egyszerű életveszélyt okozó testi sértésből országos jelentőségű, rasszista indíttatású „gyilkossági” kísérlet, amelyben ráadásul a rendőrség nem is az „egyértelmű” motívumnak megfelelően nyomoz, így maga is cinkossá válik.

Említést kíván még az a tény, hogy a roma vezetők értesüléseiket az újságokból szerzik, még ők maguk sem fordulnak bizalommal a rendőri vezetők felé, nem próbálják meg kitölteni tartalommal az Országos Cigány Önkormányzat és az ORFK közötti együttműködési megállapodás kereteit. Az információáramlás e téren lassú volt.

3.5.5 A HOLDUDVAR INTRANETES FÓRUMMAL KAPCSOLATBAN TETT BEJELENTÉSBEN FOGLALTAK VIZSGÁLATÁRÓL

A Döbröközi Cigányokért Szociális és Kulturális Alapítvány megkereséssel fordult országos rendőrfőkapitányhoz, melyhez egy cd lemezen a Holdudvar elnevezésű rendőrségi intranetes fórumról letöltött, cigányságot sértő megjegyzéseket is tartalmazó összeállítást is mellékeltek.

A fórum a rendőrök és a cigányok közötti kapcsolatokat, konfliktusokat, a cigányok „furcsa” szokásait, bűnözési hajlandóságait „elemezte”. A hozzászólók vitát folytattak a témában, sokan gyakorlati tapasztalatukat felemlítve tárták véleményüket a fórum nyilvánossága elé. A többség a problémát érintően kulturáltan nyilatkozott, azonban jellemző volt az általánosítás és számos esetben a cigányságot sértő, esetenként gúnyos, durva, megalázó kijelentések is megjelentek.

Kutatásaim során tudomást szereztem arról, hogy a tárgykörhöz kapcsolhatóan a „Holdudvaron” 2002-től összesen 196 topic indult, amelyekben összesen 7896 hozzászólás született.

Az Alapítvány megkeresése kapcsán vizsgálat indult, melynek során elsődlegesen áttekintették a hozzászólásokat és kiszűrték az olyan személyes adatokat tartalmazó, vagy egyes személyekre következtetni engedő, illetve a cigány népcsoportra tett sértő megjegyzéseket, amelyekből jogsértés gyanújára lehetett következtetni.

A kiválogatást követően összesen 94 hozzászólással kapcsolatban merült fel arra nézve gyanú, hogy vélhetőleg valamely jogsértéssel összefüggésbe hozható. Ezekből 26 hozzászólás konkrét - többnyire roma származású - közismert személyek sérelmére, 68 (az összes nyilatkozat 0,086 %-a) pedig a cigányságra, mint népcsoportra vonatkozóan tartalmazott sértő megjegyzéseket.

A hozzászólások eredetének vizsgálatakor megállapítást nyert, hogy a Holdudvar intranetes belső fórum teljes körű naplózása 2004 májusától került bevezetésre, ezért esetenként a hozzászólásokban szereplő ún. nick név azonosítása bizonytalan vagy nem lehetséges. Az átvizsgálást és a nick nevek azonosítását követően országos szinten elsődlegesen 33 érintett személy azonosítására került sor, akik közül néhányan több alkalommal is tettek megjegyzéseket.

A személyek beazonosítását követően hozzászólásaikat a tekintetben vizsgálták, hogy a sértő kijelentések milyen jogi eljárást, milyen felelősségre vonási formát alapozhatnak meg, képezhetnek-e azok büntető-, szabálysértési- vagy fegyelmi eljárási alapot. A vonatkozó jogi háttér és egyéb joghatással bíró állásfoglalások áttekintése után a vizsgálat megállapította, hogy törvénysértés gyanúja vagy a vizsgált bűncselekményi formák (nemzeti, faji vagy vallási csoport tagjai elleni erőszak, közösség elleni izgatás) elkövetése tekintetében megalapozott gyanú nem merült fel. A rendőrségi vizsgálat eredményét állásfoglalás végett megkapta a Budapesti Nyomozó Ügyészség is, amely a rendőrségi anyagot feljelentésként kezelve a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 174.§ (1) bekezdésének a.) pontjára hivatkozva - „*a cselekmény nem bűncselekmény*” - bűncselekmény hiányában elutasította.

A rendőrségi vizsgálat lényegét képezte az is, hogy az érintettek sértő bejegyzéseikkel magánvéleményt közöltek, avagy a rendőrhatalóság képviselőjeként ismertették álláspontjaikat továbbá vizsgálni voltak kénytelenek olyan jogi határokat, melyek ma is eltérő jogértelmezésre adnak lehetőséget a téma szakavatott ismerői körében is. Hol húzódik a határ a rendőr véleménynyilvánítási szabadsága és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát leíró jogszabályi rendelkezések között.

A rendőrségi állásfoglalás – mivel nem a Rendőrség feladataival összefüggő eljárás, vagy nem egyéb közjogi vagy munkajogi aktus során keletkeztek a hozzászólások, valamint nem mindenki számára azonosítható nyilatkozó által tett bejegyzésekről volt szó – a rendőrségi jogértelmezés, magánvéleményekként kezelte az esetet.

A hivatásos állományúak magánvéleményének kinyilvánítása tekintetében - az általában vett jogi korlátokon túl - a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (Hszt.) és a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) további korlátokat állít. A szabályozás azonban alapvetően a rendőr szolgálati feladatainak ellátásához, a rendőr hivatalos eljárásához

kötődik, továbbá a Hszt. rendelkezése szerint fegyelemsértés csak akkor valósul meg, ha a rendőr szolgálati tevékenysége során, szolgálati viszonyával kapcsolatos kötelezettségét szegi meg vétkesen.

A rendőrségi argumentáció szerint a hozzászólások az érintettek magánvéleményét tükrözték, azok kifejtésére nem hivatalos eljárásuk során került sor, a szolgálathoz a cselekményük annyiban kapcsolódott, hogy a magánvélemény kifejtése a szolgálati helyen, a munkáltató által rendelkezésre bocsátott véleménynyilvánítási fórum felhasználásával történt. Ebből az érvelésből következően azt állapították meg, hogy a rendőr hivatalos eljárásához közvetlenül nem köthető, a cigány kisebbséget sértő magánvélemények kifejezésre juttatása a hivatásos állományú személyek fegyelmi felelősségét nem alapozza meg.

A vizsgálat végül arra az álláspontra jutott, hogy a cigány etnikai kisebbség megbélyegzésével a hozzászólók visszaéltek véleménynyilvánítási szabadságukkal, nemzetközi és alkotmányjogi általános jogelvek sérülhettek, azonban konkrét, valamely jogi eljárást is megalapozó törvénytörés elkövetésére utaló megalapozott gyanú nem állt fenn.

Sor került még az érintett rendőrök szolgálati tevékenységének utólagos ellenőrzésére, de arra nézve sem merült fel gyanú, hogy holdudvaros megnyilatkozásaikból fakadóan intézkedéseiket befolyásolták volna a fórumon kifejtett nézeteik.

Összességében nem merült fel gyanú arra nézve, hogy a Holdudvaron a cigányságot sértő megjegyzésekkel illető ellenőrzés alá vontak közül valamely rendőr eljárása, intézkedése során nem tett eleget az emberi méltóság védelmét szolgáló szabályoknak, illetve a részrehajlás nélküli intézkedés követelményének.

Az ellenőrzés során az adatok azt mutatták, hogy az elsődlegesen kiszűrt 33 főből - téves azonosítás és szolgálati viszony megszűnés miatt - az aktuális rendőri állományból végül is 30 fő érintett.

A 30 fő (mindannyian hivatásos állományúak) közül 1 fő szolgálati viszonyát az ügryhöz nem kapcsolódó okok miatt azóta megszüntették. További két személy tekintetében megállapítható volt, hogy szolgálati feladataik visszatérő hanyag ellátása miatt több esetben részesültek fegyelmi fenyítésben.

A sértő megjegyzéseket közzétevő személyek jelentős része:

- 10 és 20 év közötti szolgálati idővel rendelkező, 30 és 40 év közötti életkorú rendőr.

Rendfokozatukat tekintve:

- tiszthelyettes 4 fő,
- zászlós 9 fő,
- tiszt vagy főtiszt 17 fő;

Beosztásuk szerint:

- vezető beosztású 4 fő,
- beosztott 26 fő;

Szolgálati ágat, szakszolgálatot tekintve:

- 15 fő bűnügyi,
- 11 fő közrendvédelmi, közlekedési,
- 2 fő ügyeleti,
- 2 fő gazdasági;

Tényleges hatósági jogosultságot gyakorló (az állampolgárokkal közvetlen kapcsolatban lévő) személy:

- 22 fő,
- egyéb szakszolgálati feladatot végző 8 fő.

Az azonosított személyek részére Dr. Bene László országos rendőrfőkapitány – soron kívül – oktatási tréninget rendelt el, aminek tárgya az egyenlő bánásmód, valamint a hátrányos megkülönböztetés tilalma.

Megjegyezni kívánom, hogy a rendőrség belső intranetes hálózatán, konkrétan a Holdudvaron megjelent sértő kifejezésekkel kapcsolatban a 2005-ben alakult Roma Rendőrök Országos Egyesülete is megfogalmazta - 2006 decemberében - a véleményét, melyet az országos rendőrfőkapitány is kézhez kapott. Idézek a megkeresésből:

„Mi úgy gondoljuk, hogy a vizsgálat alá vont, számunkra ismeretlen személyek - rendőrök, közalkalmazottak-, rendőrségen belüli felelősségre vonása, olyan nem kívánt hatásokat vált ki a cigány származású rendőrök ellen, rendőrségen belül és azon kívül is, amelyet el kell kerülni! Álláspontunk szerint a CD szerzője nem volt tudatában annak, hogy kezéből kiadott gyűjtésével, nem a diszkrimináció ellen, az előítéletek csökkentése mellett teszi le a voksát, hanem generálja a negatív hatások erősödését.

A felelősségre vonás más lehetőségeit kell kutatni. Ami nem más, mint az oktatás, a csoportterápia, a szembesítés, a negatív tartalmú erkölcsi értékítéletek békés módon történő befolyásolása.

Ezért mi úgy gondoljuk, hogy a már felkutatott érintettek, egy konfliktuskezelő programra való kötelezésével, jobban elérhetjük a kívánt hatást (az erkölcsi értékeik visszaadását), mint az esetleges szankciók alkalmazásával.

Ennek a programnak az lenne a lényege, hogy mi is (a bevonnai kívánt roma rendőrök képviselő tagjaink) velük együtt szembesülünk a problémával és segítünk nekik kiutat találni abból a szakadékból, amely oda vezetett, hogy ilyen kicsinyes módon fejezték ellenérzésüket a cigányok ellen.

Mivel a hibát vétett emberek rendőrök, - rendőrségi alkalmazottak- nem gondoljuk, hogy helyes út, ezt a problémát a felelősségre vonás mellőzésével, terápiás módszerekkel, oktatással a rendőrségen belül megoldani. Azok az emberek, – akik már látni vélik az újabb szenzációt „harminc - egynéhány embert bocsátottak el a rendőrségtől, mert cigányoztak” később pedig, akármilyen előttiük részleteiben nem ismert ügyben „bosszúálló rendőrök cigányokat vertek” szalagcímmel jelentetnének meg újabb- és újabb cikkeket. –, nem tartanák hitelesnek a belső konfliktuskezelést. Nem is beszélve arról, hogy az előítéletesség mindkét oldalon növekedne!

Ezen ok miatt kerestük meg a Wesley János Lelkészképző Főiskola rektorát, Dr. Iványi Gábor urat, hogy partner lenne-e egy olyan képzésben, melyet a Roma Rendőrök Egyesülete képzelt el, a konfliktus kezelésére. Az elképzelést, – amennyiben azt a rendőri vezetés is támogatja – jónak és kivitelezhetőnek tartotta.”

Meg kell jegyeznem, az egyesület nem kapott szerepet, de a Wesley János Lelkészképző Főiskolát bevonták. A képzést rendőrségi objektumban, főként rendőri rendfokozatot viselő tanárok bevonásával hajtották végre.

A képzés első szakasza 2007. január 15-től indult 36 órában (öt nap) az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Rendészeti és Bűnmegelőzési Intézetében. A résztvevők 2007. év IV. negyedévében 2 napos utánkövető tréningre is kötelezettek lettek.

Az eredményességről azóta sem esett szó, az érintett rendőrök személyazonosságára soha nem derült fény.

A vizsgálat során ellenőrizték a - működésében felfüggesztett - Holdudvar intranetes fórum üzemeltetésének körülményeit, valamint áttekintették az intranetes

hálózat üzemeltetését és használatát, továbbá a belső fórumainak feltételeit szabályozó 3/2006. (II.23.) ORFK utasítást. A Holdudvar intranetes fórum az ORFK GIF Információtechnológiai és Műszaki Főosztály üzemeltetése alatt állt.

Megállapították, hogy a fórum moderálása a személyi feltételek hiánya és az erre visszavezethető szervezetlenség miatt nem volt folyamatos, nem volt megbízható, üzemeltetése nem felelt meg a vonatkozó ORFK normának sem.

A moderálási hiányosságok mellett a cigányságot sértő hozzászólások megjelenéséhez hozzájárult az a tény is, hogy a regisztrált tagok fekete színnel megjelölt álnév alatt is közölhették véleményüket, és ez a körülmény az egyes felhasználók esetén az anonimitás érzetét tovább erősítette, könnyebben teret adhatott a szélsőséges megnyilvánulásoknak.

Megállapították továbbá, hogy a vonatkozó ORFK utasítás a felhasználók tekintetében nem írt elő kötelezettségeket, csak az üzemeltető részére.

A fórum ma szigorúbb jogi szabályozás mellett működik. Országos rendőrfőkapitány úr a javaslatok közül a Holdudvar kizárólagos fórummá tétele és szigorúbb felhasználói szabályokkal történő továbbműködtetése mellett döntött. A bizottság ennek megfelelően elkészítette az ORFK utasítás szabályainak módosítására vonatkozó tervezetet. A módosítás a Holdudvar intranetes fórumot jelöli ki kizárólagos általános célú fórumként, biztosítja annak folyamatos moderálását, jelentősen szigorítja a felhasználói regisztráció szabályait, és az eddigiektől eltérően kizárólag egy felhasználói név használatára jogosít.

A tiltott tartalmak felsorolása - a kisebbségek jogait, mások személyiségi jogait védő rendelkezések erőteljesebb hangsúlyozása mellett - a szolgálati rend, fegyelem, az előjárói tekintély, illetve az alárendelt emberi méltóságának, a Rendőrség tekintélyének védelmét szolgáló szabályokkal bővült. Kimondja a tiltott tartalmú hozzászólásoktól való tartózkodás kötelezettségét, valamint a fórum felhasználói szabályainak megsértése esetén olyan szankciókat vezet be, amelyek szándékaink szerint hathatósan biztosítják a szabályok megtartását. Bűncselekmény, szabálysértés vagy fegyelemsértés gyanúját megalapozó hozzászólás esetén a moderátor a hozzászólás eltávolítása mellett köteles jelentést tenni előljárójának, aki intézkedik az elkövető személyazonosságának megállapítására, egyúttal értesíti a cselekményről a munkáltatói jogkört gyakorló vezetőt.

A rendőrségi vizsgálat az alábbi összegzést készítette el:

A megküldött adatok alapján a tárgykörhöz kapcsolhatóan a Holdudvaron 2002-évtől összesen 196 topic indult, amelyekben összesen 7896 hozzászólás született. A többség a problémát érintően kulturáltan nyilatkozott, azonban jellemző volt az általánosítás, és számos esetben a cigányságot sértő, esetenként gúnyos, durva és megalázó kijelentések is megjelentek.

Megállapítást nyert, hogy a cigány etnikai kisebbség megbélyegzésével a hozzászólók visszaéltek véleménynyilvánítási szabadságukkal, ezért a vonatkozó emberi méltósággal kapcsolatos általános jogelvek sérülhettek, azonban konkrét, valamely jogi eljárást is megalapozó törvénysértés elkövetésére utaló megalapozott gyanú nem áll fenn.

A rendelkezésre álló adatokat állásfoglalásra megküldtük a Budapesti Nyomozó Ügyészségnek is. A Nyomozó Ügyészség megkeresésünket feljelentésként kezelve az ügyben határozatot hozott, amelyben a feljelentést bűncselekmény hiányában elutasította.

A CD lemez tartalmát összeállító szerzők állításával összefüggésben áttekintettük a Rendőrség és a cigány népesség közötti konfliktus és előítélet-mentes viszony megteremtése, valamint a diszkrimináció megszüntetése érdekében alkalmazott intézkedéseket, amely alapján megállapítható, hogy a tárgyban a Rendőrség - lehetőségeihez mérten - széles körben tett lépéseket.

- A 32/2004. (X. 12.) ORFK intézkedés alapján a hátrányos megkülönböztetés miatt benyújtott panaszok országos szintű vizsgálatára az ORFK Fegyelmi Osztálya éves értékelő jelentést készít.
- A vizsgálattal összefüggésben áttekintettük a cigánysággal kapcsolatos feladatokról és e kötelezettségekkel kapcsolatos hatáskörökről szóló belső normáinkat. Megállapítottuk, hogy a vizsgált esemény csak a 3/2006. (II. 23.) ORFK utasítás módosítását teszi szükségessé.
- A történt eseményektől függetlenül is indokolt azonban az Országos Cigány Önkormányzat, illetve az Országos Rendőr-főkapitányság közötti együttműködési megállapodás felülvizsgálata, aktualizálása.

A vizsgálat jó példát mutatott arra, hogy egy fegyveres testület berkein belül is kialakulhatnak olyan, azonos véleményeket hangozó csoportok, melyek sértő kijelentéseikkel másokat megbélyegezhetnek.

Mindenki döntse el maga, hogy a másokat lenéző, megbélyegző rendőrök – akik azt hitték, hogy véleményük rejtve marad a nagy nyilvánosság előtt – vajon minden

esetben képesek-e érzelmeiken felülkerekedni és részrehajlás valamint elfogultság nélkül intézkedni azokkal szemben, akiket sértő szavakkal illették.

Mivel belső fórumról volt szó, a véleménynyilvánítás szabadságának interpretációja „legyőzte” a hátrányos megkülönböztetés tilalmára vonatkozó jogelvet. Senkinek nem volt érdeke ezt vitatni.

Az érintett rendőrök személye ismeretlen maradt, kötelező tréningjüket az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Rendészeti és Bűnmegelőzési Intézetében hajtották végre. Az oktatók jórészt hivatásos állományú rendőrök voltak.

Hogy mennyivel lett volna hatékonyabb egy külső helyszínes, oktatói rendőrfőtisztektől mentes képzés, azt már soha nem tudjuk meg. Csak reménykedem abban, hogy az érintett rendőrök valóban elgondolkodtak azon, hogy vállalt hivatásuk mit jelent a gyakorlatban.

3.5.6 OLASZLISZKA

2006. október 15-én két gyermeke szeme láttára verték agyon Olaszliszván Szögi Lajos tiszavasvári tanárt, mert többen úgy látták, hogy autójával elsodort egy helybeli kislányt, aki - egyébként - a balesetben nem sérült meg. A bűncselekmény elkövetése országos közfelháborodást váltott ki, megbélyegezte a települést, megingatta az állampolgárok biztonságérzetét, és példája nyomán több hasonló, de enyhébb bűncselekményt is elkövettek később az országban.

Dr. Czibrik Attila az ügyet tárgyaló tanácsvezető bíró szerint az elkövetők már a bűncselekmény elkövetése után, a helyszínen egyeztettek a vallomásokkal kapcsolatban, a rendőrségi szemle idején volt alkalmuk átöltözni, tisztálkodni és a bűncselekmény idején viselt ruhákat is el tudták égetni. A helyszínen elmaradt a jelenlévők igazoltatása, kihallgatása, emiatt a későbbi eljárás nagyon nehézé vált.

A tanácsvezető bíró az ítélet indoklása során elmondta azt is, hogy „*a szakértői vélemények szerint az autó nem ütötte el a kislányt, így a bűncselekmény okaként szóba sem jöhet az ebből keletkező erős felindulás. Szögi Lajost szó szerint agyonverték, gyakorlatilag meglincselték. Az elkövetők szándéka egyértelműen az áldozat megölése volt, így nem lehetett a bűncselekmény minősítése halált okozó testi sértés.*”⁸⁶

86 http://www.nol.hu/belfold/a_leheto_legsulyosabb_buntetes_az_olaszliszkai_lincsesert
letöltve:2009.11.20

„A Debreceni Ítéltábla előtt 2009. október 26-án indult II. fokú eljárás 2009. november 13-án jogerős ítélettel zárult. Három elítélt esetében súlyosbította, öt esetben pedig helybenhagyta az első fokú ítéletbe foglalt szankciókat.”⁸⁷

Az ítélettel kapcsolatban a vélemények a mai napig is megoszlanak. Egyesek még súlyosabb, még elrettentőbb ítéletet láttak volna helyénvalónak, míg mások szerint a társadalmi-politikai nyomás is közrejátszott abban, hogy ennyire szigorú, „előítélet szagú” bírói ítéletek születtek.

Ennek az esetnek van egy olyan szála is, melyet a fentiek nem tükröznek vissza. Szögi Lajos halála kapcsán – nem vitatottan – felerősödött egy nemzeti érzelmű, a folyamatok etnicizálását eredményező „áramlat”. A Gój Motoros Egyesület kiállt a meggyilkolt tanár és családja mellett. Olyan nyilvánosságot teremtett az ügynek, hogy az a magyarországi kriminalisztika történetébe is végérvényesen beíródott. Az ügy magyar-cigány konfliktussá nőtte ki magát, szembeállítva a többséget a kisebbséggel. Csavar ebben a történetben az is, hogy az érintett, a médiában ez idő tájt sokat szereplő Gój Motoros Egyesület 2008. március 19-én éppen a Roma Rendőrök Országos Egyesületével közösen juttatott el egy beadványt a köztársasági elnöknek cigány-magyar megbékélés tárgyában. A Köztársasági Elnöki Hivatal 2008. augusztus 15-i válaszlevele kitért arra, hogy a köztársasági elnöknek nincs alkotmányos felhatalmazása arra, hogy „az ösztársadalmi problémákat elemző, számos tárcát érintő, kormányzati hatáskörbe tartozó kérdésekben bármilyen konkrét intézkedést tegyen vagy kezdeményezzen.”⁸⁸ A több mint 5000 aláírást tartalmazó, párbeszédre törekvő kezdeményezés kudarcba fulladt, a két egymástól gyökeresen eltérő identitású társadalmi szervezet további tárgyalásokat egymással nem kezdeményezett, a kommunikációs csatorna közöttük végleg bezárult. Az egyesületeket politikai szerepvállalással, az általuk képviselni kívánt emberek elárulásával, felhatalmazás nélküli képviselettel vádolták meg mindkét részről. Aminek egyik eredménye talán éppen az olaszliszkaikai eset kapcsán kifejtett már-már szélsőségesen cigányellenes Gój Motoros Egyesület által kifejtett tevékenység lett.

Összességében a bűncselekmény elkövetése szintén egy etnikai, értékalapú konfliktusra vezethető vissza, melyet jól vagy rosszul kezelve szigorú büntetésekkel

87 http://index.hu/bulvar/2009/11/13/olaszliszka_masodfok_itelet/ letöltve:2009.11.20

88 http://www.freeweb.hu/roma-police/2008_hirek/kozt.jpg letöltve:2009.11.20

fejeztek be. A konfliktusok feloldása, megelőzése érdekében tett kormányzati intézkedések azonban – álláspontom szerint – elmaradtak.

3.5.7 A „PÁSZTOR ÜGY”

A roma-rendőr konfliktusoknak egy igen furcsa esete a „Pásztorügy”-ként elhíresült történet.

2009. január 30-án a Magyar Televízióban is megjelenített módon, dr. Pásztor Albert rendőr ezredes, Miskolc város rendőrkapitánya egy rablás-sorozat kapcsán megtartott sajtótájékoztatón a bűncselekményekkel kapcsolatos ismertetőjében etnikai vonatkozású kijelentéseket tett:

Ezt azon a péntek délelőtti (2010. január 29-ei) Miskolcon megtartott sajtótájékoztatón mondta, ahol lopás- és rablássorozatok felderítéséről számolt be. Az elmúlt 2 hónapban több járókelőt is utcai *rablók* támadtak meg Miskolcon. Táskákat, mobiltelefonokat, pénztárcákat vettek el a megtámadottaktól. "Összesen 8 ilyen utcai támadásban kellett intézkednie kollégáinknak" - jelentette be péntek délelőtti sajtótájékoztatóján **Pásztor Albert**, *miskolci* rendőrkapitány.

"Buszmegállóban, járdán támadtak meg járókelőket. Az elkövetők sok esetben erőszakot is alkalmaztak. Volt, akit kézzel, volt, akit bottal ütöttek le. Az utcai támadásokkal összefüggésben 11, főként huszonéves elkövetőt vettek őrizetbe „*kollégáim*.” Azt nyugodtan kijelenthetjük, hogy a közterületi rablások - ami ilyen erőszakos jellegű rablások - elkövetői cigány emberek. Igazából Miskolcon azt kell, hogy mondjam, hogy legfeljebb pénzintézetet vagy benzinkutat rabol ki magyar, minden más rablás viszont az ő részük" - nyilatkozta **Pásztor Albert**.⁸⁹ Kijelentése miatt az ORFK vezetője vizsgálatot indított ellene és leváltotta posztjáról.⁹⁰ Másnap (2010. január 31-én szombaton) Káli Sándor Miskolc város MSZP-s polgármestere sajtótájékoztatót tartott:⁹¹ „*Egyeztetést kértem Draskovics Tibor minisztertől, a hétfői megbeszélésen jelen lesz az ORFK és a megyei rendőr-főkapitányság vezetője is*” – mondta a polgármester. Káli szerint a romakérdés nem miskolci specifikum, ez "Északkelet- és Dél-Magyarország sorskérdésévé vált." A polgármester szerint „*Pásztor Albert tényeket és adatokat közölt, nem leváltani, támogatni kell. Pásztor egyébként ott volt a borsodi szocialisták mai tisztújító küldöttgyűlésén is, ahol egy*

89 <http://index.hu/belfold/cigbun090130/> letöltve:2009.11.20.

90 <http://index.hu/belfold/paszt0130/> letöltve:2009.11.20.

91 <http://index.hu/belfold/msk0131/> letöltve:2009.11.20.

helyszíni forrásunk szerint hosszan beszélgetett a megyei MSZP-s nagyokkal, akik szintén maradását támogatják.”

Érdekes módon a politikailag szinte soha egyet nem értő miskolci Fidesz-KDNP frakció, a Szabad Demokraták Szövetségének miskolci szervezete egyet értett a polgármesterrel és Pásztor szavait a bűnözési szokások ilyenképpen való ismertetése vonatkozásában nem tartotta elítélendőnek.

Dr. Draskovics Tibor Igazságügyi és Rendészeti miniszter elmondta ugyan, hogy *„a miskolci rendőrkapitány a nyilatkozatával átlépett egy olyan határt, amelyet az állam képviselője nem léphet át, s az áthelyezésével erkölcsi alapú döntés született, de később a társadalmi-politikai nyomás hatására meghátrált és visszahelyezte beosztásába a rendőri vezetőt.”*⁹²

Ennek az ügynek a megítélése igencsak megosztotta a magyar társadalmat. Miskolcon szimpátiatüntetést tartottak együtt olyan politikai erők, amelyekről sokan álmodni sem merték volna, hogy valaha egy ügyért jelennek meg a közterületen. Az azóta már betiltott nyíltan cigánybűnözést hangoztató, megfélemlítő külsejű és ideológiájú Magyar Gárda és a Nemzeti Őrsereg tagjai együtt tüntettek a helyi MSZP-s, Fideszes, szabad demokrata érzelmű politikusokkal és követőikkel.

A megosztott vélemények szerint, romák szemszögéből nézve az eseményeket, ez a nap - ez a szimpátiatüntetés - a magyarországi demokrácia megcsúfolásának napja volt.

Amíg egyesek azt állították, hogy Pásztor Albert tényeket és adatokat közölt, - *"Pásztor Albert nem tett mást, csak annyit, hogy kimondta a város lakói és vezetői előtt közismert tényeket. Nevén nevezte azokat a jelenségeket, melyeket a miskolciak nap mint nap maguk is tapasztalnak"* - írta például a Független Rendőrszakszervezet közleményében Pongó Géza, a szakszervezet főtitkára -, addig a jogvédők, egyes jogászok (köztük a Roma Rendőrök Országos Egyesületének elnöke is) másképpen ítélték meg ezt a helyzetet.

Ők azt mondták, hogy a rendőrkapitány először is prejudikált, hiszen előre mondott ki bűnösöket, előre ítélték olyan ügyekben, amelyek még csak a bírósági szakaszba sem kerültek el, másodsor a rendőrségi törvényt és az adatvédelmi törvényt is megsértette, mert az elfogulatlanságra, pártatlanságra vonatkozó rendőri magatartási szabályt megszegte, a büntetőeljárások során olyan adatokat gyűjtött,

⁹² <http://barikad.hu/node/23363> letöltve:2009.11.20.

melyekre őt semmiféle büntető-eljárásjogi szabály nem kötelezte, a különleges adatok gyűjtésére vonatkozó szabályozást figyelmen kívül hagyta.

Végül a társadalmi és politikai nyomás hatására az országos rendőrfőkapitány visszahelyezte beosztásába a miskolci rendőrkapitányt, ellene büntető eljárás nem indult, a fegyelmi eljárása pedig figyelmeztetéssel zárult.

„Az ORFK Ellenőrzési Főosztálya megállapította, hogy a kapitányságvezető jogszabályt nem sértett, de nyilatkozata általánosításokra adhat okot. Még a tényközlő nyilatkozatból is lehet helytelen következtetéseket vagy általánosításokat levonni, hiszen egy rövid média-megnyilvánulás nem minden esetben alkalmas a tényállás valamennyi összefüggésének ismertetésére. Mindezekre tekintettel az országos rendőrfőkapitány figyelmeztetésben részesítette a városi kapitányt, s felhívta figyelmét, hogy a jövőben tartsa be a nyilatkozattétel szabályait. Pásztor Albert ezt tudomásul vette - írja az ORFK közleménye. „⁹³

Ez az eset etnikai, értékalapú konfliktusként értelmezhető, nagy tömegeket megmozgató, a társadalmat megosztó eset volt, melyben a szabad véleménynyilvánításon (a szólásszabadságon) keresztül, a hivatáshoz kapcsolt magatartási szabályokon át, egészen az etnikai alapú különleges adatok kezelésére vonatkozó hatályos rendelkezésekig bezárólag, a jogrendet átszövő magatartási szabályok ütköztek meg egymással úgy, hogy végül az eset kirobbantójának felelősséget – álláspontom szerint – a társadalmi közhangulat megnyugtatósa érdekében, elbagatellizálták.

3.5.8 A RENDŐRSÉG ÉS A MÉDIA VISZONYA

E kérdéskör vizsgálata során nem hagyhatjuk figyelmen kívül a média igen speciális szerepét. Speciális, mivel három tekintetben is hatással van a romák és rendőrök kapcsolatára. Egyrészt befolyásolja a rendőrök társadalmi megítélését, elfogadottságát, ezen keresztül pedig az állampolgárok rendőrökkel szembeni viselkedését, együttműködési hajlandóságát. Másodsorban befolyásolja a közvélemény, köztük a rendőrök romákról kialakított véleményét, felerősítheti vagy gyengítheti az előítéleteket. Harmadrészt a rendőr-roma konfliktusról szóló híradásokon keresztül közvetít egyfajta álláspontot a közvélemény felé, ami befolyásolhatja mindkét fél konfliktus feloldása érdekében tett lépéseit.

⁹³ <http://www.stop.hu/articles/article.php?id=446153> letöltve:2009.11.20.

A mindennapi tapasztalatok szerint a média inkább a rendőr-roma ellentét erősítésében, mint normalizálásában érdekelt. Ennek köszönhetően egy-egy problémásnak nevezhető intézkedésről bő terjedelemben tudósítanak, sejtetve vagy akár kimondva a hatóság tagjai részéről tanúsított előítéletességet vagy hátrányos megkülönböztetést. Ez a kép nemcsak az együttműködésnek képezi gátját, hanem gyengíti a rendőrség társadalmi pozícióját, megnehezíti az egyéb irányú rendőri intézkedések kivitelezését, támogatottságát.

„A modern sajtótermékek egyik alapvető tartalmi részévé vált a kriminalisztikai hír, riport. Ezzel együtt sajátos hírverseny alakult ki a hivatásos bűnügyi tudósítók és a kereskedelmi újságírók között, amelyben a bűnügyi tudósítók vannak hátrányos helyzetben, annak ellenére, hogy nap mint nap a bűnözéssel kapcsolatos információk tömege zúdul rájuk, mivel a tényszerűség, a korrektség és a nyomozás érdekeivel harmonizáló tájékoztatás ma már nem piacképes.”⁹⁴

A bűnügyi újságírásnak, bár egyidős a honi újságírással, korábban nem kellett hasonló jellegű problémákkal megküzdenie, mivel élesen elkülönült a nagyközönség tájékoztatását szolgáló sajtótól, kizárólagos feladatának a rendőrség munkájának segítségét tekintette. Az első magyar rendészeti lap, a *Közbiztonság*, elsősorban a rendőrök szakismereteinek bővítését szolgálta, valamint aktuális bűnesetekkel kapcsolatos információkat közölt, kizárólag központilag jóváhagyott tartalommal és formában.

A rendszerváltozás utáni „szabad légkör” azonban a központi kontrollal együtt megszüntette ezt az éles elkülönülést is. Ennek eredményeképpen az 1992-ben induló *Zsaru magazinnak* egyszerre kellett megfelelnie mindkét követelménynek, a rendőrségi szakismeretek bővítésének és a piacképes nagyközönség információigénye kielégítésének. E két feladat azonban nem összeegyeztethető.

A személyiségi jogok, az adatvédelmi törvények, nyomozási érdekek, illetve operatív indokok alapján a rendőrség sokszor nem fűz kommentárt egy-egy tény közléséhez, a bulvársajtó viszont ellenőrizetlen információkat is közzétesz a hírek eladhatósága érdekében. A bulvársajtó célja nem a tájékoztatás, hanem a szórakoztatás, amihez a nagyközönség is hozzászólt, és egyre inkább közönyössé vált a hitelességgel-hiteltelenséggel szemben. A jelenlegi jogi szabályozás pedig nem teszi lehetővé, hogy az így okozott károkért az újság vagy a cikkíró felelősségre

94 Balogh Zsuzsanna – Wizner Balázs: A rendőrség és a média kapcsolata. *Belügyi Szemle*, 2004. 9. szám, 98. old.

vonható legyen. Emiatt a kereskedelmi média büntetlenül alakíthat ki negatív képet a rendőrségről, bármekkora anyagi vagy erkölcsi kárt okoz is ezzel.

Ez a negatív kampány pedig óriási károkat okoz. Mivel a rendőrség munkáját nagyban befolyásolja a társadalmi elfogadottság, a rendőrség is kénytelen lesz felvenni a „bulvársajtó által diktált tempót”, és a szakmai szempontok háttérbe helyezésével látványos, eladható intézkedéseket hozni. A jogszerűség elvárásainak azonban továbbra is meg kell felelni.

3.6 ÖSSZEGZÉS

A fenti esetek elemzése is rámutat a következőkre:

A Magyarországon végbement társadalmi-gazdasági változások mélyen frusztrálták a társadalom peremén élő, a hagyományokhoz genetikai alapon is fokozottabban ragaszkodó, a változásokhoz nehezen vagy a többségi társadalomhoz képest nehezebben alkalmazkodó roma etnikumot.

Ezek a változások azonban hatással voltak a rendőrségre, mint szervezetre és természetesen az állomány egyes tagjaira is. Általában a rendőrségnek és konkrétan az intézkedő rendőrnek a roma etnikumhoz való viszonyát jelentősen befolyásolja az, hogy mennyiben ismeri az emberi jogokat és mennyire hajlandó az érvényben lévő jogi ismeretek keretei között foganatosítani a szükséges intézkedéseket.

A rendszerváltozást követően bevezetett új jogi ismeretek rendőri alkalmazását a társadalom és a média erős kontroll alá helyezte és azt várta el, hogy az új elvárásokkal jellemezhető rendőri szerepben a segítő, bűnmegelőző, bűnüldözői szakmai feladat minden rendőr esetében azonnal és maradéktalanul érvényesüljön. Ezt az irreális (vagy túlzott) elvárást azonban természetesen a rendőri szerv munkatársai hosszabb idő leforgása alatt képesek jártasság szintjén alkalmazni és hiba nélkül teljesíteni.

A rendszerváltozás előtt a rendőrség társadalmon felüli „*túlhatalommal*” rendelkező szervezet volt. Ebből a szerepből csak idővel tud teljesen ellentétes értékek mentén dolgozó, polgárbarát, közösség-orientált testületté válni. Hozzáteszem, ezt úgy kell megoldania, hogy közben következetesen tudja gyakorolni azt a feladatot, ami delegált védelmi funkciójából számára kötelezően adódik. A cél, hogy a polgárbarát, közösség-orientált viselkedési forma ne menjen a kulturált és határozott intézkedés hatékonyságának a rovására.

A rendőrök időnként diszkriminatív, jogsértő magatartásának okait feltáró tudományos igényű elemzések szerint azok a rendőrök képesek a fentebb leírt elvárásoknak tartalmilag és formailag is megfelelni;

- akik kiegyensúlyozottak,
- akiket magánéleti, megélhetési, lakhatási gondok nem terhelnek,
- akik tolerálni képesek a társadalom peremén élők, - jelen esetben a romák - az általánostól eltérő problémáit,
- akik nem egy hatalommal felruházott hivatalos szerv alkalmazottjának, hanem a társadalom integráns részének tekintik magukat is.

Mindezekből következik, hogy a testületi tanulási folyamat mellett igen fontos a testületben szolgáló egyén saját társadalmi komfortérzete is.

A rendőr-roma viszony fejlesztésében továbbra is fontos feladat az előítéletek leküzdése, a bizalom ápolása, törekvés a gyanakvások megszüntetésére és a jó kommunikációs képesség fejlesztése is.

A roma etnikai konfliktusok kezelése e tudással felvértezve is igen összetett kérdés. A folyamat résztvevői közül a rendőrök az új szerephez való alkalmazkodás, az új lehetőségek megismerésének és az ezzel való élni tudás elsajátítása időszakának első részében vannak, melyek pozitív hatással lesznek a jövőben kialakuló konfliktusok megoldására.

A romákkal kapcsolatosan már több megállapítást tettem e téma vonatkozásában. Egyes elemzések feldolgozása után arra az álláspontra jutottam, hogy jellemzően a romák a romák által lakott lakóövezetben szeretnek élni, konfliktusaikról nem szívesen beszélnek, de általánosságban elmondják, hogy életük során már érte őket diszkrimináció valamilyen formában a többségi társadalom részéről. A konfliktusok okainak megítélése kapcsán sokan elismerik saját közösségük hibáit is, általában fele-fele arányban érzik magukat hibásnak az ellentétekből fakadó szituációk elmérgesedésében. Értékalapú megközelítésük szerint igen fontos számukra a hagyományok és az identitásuk megőrzése.

Jogi alapokon nyugvó érdekérvényesítő képességük igen gyenge, a közhatalmi intézmények felépítését, azok feladatát igen alacsony szinten ismerik. Míg az Alkotmánybíróság vagy a kisebbségi biztos jogintézményéhez már-már misztikus bizalommal vannak (bár a hozzájuk vezető jogi utat nem ismerik), az életükre közvetlenül ható önkormányzati, kisebbségi önkormányzati szervezetekben nem bíznak. A politika csak érdekszíntén játszik szerepet az életükben, többségüknek

szinte mindegy, milyen demokratikus erő kormányozza az országot. Nemzetközi emberi jogi szervezetek létezéséről igen sokan csak a televízióból szereztek ismereteket, bár szívesen fordulnának hozzájuk az őket ért sérelmek miatt.

A rendszerváltás óta formálódó rendőrség vonatkozásában azonban bizalommal élnek, ha őket éri jogsérellem. Magáról a büntetőeljárásról, a rendőri, ügyészi szerepekről kevés ismerettel bírnak. A bíróságokhoz a romák nem szívesen fordulnának.

Ezek a gondolatok általánosítanak és mégis valamennyire igazak. Ez fakad a szociálisan egyre lejjebb szakadó életformából, a képzetlenségből, a munkanélküliségből és a tétlenségből.

Az általánosító és elszomorító helyzetkép ellenére a romák közül kimagaslóan sokan bíznak abban, hogy a rendőrségnek igen nagy szerepe lehet a konfliktusok megelőzésében, és hivatásukból fakadóan – úgy is, mint egy megújuló testületnek – a civilek megsegítésében, közösség-orientált működésében is.

4 A ROMA KISEBBSÉGHEZ TARTOZÓ SZEMÉLYEK RENDŐRI INTÉZKEDÉST KIFOGÁSOLÓ PANASZAINAK VIZSGÁLATA 2003 - 2007 KÖZÖTT

A rendőrnek minden állampolgárral szemben azonosan kell eljárnia, hiszen a jogszabályok erre kötelezik. Sajnos igen sok esetben külső „erők” (média, civil szervezetek, általános vélekedések) hatására olyan egyszerű történések, mint egy igazoltatás, egy helyszíni bírság kiszabása vagy egy testi sértés nyomozása különböző fórumokon romaellenesnek, rasszistának, a kisebbségek problémáira fittyet hányónak állítja be a rendőrség egész állományát. Nem állíthatjuk, hogy nincsenek a testületnek nem oda való tagjai, azonban az általánosítás, a csúsztatás, a valós probléma elkendőzése valamiért meglehetősen gyakorivá vált napjainkban.

A romák közt is vannak a törvény betűjét nem tisztelő, vannak renitensek, akik csak azért is nekimennek a rendőrnek, még akkor is, ha tudják, hogy ezért megüthetik a bokájukat. Egyes esetekből levont következtetésekkel azonban a cigányok esetében sem érdemes az egész közösségre negatív címkét ragasztó megjegyzéseket tenni.

A Magyar Köztársaság Alkotmánya 70/A §-ában valamint más törvényekben is megfogalmazott általános diszkrimináció-tilalmi rendelkezésekhez képest, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény szűkebb alanyi kör esetében – a Magyarországon honos kisebbségek vonatkozásában – mondja ki a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. Létszámát és sajátos problémáit figyelembe véve hazánk egyik legjelentősebb kisebbsége a cigányság.

A Magyar Köztársaság Kormánya először a 1093/1997. (VII.29.), később a 1047/1999. (V.5.) Korm. határozatával, majd a továbbfejlesztett 1021/2004. (III. 18.) Korm. határozatával középtávú intézkedéscsomagot fogadott el a cigányság élethelyzetének javítására.

A kormány határozatban előírt feladat végrehajtását az országos rendőrfőkapitány 32/2004. számú intézkedésében szabályozta, amely során előírta, hogy a rendőrség állományilletékes parancsnokai megkülönböztetett gondossággal kezeljék a cigány kisebbséghez tartozó személyek, illetve a jogvédő szervezetek által tett olyan panaszokat, feljelentéseket és bejelentéseket, amelyekben kifejezetten a cigány származás miatti diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásolják.

Az intézkedés értelmében a budapesti, megyei rendőr-főkapitányságok vezetői évente kötelesek jelenteni a cigány származás miatti hátrányos megkülönböztetés értelmében keletkezett panaszok, bejelentések számának alakulását, kivizsgálásuk eredményét.

Az ORFK Humánigazgatási Főosztályához a cigány származással összefüggő diszkriminatív rendőri intézkedés, eljárás miatt 2003-2007 időszakban összesen 62 panaszt, feljelentést, bejelentést nyújtottak be.

A panaszok nagyobb részét a panaszos vagy jogi képviselője közvetlenül az érintett rendőri szervhez juttatta el, a többi esetben a kisebbségi jogvédő irodához, a cigány kisebbségi önkormányzathoz, ügyészséghez vagy országgyűlési biztosokhoz fordult.

A cigány származással összefüggő diszkriminatív rendőri intézkedés, eljárás miatt a rendőri felelősség megállapításának alakulása:

2003-ban 17 esetben tettek olyan tartalmú panaszt, feljelentést és bejelentést, melyekben – állításuk szerint – kifejezetten a cigány származás miatt történt diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásolták.

A kifogásolt intézkedésekkel kapcsolatban összesen 13-ban esetben kizárható volt az elkövetés, 4 esetben eljárás indult, de egy esetben sem állapították meg a rendőr felelősségét.

2003. évben a kifejezetten cigány származás miatti diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásoló panaszok, bejelentések, feljelentések megoszlása:

Budapesti Rendőr-főkapitányság	11 eset
Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Somogy Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Nógrád Megyei rendőr-főkapitányság	1 eset
Pest Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset

2004-ben 11 esetben tettek olyan tartalmú panaszt, feljelentést és bejelentést, melyekben – állításuk szerint – kifejezetten a cigány származás miatt történt diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásolták.

A kifogásolt intézkedésekkel kapcsolatban összesen 7-ben kizárható volt a megalapozottság, 1 esetben nem lehetett megállapítani, hogy megtörtént-e a panaszolt intézkedés, egy büntetőeljárást elrendeltek, de később megszüntették, 2

esetben figyelmeztetésben, egy esetben feddésfenyítésben részesítették az eljáró rendőrt.

2004. évben a kifejezetten cigány származás miatti diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásoló panaszok, bejelentések, feljelentések megoszlása:

Nógrád Megyei rendőr-főkapitányság	1 eset
Somogy Megyei Rendőr-főkapitányság	4 eset
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Budapesti Rendőr-főkapitányság	2 eset
Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
ORFK Rendészeti Biztonsági Szolgálat	1 eset

2005-ben 14 esetben tettek olyan tartalmú panaszt, feljelentést és bejelentést, melyekben – állításuk szerint – kifejezetten a cigány származás miatt történt diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásolták.

A kifogásolt intézkedésekkel kapcsolatban összesen 9 esetben egyértelműen kizárható volt a panaszok megalapozottsága. Az előterjesztett panaszok alapján büntetőeljárás elrendelésére hat esetben került sor.

2005. évben a kifejezetten cigány származás miatti diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásoló panaszok, bejelentések, feljelentések megoszlása:

Baranya Megyei rendőr-főkapitányság	1 eset
Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Budapesti Rendőr-főkapitányság	6 eset
Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Vas Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset

2006. évben 7 esetben tettek olyan tartalmú panaszt, feljelentést és bejelentést, melyekben – állításuk szerint – kifejezetten a cigány származás miatt történt diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásolták.

A kifogásolt intézkedésekkel kapcsolatban összesen 2 esetben került sor büntetőeljárás elrendelésére. Az eljárásokat mindkét esetben az állományilletékes parancsnok kezdeményezte.

2006. évben a kifejezetten cigány származás miatti diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásoló panaszok, bejelentések, feljelentések megoszlása:

Budapesti Rendőr-főkapitányság	1 eset
Békés Megyei Rendőr-főkapitányság	2 eset
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Pest Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset

2007. évben 13 esetben tettek olyan tartalmú panaszt, feljelentést és bejelentést, melyekben kifejezetten a cigány származás miatt történt diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásolták.

A kifogásolt intézkedésekkel kapcsolatban összesen 1 esetben került sor büntetőeljárás elrendelésére.

2007. évben a kifejezetten cigány származás miatti diszkriminatív rendőri intézkedést, eljárást kifogásoló panaszok, bejelentések, feljelentések megoszlása:

Budapesti Rendőr-főkapitányság	2 eset
Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság	3 eset
Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság	3 eset
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság	2 eset
Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Pest Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset
Vas Megyei Rendőr-főkapitányság	1 eset

A rendőrség a bejelentő roma származásáról kizárólag akkor szerez tudomást, ha a panaszt az érintett személy a kisebbséghez tartozása miatt ért sérelemre hivatkozva nyújtotta be.

A rendelkezésre bocsátott iratok alapján a diszkriminációt sérelmező panaszok csoportosítása:

A bejelentések arról szólnak, hogy a rendőrök a panaszost vagy annak hozzátartozóját roma származása miatt tetteleg bántalmazták, illetve a bántalmazás

mellett származására utaló sértő, rasszista kifejezéseket használtak. Ezekben az ügyekben a rendőri intézkedés, eljárás diszkriminatív jellegét a rendőri szerv nem vizsgálhatja, hanem bűncselekmény gyanúja miatt a feljelentést megküldi az illetékes ügyészségi nyomozó hivatalnak.

Az érintettek a jog-, illetve szakszerűtlen rendőri intézkedést, eljárást sérelmezik, amikor álláspontjuk szerint a rendőrhatóság tagja velük szemben cigány származásuk miatt jár el. Amennyiben a panasz az Rtv. V. és a VI. fejezetben felsorolt rendőri intézkedések, illetve kényszerítőeszközök alkalmazásával függ össze, az intézkedést fogatosító rendőri szerv vezetője azt, az Rtv. 93. § alapján, mint rendőri intézkedés elleni panaszt vizsgálja meg és határozattal bírálja el. Amennyiben a panaszos nemcsak a rendőri intézkedés jogszerűségét, hanem a panaszos származására tett sértő kifejezések miatt a rendőr magatartását is kifogásolja, a rendőri szerv ezt együtt, egy eljárásban vizsgálja.

A panaszos kizárólag a rendőri szerv tagjának a panaszos cigány származására tett sértő, megalázó kifejezéseit, megjegyzéseit kifogásolja. Ezekben az ügyekben nem egységes a rendőri szervek gyakorlata. Az esetek többségében fegyelmi eljárás keretében vizsgálják meg, történt-e jogsértés, ugyanakkor olyan is előfordul, hogy a hasonló tárgyú bejelentést az Rtv. 93. §-a alapján, mint rendőri intézkedés elleni panaszt bírálják el.

A roma származással összefüggésben ért sérelem, hátrányos megkülönböztetés miatt benyújtott panaszok többsége a közterületi szolgálatot ellátó állomány intézkedéseit és eljárásait sérelmezi. A panaszok közt gyakori, hogy a romával szemben alkalmazott rendőri intézkedés során - ahol a rendőr jogszerűen megállapítja szabálysértés elkövetését, - az intézkedés alá vont panasszal él, méghozzá azért, mert őt a rendőr csak a származása miatt akarja megbüntetni. Ezen állításokat persze nem tudják bizonyítékokkal alátámasztani.

4.1 NÉHÁNY ORSZÁGOS ÉS TERÜLETI BŰNMEGELŐZÉSI PROGRAM

A rendőrség részéről megnyilvánuló intézményes diszkrimináció helyébe a konfliktusok megelőzését és az esetlegesen kifejlődött konfliktusok hatásos feloldását célzó partneri együttműködés igénye lépett, amelyet a cigány önkormányzati szervek és a civil szervezetek is elfogadtak. A folyamatos

kommunikáció és az egyre tartalmasabbá váló partneri viszony, valamint a társadalmi nyilvánosság következtében a rendőri jogalkalmazásban jelentősen csökkent az előítéletességből fakadó megkülönböztető eljárások száma az 1990-es évek elejéhez képest.

A rendőr-roma konfliktusok egyik forrása a másik fél életének, körülményeinek, feladatainak, stb. nem-ismerése és az ebből fakadó előítéletek.

A rendőrség vezetésének egyik fő célkitűzése, hogy a felekről tárgyilagos kép alakuljon ki. Ennek szellemében a rendőri állomány éves képzési programjába bekerült a cigánysággal kapcsolatos ismeretek oktatása.

A Rendőrtiszti Főiskolán és a Rendészeti Szakközépiskolákban az 1999/2000 tanévtől a tananyag részét képezi egy olyan blokk, amelybe beépítésre kerültek a cigánysággal összefüggő népismeret, valamint az előítéletek kezeléséből adódó konfliktusok kezelését célzó módszerek, technikák.

A cigány népismeret oktatásának az a célja, hogy elősegítse a cigányság pozitív értékeinek bemutatását, a cigány társadalom, történelem és kultúra megismertetését, a meglévő előítéletek csökkentését, a rendőrök toleranciaképességének fejlesztését. A népismereti oktatás szervesen illeszkedik a hallgatók emberi jogi ismereteihez, hangsúlyosan az érdeklődés homlokterébe állítja a multikulturális társadalom sajátosságait, az ahhoz való igazodás követelményeit. Az előadások megtartásában elismert cigány származású oktatók is részt vesznek.

Az ORFK szervezésében 2008. június hónapban került lebonyolításra a „*Szolgálat – konfliktusok nélkül*” című projekt. Célja volt, hogy a romák és a rendőrök közötti kölcsönös előítéletek oldására, az egymással „*hagyományosan*” rossz viszonyban lévő csoportok közötti kapcsolatok javítására olyan gyakorlati megoldásokat adjunk a munkatársaink kezébe, amellyel súrlódásmentesen és hatékonyan jutnak el egy-egy problémás helyzet konszolidálásához. A tréningek során a résztvevőknek olyan ismeretek elsajátítására, gondolkodásmód és ehhez kapcsolódó készségek kialakítására, fejlesztésére volt lehetőségük, amelyek hozzásegítik őket a mindennapi munkájuk során előforduló konfliktushelyzetek feloldásához. A projekt elsődleges célcsoportját a budapesti és a megyei rendőrfőkapitányságok, valamint a helyi kapitányságok közbiztonsági és bűnügyi állományában szolgálatot teljesítő rendőrök alkották. Ők azok, akik napi munkájuk során kapcsolatba, és - nem ritkán - konfliktusba kerülnek roma csoportokkal, személyekkel. A tréningek 2008 júniusában zajlottak az ország négy régiójában,

mintegy 100 fő részvételével. Időtartamuk két nap (20 óra), amelynek során kiemelt figyelmet kaptak a valós életben előforduló konfliktushelyzetek elemzése, a romákkal kialakuló konfliktusok megelőzésének, feloldásának lehetséges módjai.

A Rendőrtiszti Főiskola Rendészeti Vezetőképző, Továbbképző és Kutatóintézet a Bátonyterenyei és a Putnoki kistérségekkel közösen a Phare támogatással megvalósuló „*Romológia a rendvédelemben és a kistérségek működésében*” című képzési program keretein belül „*Megértünk-megértünk!*” címmel mintaoktatási programot dolgozott ki.

A program során három célcsoport részére (rendészeti dolgozók, bátonyterenyei kistérség, putnoki kistérség) két-két hetes tréning blokk megszervezésére került sor, melynek célja a célcsoportok együttműködési készségének javítása.

A Baranya-, Fejér- és Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság, a Rendőrtiszti Főiskola Rendészeti Vezetőképző, Továbbképző és Kutatóintézet, az Eu-Drom és a DIALOG egyesületek szervezésében 2005 áprilisában beindításra került a 3R, azaz a „*Rendőr- Roma- Respect*” program.

A program alapvető célkitűzése a rendőrök és a cigány etnikumhoz tartozók közötti toleránsabb, előítéletektől kevésbé terhelt partneri viszony létrehozása, mely lehetővé teszi értelmes párbeszéd kialakulását, ezen keresztül rendőrök és cigányok egyenrangú polgárként való érintkezését.

Békés megyei Szarvason 2007. június 1-én a Rendőrkapitányság és a helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat közös szervezésében, D.A.D.A. sportnapot rendeztek a városi sportpályán, melyen két helyi általános iskola mintegy 80 tanulója vett részt. A rendezvényen a rendőrkapitányság technikai bemutatót tartott, valamint kerékpáros ügyességi vetélkedőt és KRESZ versenyt szervezett.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyében a Tiszaújvárosi Rendőrkapitányság 2007. évben képzési, oktatási programot indított, amely nagymértékben hozzájárult az együttműködési megállapodásban megfogalmazott célok eléréséhez, segíti a Rendőrség és a cigány lakosság egymáshoz való közelítését.

Az oktatási program szervesen illeszkedik az Országos Rendőr-főkapitányság és az Országos Cigány Önkormányzat, valamint a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság és a megye területén lévő Cigány Kisebbségi Önkormányzatokkal megkötött együttműködési megállapodásában megfogalmazottakhoz.

A program gyakorlati megvalósítása során tematikus előadások hangzottak el, melyeket irányított konzultáció követett, 4 órás foglalkozások keretében.

A képzés során a következő főbb feladatokat valósították meg:

- Szociológiai, szociálpszichológiai és romonológiai ismeretek átadása.
- A jogkövető, empatikus és kommunikatív készségek, kompetenciák erősítése.
- Az egymás megértésére és konszenzuskeresésre irányuló kommunikáció intézményes kereteinek bővítése, innovatív projektek generálása.

Az IRM által „Civil Partnerség – 2006” címmel kiírt pályázaton az „*Amaro Trarajo*” Kulturális és Szociális Alapítvány a Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság támogatásával pályázott.

Az Alapítvány a pályázatban vállalta, hogy a főkapitányság teljes végrehajtói állományának a roma kultúráról, történetéről több előadásból álló kurzust szervez. A pályázat pozitív elbírálást kapott, így lehetőség nyílt arra, hogy a megyei rendőrállomány részére szeptember hónaptól elkezdődjenek a képzések.

A Csongrád MRFK a Szegedi Polgármesteri Hivatallal és a Szegedi Tudomány Egyetemmel összefogva - sikeres pályázat eredményeként - indított romonológiai képzést. A résztvevők körét az önkormányzat, valamint a rendőrség munkatársai alkották. A 24 résztvevő 2004. július 1-én tett vizsgával, felsőfokú romonológiai szakreferensi képesítést szerzett.

A Szegedi Rendőrkapitányság 2007. szeptember közepétől kezdődően hat hónapon keresztül egy kísérleti programban vett részt, melyet az Országos Rendőr-főkapitányság, a Rendőrtiszti Főiskola és a Magyar Helsinki Bizottság indított el. A program neve STEPSS (Strategies for Effective Police Stop and Search – Hatékony igazoltatási stratégiák). Elsődleges célja, hogy megvizsgálja, mennyire hatékony a magyar Rendőrség igazoltatási gyakorlata, másodlagos cél az, hogy az intézkedés alkalmazása milyen hatással van a Rendőrség és a kisebbségi közösségek viszonyára.

4.2 ÖSSZEGZÉS

A panaszok vizsgálatába a rendőri szervek a cigány kisebbségi önkormányzatokat nem vonták be, illetve a vizsgálat elrendeléséről, annak eredményéről csak igen kis hányadban tájékoztatták a helyi cigány kisebbségi önkormányzatokat. Ilyen

kötelezettség a hatályos jogszabályok alapján nem is terheli az eljáró rendőri szervet. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy valamennyi eljárási szabály alapelveként határozza meg a tényállás tisztázását, amely az eljáró hatóság feladata és törvényi kötelessége. A tényállás tisztázása az adott ügy jogilag releváns tényeinek, körülményeinek pontos megállapítását, feltárását jelenti, amely adott esetben a kisebbségi önkormányzat segítségével, közreműködésével valósulhat meg.

5 A CIGÁNYSÁG ÉS A BŰNÖZÉS

Ha napjainkban valaki gyorsan ismeretekhez akar jutni, nem valószínű, hogy megvárja, amíg kinyit a könyvtár. Inkább teszi azt, hogy leül a számítógép elé, internetkapcsolatot létesít és beírja a keresőbe érdeklődése tárgyának kulcsszavait, majd tallóz az interneten található információk között. A cigányság és a bűnözés témakörében én is így tettem. Az sem ismeretlen sok ember előtt, hogy vannak olyan weboldalak, melyeket a felhasználók önmaguk szerkeszthetnek, ilyen a wikipédia oldala is. A cigánybűnözés kulcsszóra keresve e téren is található olyan bejegyzés, mely a tudományosság látszatát keltve, igen sok általam is jónak és elfogadhatónak tartott ismeret mellett, azért kifejezi az ismeretlen szerző vagy szerzők politikai állásfoglalását, előítéletét, sajtóságos gondolatiságát.

Mit olvashatnak tehát az emberek, mihez juthatnak hozzá, ha a „cigánybűnözésről” akarnak ismereteket szerezni? Mi az én véleményem? Mennyire igaz vagy nem igaz, az egyes emberek véleménye, mennyire juthatunk helyes vagy helytelen konklúzióra egy-egy gondolat megismerése után? Az alábbiakban ezeket e tárgybeli különböző nézeteket kívántam összefoglalni, adaptálni, vagy éppen ha kell, ellentmondani, megcáfolni.

5.1 CIGÁNYBŰNÖZÉS

A cigánybűnözés olyan szóösszetétel, amelyet szakmai fogalomként használtak a magyar kriminalisztikában, főként a rendőrség, illetve a bűnüldöző szervek. Ez a fogalom természetesen a közbeszédben és a korabeli médiában is jelen volt, de politikai viták tárgya az egypártrendszerben nem lehetett.

A kifejezés a szocialista rendszer végleges bukása után, a radikális jobboldal megerősödését követően, a gazdasági hanyatlás első jeleként a bűnbakképzési mechanizmus kulcsszavává vált, a társadalmi közbeszédben is egyre többször megjelent, felnagyítva azt a valós problémát, amit maga a szóösszetétel jelent. Persze ilyen szóösszetételeket alkalmazhatunk más bűnözői körök csoportjellemzőire is pl. politikai bűnözés, önkormányzati bűnözés, parlamenti bűnözés, magyar-bűnözés, görög-bűnözés, ukránbűnözés stb., csak értelmét nem látom.

5.2 A NÉZETEK ÜTKÖZÉSE, A TÁRSADALMI VITÁK ALAPJA, MEGFOGALMAZÁS ÉS TARTALOM CIGÁNYBŰNÖZÉS ÜGYBEN

*A cigánybűnözés fogalmkörébe tartozik egyrészt a cigányok által elkövetett bűncselekmények összessége, másrészt azok a bűncselekmény típusok, amelyeket főképp cigányok követnek el. A cigányok magas bűnelkövetési mutatói azonban nem közvetlenül származásukkal, hanem a körükben gyakran tapasztalható halmozottan hátrányos helyzettel és az esetenkénti önkéntes szegregációval függenek össze.*⁹⁵

A rendszerváltozást követő jogharmonizációs folyamatoknak, Magyarország demokratizálódásának köszönhetően ez a fogalom – nagyon helyesen – kikerült a kriminológia eszköztárából. Alkotmányos és egyéb jogi eszközökkel élve a politikai vezetés – követve az európai gondolkodást – tiltja a faji megkülönböztetésnek a bűnözésre levetített ilyen jellegű manifesztálódását.

Az európai társadalmak és intézményeik korábban évszázadokig „közbiztonsági fenyegetésként”⁹⁶ észlelték a romák jelenlétét és annak ellenére, hogy a többségi társadalom tagjai ma már értik a diszkrimináció ezen formájának megbélyegző hatását - ezáltal jogellenességét -, a mai magyar közvélekedésben továbbra is gyakori a cigányok és a bűnözés fogalmának szoros összekapcsolása.

A kifejezés használatát bírálók – közöttük jómagam – szerint, a cigánybűnözés szó etnikailag diszkriminatív, a cigány kisebbség tagjaira – rájuk, mint csoportra tekintve – sértő és megalázó a kifejezés. Túlságosan kihangsúlyozza az etnikai tartalmakat, és azt sugallja, mintha a bűnözés a cigányság egészére jellemző lenne.

Ennek ellenére a magyarországi radikális jobboldalhoz tartozó csoportok bűnbakképzési céllal és cigányellenes éllel, sértő szándékkal, sokszor a szabad véleménynyilvánítás alapjogának köpenyébe burkolózva, kommunikációjuk középpontjába állították a kifejezést.

Politikailag kifizetődő volt ez a fajta kommunikáció, hiszen tömegbázist teremtett olyan megtévedt vagy megtévesztett emberekből, akiket sérelem ért a cigányság egyes tagjai részéről, akik elhitték, hogy a közbeszéd és politika mindig igazat mond

95 <http://www.nemzetisegek.hu/etnonet/romastrat.htm> letöltve:2009.10.12.

96 http://epa.oszk.hu/00700/00775/00050/2003_01_10.html letöltve:2009.10.12.

a cigányok és a bűnözés vélt vagy – az egyes, de csakis az egyes, cigány emberek esetében – valós kapcsolatáról.

Volt időszak, amikor egy társadalmi szervezet égisze alatt, a valós célok meg nem nevezésével, félig-meddig egyenruhába bújtatott civilek meneteltek csoportokban cigányok által sűrűn lakott településeken, és vezetőik - „vezérek” ezen erővel a hátuk mögött, nyíltan szidalmaztak cigány közösségeket, míg végül bíróság elé állításukat követően a szervezetet feloszlatták.

Politikai szempontból azonban nem változott semmi. A tömegbázis megmaradt és képes volt arra, hogy a magyarországi radikális jobboldalt bejuttassa a parlamentbe.

De nem csak ezt a hatást váltotta ki a „cigánybűnözés”. A politikai érdektől vezérelve a mérsékeltebb jobboldaliak is kénytelenek voltak felülreprezentálni a „cigánybűnözés” körüli mizériát. A jobboldali politikusok körében is egyre többször hangzott el, hogy a cigányok által elkövetett bűncselekmények valós társadalmi problémát gerjesztenek, nem szabad „szőnyeg alá söpörni a problémát”, megoldást kell találni a cigányok „megélhetési” bűnözésére, ezt kell tenni, azt kell tenni a cigányok integrációja érdekében. Megjegyzem, ha az a sok magyarországi és európai támogatás, melyet a cigányok „felemelkedésére-beilleszkedésére” szántak, célba ért volna, ma nem tartanánk itt cigánykérdésben, ahol tartunk.

Ilyen társadalmat megosztó, egyes politikai elemeket furcsán összekovácsoló esemény volt például 2009-ben a már említett miskolci rendőrkapitány esete is, aki egy sajtó által is rögzített nyilatkozatával konkrétan utalva az elkövetők cigány származására, a cigányoknak tulajdonította egy időszak összes Miskolcon elkövetett közterületi rablását. Elmozdították posztjáról, majd a politikai nyomás hatására visszahelyezték. Furcsa volt cigányként és rendőrként látni, hogy különböző politikai nézeteket valló politikai erők - közöttük még az önmagukat cigányvajdának tartó személyek is - együtt tüntettek azért, mert a miskolci rendőrkapitány csak tényeket közölt, élt a szabad véleménynyilvánítás jogával, - leváltása jogellenes.

Az, hogy az állam védelmi pozícióját fenntartani hivatott testület egyik magas beosztású tagja prejudikált, úgy gyűjtött adatot, hogy ahhoz nem volt joga, tájékoztatója kapcsán akár komolyabb politikai zavargások is támadhattak volna, végül is senkit nem érdekelt. „Nem szabad a problémát szőnyeg alá söpörni” – lett a hivatalos álláspont, mely számomra azt jelezte vissza, amit már leírtam: E témában a rendőri-politikai vezetés meghátrált és inkább jobbra tolódott, mintsem a demokratikus jogelvek melletti kiállással felvállalta volna a népszerűtlenséget.

Sok-sok általánosító megfogalmazás hangzott el az utóbbi időben, melynek eredménye az lett, hogy a gerjesztett „*probléma*” egészen a 2010-es választások befejezéséig porondon maradt. Jól megfigyelhető volt, hogy a FIDESZ-KDNP koalíció politikai győzelmét követően, a médiában is alábbhagyott a „*cigánybűnözésről*” szóló hírek sugárzása.

Hogy társadalmunkban milyen méretű az előítéletesség, azt a következő mondat jól kifejezi: „*Az 1980-as években szociológiai felmérések azt állapították meg, hogy az azonos szociális helyzetű csoportok körében ugyanakkora a bűnözés aránya, vagyis a bűnözésnek nincs etnikai oka, azonban egy 2008 nyarán készült reprezentatív felmérés szerint a magyarok 91%-a szerint van cigánybűnözés.*”⁹⁷

Az OKRI (Országos Kriminológiai Intézet) állásfoglalása a cigánybűnözésről a következő: „*Magyarországon a bűnügyi statisztika legutóbb a szocializmus idején, 1971 és 1989 között vette számba külön a cigány származású bűnelkövetőket. Ezt ma már az adatvédelmi rendszer jogszabályai nem teszik lehetővé. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény az etnikai hovatartozást az európai gyakorlatnak megfelelően fokozottan védett, ún. különleges adatnak nyilvánította, így azt az érintett írásbeli hozzájárulása nélkül nem lehet nyilvántartani vagy közzétenni. Hasonló rendelkezést tartalmaz az ilyen különleges adat kezelésére a bűnüldözési tevékenység vonatkozásában a rendőrségi törvény.*”

5.3 A BŰNÖZÉS ETNIKAI MEGKÖZELÍTÉSE

„*A kisebbségek bűnözésének vizsgálata során az embereket különböző etnikai csoportokba osztják, a kisebbségeket eltérő külső, öröklött fizikai jellemzők alapján különböztetik meg egymástól. A különböző csoportokhoz eltérő bűnözési struktúrákat, bűnelkövetési-módozatokat társítanak. A bűnözés ezen megközelítését tévesen faji megközelítésnek is nevezik, noha nincsen köze a fajfogalmához. E megközelítés legfőbb problémája, hogy így az egyes csoportokat általában a bűnözéssel kapcsolatos előítéletekkel sújtja, stigmatizációs mechanizmusokkal terheli.*”⁹⁸

97 A kulcsszó: közbiztonság? Nézőpont Intézet 2008.18.27.

98 Tauber István: A deviancia mint kisebbség, a kisebbségek devianciája. (Gönczöl – Korinek - Lévai: Kriminológiai ismeretek. Bűnözés. Bűnözéskontroll. Corvina kiadó, 1999. 296-308. oldal)

Nem Tauber István szaktekintélyét kérdőjelezem meg, azonban ne feledjük néhány tíz év a mi felgyorsult világunkban, teljesen más megvilágításba képes helyezni múltbeli szituációkat.

Ha a kisebbségeket külső és öröklött fizikai jellemzőik alapján határozzák meg legfőképpen, akkor bármely, ezeken a fogalmakon alapuló megközelítése a kérdéseknek, faji megközelítés. Ha ezt a faji-etnikai - sok különbséget a kettő között nem érzékelek, mert megítélésem szerint másoktól különböző embercsoportokat jelentenek csak kisebb vagy nagyobb mértékben - megközelítést a bűnözésre, mint fogalomra próbálok konvertálni, akkor bizony a Tauber-féle gondolat egy elavult nézetet próbál meg védeni (Lombroso elmélet), mely főképpen az ember fejformájára, testfelépítésére, fizikai jellemzőire épít.

Álláspontom szerint a bűnözés etnikai oldalról történő megközelítése nem vezet máshova, mint előítéletekhez és általánosításokhoz, a különböző egymástól eltérő külső és öröklött fizikai jellemzőik miatt megkülönböztetett emberek csoportjainak felesleges szétválasztásához.

Nem tagadhatjuk azonban, hogy az egyes népcsoportok közötti különbözőségek ismerete - különösen a történelmen alapuló népismeret, a szociokulturális jellemzők, a nyelv, a szokások, a habitus ismerete -, a bűnfelderítésben igen fontos szerepet játszhat, de nem azért, mert a fejformája olyan „*bűnözős*” valakinek, hanem azért, mert az tagadhatatlan, hogy egy népcsoport múltjának örömei vagy sérelmei, mint például a kirekesztettség egy társadalmon belül, a szociális környezet, a szociokulturális környezet, az elkövető életvitele, rányomja bélyegét az egyes ember cselekedeteire is. Az e téren szerzett tapasztalatok segíthetnek egy nyomozást, de ne akarjunk ebből egész népcsoportokra általánosan vonatkozó filozófiai mélységű gondolatokat leszűrni.

Egy példával megvilágítva a gondolatmenetet: Azért mert néhány cigány származású ember a betörés helyszínén széket hátrahagyva távozott, még nem bizonyított, hogy más népcsoportoz tartozó ember nem tett hasonlót vagy minden cigány származású bűnöző ezt tenné. Kutatásaim arra engednek következtetni, hogy ezzel kapcsolatban nem történt tudományos vizsgálat vagy a különböző események összevetése. Egyes elkövetők valószínűleg a stressz hatására másképpen cselekednek az átlagostól, szociokulturális jellemzőikből fakadóan akár széket is hátrahagyhatják. A bűnözésből megélő cigány emberek többsége – mert ne akarjuk tagadni, vannak ilyenek is, mint minden más nációban napjainkban – tisztában van a

rögzített anyagmaradványok, a testnedvek, a DNS mintavétel büntetőeljárásban betöltött bizonyító erejével.

Hasonló a helyzet a gagyizás és üzérkedés vonatkozásában is. A magyarországi cigányokra már nem igazán jellemző ez a fajta megélhetési mód. Talán egyes területekről érkezőkre még igen, de már ők is vegyesen vagy másokkal - nem cigányokkal - gagyiztatva próbálnak a balek számára „*rézből aranyat csinálni*”. Az üzérkedés pedig már az emberek sajátjává vált, nem bűncselekmény kategória, hanem az új társadalmi rendszer velejárója.

Itt kell megjegyezni, hogy az egyes cigányokra jellemző, ha már a bűnözés egyes elemeit a cigányokra jellemzőnek tartják kereskedelmi, adózás nélküli módszerek „*kihaltak*”. A tömegtermelésben hazánkba érkező külföldi ruházat, lábbeli külföldi vagy migráns személyek általi olcsó értékesítése kizárta a cigányok ruhákkal való utcai kereskedését. Maradt a virág, a paprika, néha valamilyen szezonális termékek, vagy akár áruházból lopott áru (pl.: parfüm) utcai értékesítése de „*sajnos vagy szerencsére*” – nézőpont kérdése, már itt sem a rasszjegyek a jellemzők, hanem a szociokulturális környezet.

5.4 A KISEBBSÉGEK BŰNÖZÉSE

„A cigányok magasabb bűnözési arányának alapvető oka az adott társadalomba integrálódásuk hiányos volta. A gazdasági körülményeik általában rosszabbak, többségük szakképzetlen, munkanélküli, ebből is következően jövedelmük alacsony. Ezen kisebbségek kétféle civilizáció között élnek: saját kultúrájukat részben már elvesztették, a többségi középosztály kultúráját azonban még nem vették át. Elvesztették hagyományos kisközösségi kapcsolataikat, így megszűnt azok hatékony szabályozó funkciója.” – fogalmaz a Wikipédia.

A fenti mondat olyan tudományosan hangzik, olyan távolságtartó, alapvetően igaz és mégis a szöveggörnyezetében teljesen elferdíti a valóságot.

Magyarországon a rendszerváltozás óta különleges adatként kezelik a származásra vonatkozó adatokat, tehát konkrét kimutatás nincs e tárgyban. Mondhatnák egyesek, hogy menjek el a börtönökbe és nézzek ott jól szét. Való igaz. Sok cigány származásúnak vélt embert láthatok ott. Igazságként kezelem azt a tényt, hogy a vagyon elleni, könnyen felderíthető bűncselekmények elkövetésében, valószínűleg felülreprezentáltak olyan cigány származású emberek, akik erre szakosodtak, ebből élnek. Az ő kálváriájuk, körforgásuk teszi ki a cigány származású börtönlakók elég nagy részét.

Egyéb bűncselekmények vonatkozásában azonban nem ez az igazság, sőt. Intellektuális és/vagy kiemelt vagyon elleni bűncselekmények elkövetését talán ezrelékekben lehetne a cigányok számlájára írni és néhány kirívó esettől eltekintve a súlyos testi sérüléssel vagy halállal végződő bűncselekményeket sem követik el olyan nagy számban, mint ahogy az a mai magyar közvélekedésben él.

Meg kell nézni egy „integrációs” program költségvetését – ha ugyan van ilyen és az egyszeri ember számára érthető módon is van leírva – és láthatóvá válik, hogy: mennyi az adminisztrációs költség, a hatásvizsgálatok-, tanulmányok költsége, a projektben résztvevők tiszteletdíja, a sokszor felesleges tűnő és valójában olyan képzések-, tanfolyamok díja, a rezsióradíj, a projekt megvalósításához szükséges eszközbeszerzések nagyságrendje, és végül mennyi az integrálni kívánt cigányok számára konkrét eredményt, gazdagodást, tudást hozó kiadások nagyságrendje.

Sajnos az ilyen programokra a felülről vezéreltség jellemző és ezért a cigányok érdektelenek, olykor ellenségesek is a programmal szemben.

Az integrációs folyamatokban is megmutatkozik egy paradoxon: Ki a cigány és ki nem az? Szükség van-e a különleges adat megváltására, avagy sem? A lassan kifejlődő, de már kifejezetten létező cigány értelmiség e tárgyban megosztott. Egyesek tartanak attól, hogy „összeírják őket”, míg mások azt mondják, meg kellene konkrétan vallani a származásra vonatkozó adatot mindenkinek, mert azzal az érintett kisebbség kárára a többség visszaél. Gondoljunk csak arra, hogy az ösztöndíj megszerzése érdekében elég sok egyetemen vallották magukat cigánynak olyan emberek, akik valójában nem voltak azok. Vagy a kisebbségi önkormányzatok választása körüli mizériákra, ki a lengyel, ki a roma?

Jogos az a felvetés, hogy ha egyes esetekben mi cigányok nem akarunk különbözni másoktól, akkor más esetekben - például a támogatások kapcsán - miért igen? E tekintetben lenne szükség a „szívnak” programokra, hogy a rászoruló és a szociálisan hátrányban élők között ne tegyenek különbséget cigány és nem cigány származásuk miatt.

Végül reagálunk a következőkre: *„Elvesztették hagyományos kisközösségi kapcsolataikat, így megszűnt azok hatékony szabályozó funkciója.”*

Álláspontom szerint soha nem volt ilyen „szabályozó” funkció. Lehet, hogy Mária Terézia korában a cigányvajdák – mint állam az államban – bírái voltak a saját kisközösségeiknek, de ne felejtjük el: vándorló, később kirekesztett emberek kényszerűen letelepített csoportjairól volt szó, ahol a vajda vagy megfélemlítés által, vagy önként, érdekből, kapcsolatot tartott az állami hatósággal, ha kellett besúgó volt, ha kellett vezér. Igazából mit szabályozott? A belső ügyeket. Mi által? A túlmisztifikált „romani krisz” által, de az soha nem vonatkozott külső személyre. A cigánytörvény alá nem tartozók sérelmeire közömbös maradt.

Tegyük hozzá, a kirekesztett emberi mivoltukból adódóan sem a vajdák, sem pedig a vándorló cigánycsoportok soha nem voltak túl nagy szeretettel azok iránt, akik kirekesztették, röghöz kötötték őket, rájuk erőltetve olyan magatartási szabályokat, amelyek mindig kívülállóként kezelték őket.

Vagy esetleg arra gondol a Wikipédiából idézett szerkesztő, hogy a szocializmusban milyen jól elváltak a cigányok a régi meg az „újtelepen”. Arra gondol, hogy voltak úgynevezett cigánybírók?

Kutatásaim és személyes tapasztalataim alapján el kell keserítenem azokat, akik azt hiszik, hogy a cigánybírók tevékenységének komoly szerepe lett volna a közösségi irányításban. Egy diktatúrában a cigánybíró nem lehetett más, mint a

politikai -polgári vezetés szócsöve, végrehajtója. Más kérdés, hogy a képzetlen cigányemberek dolgozhattak és a felülvezérlés által, kemény és kötelező munkával végül is „*gazdagodtak*”, megéltek a maguk módján. E korszakban nem integráció, hanem kényszerű asszimiláció volt jellemző.

Tehát ne misztifikáljunk. Egy cigányvajda vagy egy szocializmusban létező cigánybíró soha nem lehetett mai értelemben vett „polgárjogi harcos” és soha nem a cigányságon múltott bármilyen szabályozó funkció, ami a nagytársadalommal kötötte volna össze.

A szerző gondolatainak központjában valójában az áll, hogy a jelenlegi társadalmi viszonyokra tekintettel, milyen kényelmes lenne a radikális jobboldalis, ha újra lenne „*romani krisz*” meg vajda, avagy cigánybíró, mert akkor ezeken keresztül újra lehetne felülvezérelni a cigányságot.

Egyesek államot akarnak az államban. A cigányközösségek belső rendjét, a többségi társadalommal kapcsolatos problémáit, melyre persze soha nem adott választ a romani krisz, a cigány törvények szerint bírálják el, amibe a nagypolitika, a „*nagybüntetőjog*” akkor avatkozik bele, amikor akar, amikor szükségét érzi. Egyébként meg oldják meg a cigányok egymás között a problémáikat. Tiszta, csoportos jogfosztás. Egyesek kvázi duplikálni akarják a polgári és/vagy a büntetőjogot, attól függően, hogy cigány az illető, avagy sem. Gondolom, ez egy jogállamban csak fantazmagória maradhat.

Rendőri szempontból a kisebbségek bűnözése kapcsán csak egy álláspont létezhet: A jogszerűen vizsgált személy követett-e el olyan jogsértést, melynek vizsgálata a rendőrség hatáskörébe tartozik, avagy sem? A vizsgált személy által elkövetett normasértés generál-e további intézkedést a rendőrség részéről (pl. más hatóságnak áttétel) avagy sem? Ennyi és nem több.

5.5 BŰNÖZÉSI MUTATÓK A CIGÁNY KISEBBSÉG KÖRÉBEN

Ma ilyen vizsgálatokra nem kerülhet sor, hacsak nem titkosított eszközökkel és módon. Fontosságot tulajdonítok annak, hogy milyen gondolatiság mentén alakítottak ki nézeteket a 70-80-as évek cigányságáról Európában.

Néhány előzetes adat:

- 1970-ben Franciaországban Berry vidékén folytattak kutatást, mely 275 család kriminalitását vizsgálta⁹⁹
- 1977 és 1979 között a csehszlovák ügyészség átfogó vizsgálatot végzett a fiatalokú cigány származású bűnelkövetőkről.¹⁰⁰
- Finnországban 1977-ben Grönfors vizsgálta a cigányoknál előforduló vérbosszú jelenséget.¹⁰¹
- 2007-es olasz rendőrségi adatok szerint a lopások, gyilkosságok és nemi erőszak gyanújával letartóztatottak 75 százaléka romániai (többségében roma)¹⁰² bevándorlók közül került ki.
- Magyarországon 1986-ban publikálták egy közel tíz évig tartó kutatás eredményeit,¹⁰³ azóta hasonlóan átfogó vizsgálat nem zajlott, mivel az 1992-es adatvédelmi törvény az európai gyakorlatnak megfelelően fokozottan védett személyes adatnak nyilvánította az etnikai hovatartozást, így az érintett hozzájárulása nélkül nem lehet nyilvántartani vagy közzétenni.

A francia kutatás a következő megállapításokat tette:¹⁰⁴

- A cigányok által elkövetett bűncselekmények általános képét a kisebb súlyú bűncselekmények jellemezték (lopások).

99 Landovsky, L. – Charlemagne, M.: Étude de la criminalité des gitans en Berry. Annales Internationales De Criminologie, Párizs 1970

100 Kaliban, V. – Siskova, T. – Vecerka K.: Pricinny kriminality cikánskych obcanu, sejméne mladistvych, Vyzkumny ústav Kriminologický pri G. P. CSSR. Prága. 1979

101 Grönfors, M.: Blood Feuding among Finnish Gypsies. Tutkimuksia, Department of Sociology of Helsinki 1977

102 <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080514-olaszorszag-roma-taborokat-ert-tamadas.html>
letöltve:2009.11.20.

103 Tauber István: Cigányság és bűnözés. Bp.: BM. Könyvkiadó, 1988.

104 Landovsky, L. – Charlemagne, M.: Étude de la criminalité des gitans en Berry. Annales Internationales De Criminologie, Párizs 1970

A kiemelkedően súlyos bűncselekmények aránya nem magasabb, mint más népeességben. Leggyakoribb bűncselekménytípusok:

- emberölések – legjellemzőbb féltékenységi indítékból
- hivatalos személy elleni erőszak
- vagyon elleni bűncselekmények

A csehszlovák felmérés szerint: az összes cigány bűnelkövető aránya 3-4-szer magasabb volt, mint a nem cigány bűnelkövetőké. A fiatalok kriminalitása 10-szerese volt a nem cigány fiatalok bűnözésének. A leggyakoribb bűncselekmények a lopás, testi sértés, megrontás, rablás volt.¹⁰⁵

Magyarországon 1975 és 1979 között 10 000 lakosra jutó bűnelkövetők száma a nem cigányoknál 69,7, míg a cigányok esetében 133,3 fő volt. A fiataloknál ez a szám 118,3 míg a cigányoknál 342,7 fő. Tekintettel a két populáció eltérő korstruktúrájára, ténylegesen a cigányok esetében az összes elkövetőnél 2,2-szer, a fiataloknál 3,3-szor nagyobbak voltak ezek a mutatók. 1975 és 1979 között 5,1%-ról 5,6%-ra nőtt a cigány gyanúsítottaknak az összes gyanúsítotton belüli aránya. A fiatalok aránya kétszer magasabb a cigány gyanúsítottak körében. 1975 és 1986 között az összes gyanúsított száma 20%-kal, míg a cigány gyanúsítottak száma 70%-kal emelkedett.¹⁰⁶

Bár nemzetközi összehasonlítások nincsenek, mégis, Magyarországon szintén jellemző bűnözési forma az uzsora, vagyis extrém magas kamatra adnak kölcsönt a rászorulóknak. Az Ormánságban egy helybeli polgármester elmondása szerint a *helybeli uzsorások 100%-ban cigányok.*¹⁰⁷

Egy ilyen olvasat után, az interneten böngésző emberben kialakulhat egy öngazolás: A cigányok bűnözők, sokkal inkább azok, mint a magyar származású honfitársaink.

Az internetre feltett adatok nagy része, el kell ismerni tényadat, ellenük apellátá nem lehet. Persze a tények önkényes csoportosítása, kiemelése és az összekötő szövegek együttesen már tartalmazhatnak valótlan adatközlést, aminek eredménye a helytelen konklúzió.

Azonban, a fent felsorolt adatok jó része közel 35-40 éves.

105 Kaliban, V. – Siskova, T. – Vecerka K.: Pricinny kriminality cikánskych obcanu, sejméne mladistvych, Vyzkumny ústav Kriminologický pri G. P. CSSR. Prága. 1979

106 Tájékoztató a cigánybűnözés egyes kérdéseiről. Legfőbb Ügyészség Titkársága, Budapest. 1980, 1983, 1987

107 THM 2000%; Virágzik az uzsora biznissz - 1.rész ATV, 2008. szeptember 10.

- Ha hihetünk annak, hogy a többségi társadalom Magyarországon integrálni kívánta a cigány kisebbséget közel 20 éven keresztül,
- ha hinni akarjuk, hogy a tudományosan megalapozott programtervek, projektek csak értek el valamiféle eredményt,
- ha hinni akarunk abban, hogy a demokratikus államberendezkedés elérése jó hatással volt a cigányokra,

akkor hinnünk kell abban is, hogy a helyzet sokat változott és jó irányba. Ezek az adatok - melyek többségükben nem is a mi országunkra vonatkoztathatók - bizony elavultak, a bűnözés szerkezete igencsak átalakult.

Vagy, ha nem változott e tekintetben semmit az - egyébként jelenleg - nem is mérhető bűnözési mutató, elgondolkodunk-e azon, hogy az erkölcsi-gazdasági-morális válság hányakat sodort olyan helyzetbe, mint amibe a cigányok hosszú-hosszú évtizedeken, ha nem századokon át éltek? Vajon a gazdasági-társadalmi okok milyen szerepet játszanak a nem cigány társadalom körében a bűnözés területén? Hol a lélektani határ a bűnözés és jogkövető életmód között egy munkanélkülivé vált, vagyontalan ember számára? Fontos-e, hogy milyen a származása? Ki hal éhen előbb? Furcsa kérdések, amelyeket talán újabb 20 év múlva fognak megválaszolni.

5.6 BŰNELKÖVETÉSI OKOK A CIGÁNY KISEBBSÉG KÖRÉBEN

Továbbra az interneten található információkat elemezzük, hogy milyen, egyes esetekben ma is érvényes ok-okozati viszonyt állítottak fel valaha a fentiekből kiindulva a bűnözés- és a cigányság fogalmak között.

5.6.1 A GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI OKOK

A francia vizsgálat szerint a szociális okok: *nagycsalád, iskolázatlanság, fogékonyság az erőszak megnyilvánulásaira illetve a gazdasági okok: elszegényedés, gyakori éhezés, munkanélküliség, szakképzetlenség vezettek a bűnözéshez.*¹⁰⁸

A cseh-szlovák kutatás ilyen típusú okokként jelölte meg a fiatalok bűnelkövetők családjában:

- *a pénzeszközök kezelésének sajátos módját,*
- *a munkához és a művelődéshez való gyakori negatív viszonyt,*

108 Landovsky, L. – Charlemagne, M.: Étude de la criminalité des gitans en Berry. Annales Internationales De Criminologie, Párizs 1970

- a lakások nagyságát és a benne lakók magas számát,
- a gyakori alkoholizmust¹⁰⁹

A magyarországi vizsgálat szerint a cigányok bűnözése alapvetően összefügg a cigányság sajátos történeti fejlődésével, amely azt eredményezte, hogy többségük a halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi csoportokhoz tartozik. A kutatás bebizonyította, hogy a cigányság bűnözése réteg specifikus. Az iskolázottsági szint, jövedelem, család nagysága, lakáshelyzet döntő módon meghatározta az életmódszerkezetet. Bizonyítást nyert, hogy nem a „cigány származás, cigány mivolt”, tehát valamely etnikai vonás az, amely a cigányság bűnözését – elsősorban – determinálja. A vizsgálat megállapította, hogy a cigányság bűnözése részben *szubkulturális csoportok bűnözése*. A megvizsgált populáció 30%-ánál a családban több generációra visszamenőleg a családtagok többsége bűnöző életmódot folytatott. *A cigányság sajátos történeti fejlődése során kialakult egy olyan tradicionálisan bűnöző szubkulturával rendelkező csoport is, amely a bűnelkövető cigányok nagy többségét adja.*¹¹⁰

5.6.2 KULTURÁLIS KONFLIKTUSOK

A finn kutatás elsősorban a vérbosszú vizsgálatára terjedt ki, a vizsgálatból a következő megállapítások emelhetők ki:

- a cigányoknak elkülönült csoportlétük, kulturális rendszerük van, így többnyire elutasítják a hivatalos igazságszolgáltatást, bizalmatlanok a jogrenddel szemben,
- a rokonsági kötelék meghatározó jelentőségű,¹¹¹
- a magántulajdon fogalma és tisztelete elmarad a többségi társadalom mögött, gyakori az önkényes lakásfoglalás.¹¹²

Tauber István kriminológus szerint Magyarországon a vérbosszú jelensége 50-60 évvel ezelőtt megszűnt, nem jellemzőbb, mint a teljes magyar populációban.¹¹³

109 Kaliban, V. – Siskova, T. – Vecerka K.: Pricinny kriminality cikánskych obcanu, sejméne mladistvych, Vyzkumny ústav Kriminologický pri G. P. CSSR. Prága. 1979

110 Tauber István: A hátrányos társadalmi helyzet és a bűnözés összefüggései, különös tekintettel egyes kisebbségi csoportokra. ELTE Jogi Továbbképző Intézet – Tankönyvkiadó, Budapest. 1986

111Grönfors, M.: Blood Feuding among Finnish Gypsies. Tutkimuksia, Department of Sociology of Helsinki 1977

112Magyar Hírlap Online, Mi történt hát Galgagyörkön? 2008. június 16.

113Amaro Drom 2006.Október, Interjú dr. Tauber István kriminológussal. In. Tauber István: A hátrányos társadalmi helyzet és a bűnözés összefüggései, különös tekintettel egyes kisebbségi csoportokra, Bp., Tankönyvkiadó, 1986. 206. old

Ugyanakkor Tauber szerint *”a rendőrnek álló cigányokat a többi roma árulónak tekinti, és a rendőrnek álló cigány maga is szerepkonfliktusba kerül”*.

A magyar kutatás szerint a kriminalitás a cigányság beilleszkedésében lévő csoportjait érinti leginkább, mivel ilyenkor a tradicionális belső normarendszer által irányított csoport felbomlik, a normák elvesztik funkciójukat, emiatt a csoport tagjainak konfliktusszituációkat kell átélnie.¹¹⁴

5.6.3 EGYÉB OKOK

A csehszlovák vizsgálat szerint a cigányság és a társadalom többsége között történelmileg meghatározott távolság létezik, amely kölcsönös bizalmatlansághoz és előítéletekhez vezetett.¹¹⁵ Magyarországi kutatások szerint hazánkban is igen erős az előítélet a cigányokkal szemben. Továbbá szerepet játszik a válságszituációk idején törvényszerűen felerősödő bűnbakképzés mechanizmusa is.¹¹⁶

A kulturális konfliktusok címszó alatt leírtakkal egyetértek. A 33 évvel ezelőtti finn kutatás eredményét viszont túlhaladottnak értékelem. Arra azonban alkalmas, hogy – a sok értékes tényadat és megállapítás mellett, akaratlanul is - manifesztáljuk a fekete, göndör hajú, véres késsel a kezében vérbosszú után lihegő villogó szemű cigány képzetét, aki semmiféle írott törvénynek nem akar engedelmessé válni.

Mennyire nem szól ez a rész arról, hogy oly sok szegény cigány ember szívesen illeszkedne, akár asszimilálódna is a nagytársadalomba, csak éppen rasszjegyeik miatt kirekesztik, megalázzák, lekezelik.

5.7 A CIGÁNYBŰNÖZÉS FOGALMA A MAGYAR KÖZÉLETBEN

A Kádár-korszak idején nyilvántartották az elítéltek származását, a rendőrségeken külön cigányvonal-vezetők dolgoztak. Ebben az időszakban a „cigánybűnözés” bevett kifejezés volt a kriminalisztikában. Tonhauser László ny. rendőr ezredes egykori kiemelt cigányvonal-vezető szerint: *„...egy olyan etnikumról van szó, amely mind módszerbélileg, mind taktikailag specializálódott bizonyos bűncselekményekre.”*

114 Tauber István.– Vég K.: A cigányság bűnözésének néhány összefüggése. A „cigánybűnözés” fogalmával kapcsolatos problémák. Magyar Jog 1982. 8. sz.

115 Vecerka, K.: Ke zvyse ne kriminalite mladistvych cikanu. Prokuratura 1979.

116 Tauber István: A hátrányos társadalmi helyzet és a bűnözés összefüggései, különös tekintettel egyes kisebbségi csoportokra. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp.: Tankönyvkiadó, 1986

Ilyenek számított a gagyizás, rézből készült ékszerek aranyként értékesítése, trükkös lopások, besurranásos lopások, zseblopások és így tovább.

Nem az egész cigányságról volt szó, csak egy bizonyos rétegről, bizonyos családokról, akik a nagy bűnelkövetői hányadnál jóval gyakrabban hajtották végre cselekményeiket, és az elkövetéssel párosult erőszak sokkal inkább irritálta a környezetet, mint más elkövetők esetén.

Ha egy etnikum elkövetőként számba jöhet, és ehhez járul a speciális, egyedi jellemzőket mutató módszer, akkor a bűnüldözésnek is szakosodnia kell. Eredményes felderítést végrehajtani speciális ismeretek nélkül képtelenség. Nem volt itt szó semmiféle fajgyűlöletről, rasszizmusról a rendőrség részéről. A bajok akkor kezdődtek, amikor a politika olyan feladatok végrehajtását is a rendőrségen kérte számon, amihez annak semmi köze nem volt.”¹¹⁷

Véleményem szerint Tonhauser László sem érzékelte igazán, hogy a „*cigánybűnözés*” fogalom használata mennyire káros, mennyire politikaivá fog válni később. Sokakkal egyetemben azt nem értette meg, hogy az átlagember hajlamos azonnal általánosítani. Nem értette meg azt, hogy a tárgyban a szakemberek által sokszor használt rétegspecifikusság, mint szó jelentése a többséget nem érdekli.

Vajon régi szakavatott kollégám hogyan fogalmazna, mondjuk a budapesti belvárosi kerületeket érintő ingatlan - panamák ügyében? Használna azt a kifejezést, hogy önkormányzati, képviselői csoportbűnözés. Mert bizony ez a fajta bűncselekménytípus is rétegspecifikusságon alapul, legfőképpen megválasztott képviselők tudják végrehajtani.

Figyeljük meg. Bár az ismeretlen szerző csak idéz Tonhausertől, mennyire hajaz a tényeken alapuló logikai összefüggés hangsúlyozására.

- Tonhauser jó rendőr,
- Tonhauser úgy ismerte a cigányokat, mint a tenyerét,
- Tonhauser soha sem fog bocsánatot kérni azért, ami tény; azaz, hogy cigánybűnözés létezik.

Ezt a fajta - egyébként logikus – következtetést érdekli a RÉTEGSPECIFIKUSSÁG?

117 Tonhauser László: Nem kérek bocsánatot, BP.:Totem Kiadó, 1999, 84. old.

Vegyük sorra az alább leírt, szintén a tényeken alapuló – ebből a szemszögből dolgozatom témája szempontjából fontos – adatokat, dátumokat és figyeljük meg a következtetést.

A magyar médiában a rendszerváltozás után kerülték a származás hangsúlyozását, sőt, pozitív megkülönböztetést alkalmaztak a cigánysággal szemben.¹¹⁸ A rendőrség sem tartotta számon az elkövetők arányát, így a 2000-es évek elejére a főáramlatú médiában már csak elvétve találkozhattunk azzal, hogy leírják az elkövető származását.

A cigánybűnözés kifejezés 2005 elején került újra a köztudatba, amikor a Polgár Tamás (Tomcat) nevű blogger és botrányhős egy, a cigányok kiirtását szimuláló számítógépes játék kapcsán megszólalva, a cigány kultúra bűnözésre való determináltságát hangoztatta, Póczik Szilveszter kriminológus *Cigány integrációs problémák Magyarországon*¹¹⁹ című művéből vett részletekkel próbálva ezt alátámasztani.¹²⁰

Még ugyanebben az évben történt a szintén nagy vitát kiváltó Mortimer-ügy, aminek kapcsán heves indulatok törtek a felszínre, mivel először úgy tűnt, a bűncselekményt etnikai indíttatásból követték el. Később ez a feltételezés merőben hibásnak bizonyult.¹²¹

2006-ban egy cigányok által elkövetett, országos felháborodást kiváltó bűncselekmény, az olaszliszkai lincselés irányította a magyarországi média figyelmét a kérdésre. A Jobbik Magyarországért Mozgalom a pártok között elsőként, célul tűzte ki a cigánybűnözés elleni kampányt és elindította a cigánybűnözés.com honlapot.

Felkarolta a témát az akkoriban felkapottá váló kuruc.info honlap, amely külön rovatot indított Cigánybűnözés címmel, rendszerint olvasói leveleket és más oldalakról átvett olyan bűnügyi híreket közölve, ahol elhallgatják az elkövetők származását.

Nem szabad cigánybűnözözni – de még a Tomcat is tudja, hogy létezik cigánybűnözés – a cigányok még egymást is gyilkolják – a cigányok megölik Szögi

118 Bárdos András: A tévé elavult, Origo, 2007. június 22.

119 <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cig%C3%A1nyb%C5%B1n%C3%B6z%C3%A9s>
letöltve:2009.11.20. Vö. Póczik Szilveszter: Cigány integrációs problémák

120 <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cig%C3%A1nyb%C5%B1n%C3%B6z%C3%A9s>
letöltve:2009.11.20. Vö. A szólás szabadsága, M1, 2005 február 26.

121 <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cig%C3%A1nyb%C5%B1n%C3%B6z%C3%A9s>
letöltve:2009.11.20. Vö. "Mortimer" a kardos támadó, hvg.hu, 2005. május 20.

Lajost – egy politikai mozgalom „*bevállalja a hazugságyár leállítását*” – honlapok onthatják a sokaságból kikapott cigányelkövetős gyalázó hangnemű híreket – és már meg is érkezünk a témánkhoz: Van cigánybűnözés – alább pedig a Jobbik hőssé válik. Tipikus összemosása a dolgoknak, melyek téves konklúzióhoz vezetnek.

Szintén a Jobbik ismerte fel először, hogy komoly népszerűsége tehet szert a társadalom egyes rétegei körében, akik főleg a vidéken élő, idősebb korosztályból kerülnek ki. Ezen lakosok a legjobban kiszolgáltatottak a bűnözés ilyen formáinak, és a krónikus rendőrhiány,¹²² valamint az államhatalom tehetetlensége miatt egyre inkább elkeserednek.¹²³

Ezen okok miatt is a kialakuló konfliktusokban egyre több ilyen helyen jelent meg a párthoz köthető Magyar Gárda, elmondásuk szerint demonstrálni a cigánybűnözés ellen.

2007-ben Szikinger István alkotmányjogász egy etnikai elkövetői konfliktusok tárgyában rendezett konferencián kavart vihart kijelentésével, mely szerint tagadhatatlanul van cigánybűnözés, ennek belátásához elég csak bepillantani a börtönökbe, hozzátette azonban, hogy nem genetikai meghatározásra gondolt.¹²⁴

A Nézőpont Intézet 2008 nyarán végzett reprezentatív felmérésében a polgárok elsöprő többsége, 91%-a szerint létezik cigánybűnözés. Érdekesség, hogy mind a két nagy párt szimpatizánsai nagyjából egyenlő arányban válaszoltak igennel a kérdésre, mutatja ez tehát, hogy hamis a kormánypártok azon értékelése, miszerint csak a radikális jobboldal szerint létezik ez a probléma, összegezte a közvélemény kutató.¹²⁵

Idesorolható a már elemzett dr. Pásztor Albert miskolci rendőrkapitány ügyét is.¹²⁶

Ugye, hogy csak nézőpont kérdése, hogyan vizsgáljuk ezt a tudománytalan kérdést, hogy van-e cigánybűnözés, avagy sincs. Egyesek kiragadott tényeket fognak csokorba, mások deduktív módszerekkel levezetik így-úgy a gondolat létjogosultságát, kihangsúlyozva, hogy nem genetikai adottság az, hanem népjellemző, szintén mások védelmükbe vesznek olyanokat, akik a hatályos jogrendet sértve nyilatkoznak.

122 Jegyzőkönyv az Országgyűlés honvédelmi és rendészeti bizottságának 2006. június 7-én, szerdán, 10.00 órára az Országház földszint 93. számú tanácstermébe összehívott üléséről

123 Homok a fejekben, Népszabadság Online, 2008. január 19.

124 Szikinger cigánybűnözésről beszélt, MNO, 2007. február 10.

125 A kulcsszó: közbiztonság?, Nézőpont Intézet, 2008. augusztus 27.

126 Értekezésem 67. oldalán már elemeztem.

5.8 A „CIGÁNYBŰNÖZÉS” MINT FOGALOM KRITIKÁI

2008. december 16-án a Fővárosi Bíróság kimondta a Magyar Gárda Egyesület feloszlását, s ítéletében kitért a cigánybűnözésre is, amely elleni küzdelmet a Gárda célul tűzte ki. Dr. Pataki Árpád, a tárgyalást vezető bíró kiemelte a Tatárszentgyörgyön történt Magyar Gárda felvonulást, ahol a beszédek középpontjában a cigánybűnözés állt. A bíróság ítéletében kifejtette, hogy azt nem állítja, hogy nincsenek roma elkövetők, azonban ennek középpontba állítása és ezzel indulatok keltése jogállami keretek között döntésük szerint elfogadhatatlan.¹²⁷ A cigánybűnözés szó rasszista és átgondolatlan mivoltára kívántak rávilágítani azok az újságírók és közéleti szereplők, akik 2008 utolsó hónapjaiban ellentéppárként dobták be a köztudatba a magyarbűnözés szót.^{128,129}

5.9 KÜLFÖLDI PÁRHUZAMOK

Az Index című internetes újság egy, a Krónika című kolozsvári lap híradása nyomán született írása szerint több székelyföldi faluban 2009-re mindennapos összecsapások voltak a cigány és a többségi magyar lakosság között, amit sokszor csak nagy rendőrségi erőkkel lehetett megfékezni. Az írás konkrétan a Csíkszentmártonban zajló eseményekről számol be. A falu magyar lakói által felemlített okok között szerepelt a cigányok életvitele, az állatok nem megfelelő tartása, a bűnözés, valamint a verekedések is.¹³⁰

Olaszországban, azon belül is Nápolyban az olasz lakosok romatelepre támadtak, mivel egy cigánylányt egy csecsemő elrablásával gyanúsítottak *"Az olasz fiatalok Nápoly külvárosában, több tábor felgyújtottak. A főként romániai roma bevándorlókat az olasz lakosság elutasítóan fogadja, őket okolja a biztonság hiánya miatt. Silvio Berlusconi új kormánya bejelentette: rövidesen intézkedéseket hoz, hogy bűncselekmények elkövetése esetén, illetve megelőzési*

127 Feloszlatták a Magyar Gárda Egyesületet (Index) /<http://index.hu/belfold/magyargard70/> letöltve:2009.11.20.

128 Csák Gergely: Van cigánybűnözés! Meg magyarbűnözés is!(magyar nyelven). 168 óra, 2009. február 15.

129 Majláth Mikes László: Cigánybűnözés (magyar nyelven). Népszava, 2009. február 8.

130 Kitelepítenék a romákat a csíkszentmártoniak, Index, 2009. június 10. (http://index.hu/kulfold/2009/06/10/kitelepitenek_a_romakat_a_csikszentmartoniak/ letöltve:2009.11.20.)

források híján könnyebb legyen a román állampolgárok ellenőrzése, illetve az országból való kiutasításuk."¹³¹

Angliában a Scotland Yard a Román rendőrséggel karöltve próbálja visszaszorítani a Romániából áttelepült cigány bűnözőket, akik – elsősorban roma – gyermekeket kényszerítenek koldulásra, lopásra, rablásra. Az így okozott kár a Scotland Yard szerint meghaladja a 100.000 fontot.¹³²

Írországban a cigány bűnözői csoportok rabszolgotartása okozott jelentős problémát. Áldozataikat meghatározott cégeknél kényszerítették munkára, majd keresetük jelentős részét elvették. Az ellenszegülőket többek között családtagjaik megverésével, megkínzásával törték meg.¹³³

A külföldi hírek valóságok. Valóban van valamiféle probléma a cigányokkal – igaz, ez a téma külföldi vonatkozásában nem magyarországi cigányspecifikusságot feltételez – mégpedig az, hogy a többségnek bűnbak kell, a többség el akarja feledni a saját kilátástalan helyzetét és okolni akar olyanokat, akik láthatók, akik elkülöníthetők másoktól.

A többség hozza a kijátszható vagy túlzottan liberális törvényt, és amikor a kisebbség élni kezd ezekkel a rosszul megfogalmazott magatartási szabályokkal, akkor kezd szembesülni azzal, hogy valamit nagyon elrontottak. Pl. a szabad mozgás, a munkaerő szabad áramlása, a lakóhely szabad megválasztása és az ehhez hasonló gondolatok dicsérendők humanitárius jellegük miatt, de mi van akkor, ha több ezer román állampolgárságú, túl sok veszténivalóval nem rendelkező cigány ellepi Franciaországot, Olaszországot, Németországot

5.10 A MAI RENDŐRSÉGI GYAKORLAT

A rendszerváltozást megelőző rendőrségi gyakorlatban rendszeresen sor került a büntetőeljárás terheltjei, esetleg sértettjei etnikai hovatartozására vonatkozó adatok különböző okból történő megjelölésére. Sokáig létezett például kriminálstatisztikai kategóriaként a „*cigánybűnözés*”, de jellemző volt a körözési adatok nyilvánosságra hozatala során is a kisebbségi származás megjelölése.

131 Romák táborait érte támadás Nápoly mellett (<http://www.origo.hu/nagyvilag/20080514-olaszorszag-roma-taborokat-ert-tamadas.html>) letöltve:2009.11.20)

132 <http://www.express.co.uk/posts/view/125341/Gypsy-crime-barons-atacked> letöltve:2009.11.20

133 <http://www.austriantimes.at/index.php?id=7604> letöltve:2010.02.20

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának ajánlására, amelyben azt kifogásolta, hogy a különböző bűnügyi tudósításokban gyakorta jelenik meg olyan információ, miszerint egy bűncselekmény elkövetője „roma” származású. A biztos ajánlása szerint a „*cigánybűnözést*”, mint speciális kriminológiai, illetőleg kriminálstatistikai kategóriát a rendszerváltást követően megszüntették, ezért az egységes rendőrségi és ügyészségi statisztika sem tartalmazhat ilyen adatokat.

Ennek ellenére gyakorta fordul elő – részben a nyomozó hatóság, részben a sajtó hibájából –, hogy akár az írott, akár az elektronikus médiában utalás történik az elkövető etnikai hovatartozására. Ez törvénybe ütközik: egyrészt személyiségi jogokat sért, másrészt felmerülhet a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 177/A §-a szerinti visszaélés személyes adattal bűncselekmény gyanúja is.

Az állásfoglalás alapja az, hogy a Btk. rendelkezései között nincs olyan törvényi előírás, amely alapján az állampolgárok – gyanúsítottak, tanúk, vagy körözött személyek – nemzeti és etnikai hovatartozására vonatkozó adatait az érintett erre vonatkozó önkéntes és írásos hozzájárulásának hiányában a büntetőeljárás iratai között kezelni lehetne. A különleges adatok kezelésére vonatkozó ezen főszabály alól kivétel csak az Rtv. 82.§ (2) bekezdése alapján lehetséges, ezen rendelkezések ugyanakkor csak a konkrét ügyhöz kapcsolódóan engedik egyes különleges adatok kezelését, kizárólag – a célhoz kötött adatkezelés alapelve alapján – abban az esetben, ha a különleges adatnak az ügy szempontjából jelentősége van.

A nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozásnak ugyanakkor egy ügy megítélése szempontjából – tekintettel az önkéntes identitásvállalás jogára is – általában nem lehet jelentősége.

A kihallgatást vezető nyomozónak nincs mérlegelési joga arra nézve sem, hogy az érintett önkéntes nyilatkozatának hiányában maga döntse el, hogy a vallomást tevő személy „*cigány*” kisebbséghez tartozik, vagy sem. Ez egyértelműen következik a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény rendelkezéseiből, amelynek 7.§ (1) bekezdése kimondja, hogy valamely nemzeti, etnikai csoporthoz, kisebbséghez való tartozás vállalása és kinyilvánítása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga. A kisebbségi csoporthoz való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki sem kötelezhető. Ezen rendelkezés alapján egyértelműen megállapítható, hogy valamely nemzeti, vagy etnikai csoporthoz tartozás vállalása az érintett kizárólagos joga, és így az érintett önkéntes vállalásának hiányában senkiről sem állítható, hogy bizonyos kisebbséghez tartozik.

A fentiek alapján a büntetőeljárás adatai között a nemzeti, etnikai hovatartozásra vonatkozó adat akkor szerepelhet (például egy kihallgatási jegyzőkönyvben), ha az adat rögzítését maga az érintett – például a gyanúsított, vagy a sértett – kéri. Ennek a gyakorlatban jellemző példája lehet, ha a sértett azt állítja, hogy ő etnikai, kisebbségi hovatartozása miatt lett bűncselekmény sértettje. Ebben az esetben az etnikai hovatartozásra vonatkozó adatnak valóban lehet jelentősége a büntetőeljárás lefolytatása szempontjából, az adat kezelése pedig az érintett önkéntes identitásvállalásán és hozzájárulásán alapul.

A fentiek tükrében a büntetőeljárással összefüggésben is tartózkodni kell – például a kihallgatási jegyzőkönyvekben – az etnikai kisebbséghez tartozásra utaló adat feltüntetésétől. Hasonló a helyzet a büntetőeljárással összefüggésben folytatott személykörözés esetén is, ahol a nyilvánosságra hozott adatok között szintén nem szerepelhet a nemzeti, etnikai hovatartozásra vonatkozó adat. Ezen adat helyett ezért a külső testi jegyek megjelenítésére kell törekedni (így nem azt kell feltüntetni, hogy az illető „roma” származású, hanem külső testi jegyként a kreol, vagy sötét bőrszín szerepeltetése lehet a megoldás).

5.11 NÉHÁNY MAGYAR „KRIMINOLÓGUS” VÉLEMÉNYE A TÉMÁRÓL....

A „roma- vagy cigánybűnözés” a szakirodalom szerint létező kriminológiai kategória, hasonlóan például az ifjúkori- vagy gyermekbűnözéshez. A fogalomhasználat nem jelenti a cigányság megbélyegzését, kollektív stigmatizációját és nem értelmezhető úgy, hogy minden roma származású személy bűnelkövető volna. A roma bűnözés az összkriminalitás meghatározott ismérvek alapján elkülönült része, mely azonban statisztikai módszerekkel nem vizsgálható. Más empirikus módszerekkel — önkéntességen alapuló interjúk, kérdőívek — azonban a jelenségkör vizsgálható és álláspontuk szerint ilyen tanulmányokra igen nagy szükség volna. Szerintük jelenthetné az átgondolt és tervszerű cselekvés, bármiféle jövőbeni koncepció alapját.

Németh Zsolt kriminológus, a Rendőrtiszti Főiskola tanárának véleménye szerint;

A „cigánybűnözés” fogalmának a tudományban és a kriminológiában nincs helye, viszont a társadalmi vitában van. A kriminológus szerint a „cigánybűnözés” fogalmának szakmailag annyiban van alapja, hogy bizonyos bűncselekményeket a

roma származású emberek gyakrabban követnek el. Azonban ehhez az is hozzátartozik – tette hozzá –, hogy „*a feltűnőbb külsejű embereket*“ gyakrabban igazoltatják a rendőrök, a sűrűbben igazoltatott emberek körében pedig – ilyenek a romák is, mondta, – gyakrabban bukkannak bűncselekményre utaló jelekre. Úgy fogalmazott: „*Ha a nem roma származásúakkal is így járnának el, még több volna a bűnelkövető*“.

Németh Zsolt azt mondta, hogy „*a normasértésre való hajlamnak vannak bizonyos örökölhető tényezői*“, például a sérülékenyebb idegrendszer, vagy a hevesebb vérmérséklet, de ez csak akkor vezethet bűnözéshez, ha „*a környezet ehhez táptalajt ad*“. Ez az egész népességen belül így működik – fűzte hozzá. Hangsúlyozta, hogy a nem roma népeiséget azonban „*nem érik olyan atrocitások*“, mint a romákat: felállnak mellőlük a buszon, nem veszik fel őket egy munkahelyre – sorolta a példákat.

A roma bűnözéssel kapcsolatban tehát a Rendőrség semmiféle külön nyilvántartást nem vezet, ilyen adatokat a rendszeresített nyilvántartások sem tartalmaznak, a fogalmat az Egységes Rendőrségi Ügyészségi Bűnügyi Statisztika sem ismeri. Így a roma bűnözéssel kapcsolatban statisztikai összeállítást készíteni nem lehet.

5.12 ÖSSZEGZÉS

A fent leírtakból, - olykor egyáltalán nem elfogulatlan - elemzésekből látszik, hogy milyen nagy figyelmet fordítanak az emberek egy népcsoport tagjai által elkövetett egyes cselekményekre. „*Más szemében a szálkát sajátunkban a gerendát sem vesszük észre.*”- alapon, az általános bűnbakképzési mechanizmus stádiumai tükröződnek vissza.

A fentiekben rávilágítottam, hogy mennyire el lehet érni előítéletes hatásokat azzal is, hogy tudományos pátozzsal vesszük körbe az egyébként „tudománytalan”, inkább társadalmi hatásokkal és ellenhatásokkal rendelkező témát, ha önkényesen kiemelünk híreket, leírásokat.

Az, hogy mégis ennyi munkát belefektettem egy „*tudománytalan*” téma, egy fogalom körülbeszélésébe, ismertetésébe, elbarangolva a társadalomtudományok irányába is, már maga is jelzi, hogy mennyire fontos számomra egy demokratikus

világ megteremtése, ahol az embereket csak a tetteik és nem a származásuk alapján ítélik meg.

Rendőrségi szemszögből tekintve a fogalomra érzékelhetően pozitív és jó irány az, ami a rendőrségi gyakorlatban és normákban érvényesülni látszik. Igaz, egyes események, mint a miskolci rendőrkapitány esete, éveket-évtizedeket ronthat a bevett és jó gyakorlaton. Azon az állásponton vagyok, hogy a cigánybűnözés, mint kriminológiai fogalom bekerülése a társadalmi tudatba, olyan káros többletfogalmakkal telítődött, hogy alkalmassá vált a világban bárhol, cigány származású embertársaink általános megbélyegezésére.

6 A rendőrség és cigányképviseltek együttműködése

Kutatásaim során sokat gondolkodtam azon, hogy milyen irányból közelítsem meg a témát. Egyértelmű volt, hogy a fővonalat a rendőrség és az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat együttműködési megállapodásának előzményei, körülményei és mibenlétének ismertetése fogja jelenteni. Ebben a gondolatkörben kisebb zsákutcát jelent az, hogy a rendőrségi állomány ismeri is, meg nem is az együttműködési megállapodást, mégis közülük sokan és sokféleképpen - a tudományosság tükrében - értékelték és elemezték is azt. Én sem tehetem meg azt, hogy a téma szempontjából fontos tényeket ne írjam le, de megpróbáltam egy nagyobb egész részeként értelmezni a rendőrség és a cigány képviseltek együttműködését. Elemzésem során bemutatom az egyező és különböző érdekek mentén létrejövő kapcsolatokat, azok jótékony és káros hatásait, a hibákat és e téren a jövőbeni lehetséges útkereséseket.

Ahhoz, hogy megértsük a rendőrség és a cigányképviseltek közötti együttműködés modernkori szükségszerűségét, társadalmi szempontból értékelhető előnyeit és hátrányait – álláspontom szerint – onnan kell kiindulni, amikor a gyülekezés joga és az emberek szándéka szerinti jogi személyiséggel felruházott csoportosulások már nem csak az egypártrendszer látszatintézkedéseit jelentették, hanem valósan kialakult érdekek mentén tagozódó önkormányzati egységeket a társadalom minden szintjén.

Magyarországon a rendszerváltást követően számos olyan civil szervezet, egyesülés jött létre, melyek a legkülönbözőbb, sajátos problémákkal küszködő társadalmi csoportok jogainak, érdekeinek képviselétét tűzték ki célul.

E civil kezdeményezések alapvetően két csoportba sorolhatók:

Az egyik csoportba az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény (Etv.) hatálya alá tartozó közösségek tartoznak és – a törvény 2. § (1) bekezdése alapján – létrehozóik lehetnek magánszemélyek, jogi személyek, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek egyaránt. E társadalmi szervezetek gazdasági-vállalkozási tevékenységet általában nem végezhetnek, illetve elsődlegesen ilyen célból társadalmi szervek megalapítására sem kerülhet sor. A társadalmi szervezetek saját alapszabállyal, nyilvántartott tagsággal, illetve önkormányzattal rendelkeznek,

és vállalt célkitűzéseik szempontjából nem minősülhetnek sem politikai pártnak, sem szakszervezetnek.

A civil szervezetek másik, ugyancsak sajátos érdekek, illetőleg jogok érvényesítése céljából létrehozott csoportját azok a szervezetek, jogvédő irodák jelentik, amelyeknek közvetlenül, illetve tagjaik útján lehetőségük van jogi képviselési tevékenység ellátására.

A cigány önszerveződés igénye, a cigány civil szervezetek létrejöttének időszaka az 1990-es évek elejére tehető. Voltak persze törekvések - főként a cigány kultúra ápolása, terjesztése, mint „feladat” köré csoportosulva - az államszocializmus éveiben is, ezek azonban bizonyos értelemben „felülvezéltek” voltak, így nem feltétlenül biztosítottak kellő mozgásteret a szervezetek, illetve aktivistáik számára.

A '90-es évek közepére egy sor szervezet alakult - kis túlzással „gomba módra nőttek ki a földből” -, akár egyesület, akár jogvédő szervezet formájában, nem egy közülük, profilját tekintve a kettő sajátos ötvözeteként jelentkezett.

A szervezeteket – a civil szerveződések egyik sajátosságának megfelelően – semmiféle kötött, hierarchikus láncolat nem kapcsolja össze. Tevékenységi területeik, tagságuk létszáma és összetétele, működési feltételeik, kapcsolatrendszerük alapján értelemszerűen egyetlen „sablonba” sem illeszthetőek.

Beszélhetünk egy harmadik önszerveződésről, egy sajátos magyar konstrukcióról, mely a társadalmi tudatba beépülve már a választási rendszerünkben is szerepet kapott és mintegy leképezve a „nagyönkormányzatokat”, kis hatékonysággal, a politikától és a helyi- települési vezetéstől függő költségvetéssel ugyan, de elviekben képviseli a kisebbségek érdekeit.

6.1 KISEBBSÉGI ÖNKORMÁNYZATOK

„A kisebbségi önkormányzati rendszer sajátosan magyar konstrukció. Az 1993-ban hatályba lépett kisebbségi törvény szerint mind a 13 elismert magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségnek joga van ahhoz, hogy meghatározott törvényi feltételek között önkormányzatot válasszon, amely helyi szinten működik, és elsősorban a kulturális autonómia megvalósítása körében vannak feladatai.”¹³⁴

¹³⁴http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_kisebbssegek/2008/Eselyek_es_korlatok/pages/005_roma_kozelet_es_civil_szervezetek.htm letöltve:2010.02.20.

A kisebbségi önkormányzatok létrehozásának lehetősége újabb impulzust adott a cigányok önszerveződésének.

Az elmúlt évek tapasztalataira alapozva meg kell azonban jegyezni, hogy a társadalmi élet változásai, vagy a talán nem kellően átgondolt, előkészített törvény okán a rendszer több ponton korrekcióra szorul, a cigány közösségek esetében pedig egy sor problémát vet fel.

6.2 RENDŐRSÉG

A korábban már hivatkozott rendőrségi törvény a testület számára több irányban határoz meg feladatokat. A „klasszikus” rendőri tevékenység két alapterületre, bűnügyi és közbiztonsági szolgálati ágra tagolható. A rendőrség a bűnügyi munkáját - leegyszerűsítve - bűnmegelőzési, bűnfelderítési és bűnüldözési téren végzi.

A bűnmegelőzés mindenekelőtt felelősségi kérdés. Vállal-e és ha igen, milyen mértékben az állam (egy szervezet, egy közösség, egy személy) felelősséget azért, hogy valamely általa károsnak tartott jelenség visszaszoruljon?

Ha nem, akkor nem keletkeznek a negatív folyamatok ellen ható erők, a bekövetkező káros eredményeket semmi sem befolyásolja.

Ha igen, és ezt megfelelő szakmai megalapozottsággal és kellő anyagi ráfordítással teszi, van esély a negatív folyamatok fékezésére, megállítására, vagy éppen csökkentésére.

A bűnözés negatív deviáns társadalmi tömegjelenség. Visszaszorítása azoknak a társadalmi okoknak, illetve azoknak az objektív körülményeknek a kezelésével lehetséges, melyek a bűnözést generálják. Az oksági és a szituatív bűnmegelőzés egymást kiegészíti, erősíti.¹³⁵

A Rendőrség az elmúlt években mindkét területen szerepet vállalt. Számos programot és kezdeményezést indított országos, regionális, megyei, kistérségi és helyi szinteken annak érdekében, hogy az egyes célcsoportok tagjai ne váljanak áldozattá, illetve ne lépjenek a bűn útjára.

135 Dr. Szabó Zsolt r. őrnagy: A rendőri bűnmegelőzés helye, szerepe a társadalmi bűnmegelőzés stratégiájának megvalósításában a megváltozott feltételrendszer tükrében.
http://www.police.hu/megelozes/bunmegelozes/rbunmegelozes/bunm_strategia.html
letöltve:2008.11.20.

A Rendőrség Bűnmegelőzési Szolgálata - alkalmazkodva a rendőrség általános, hierarchikus felépítéséhez - központi, területi és helyi szervezetekből áll. A szervezetek az évek során együttműködést alakítottak ki minden olyan állami-, társadalmi,- önkormányzati,- egyházi szervezettel, melyek céljaival, módszereivel azonosulni tudnak, és amelyekkel kölcsönös érdekek mentén képesek együtt dolgozni.

Az együttműködések jogszabályon alapulnak vagy esetlegesek, formálisak vagy informálisak, folyamatosak vagy eseti jellegűek.

Kidolgozásra kerültek azok a direkt és indirekt módszerek, melyek a leghatékonyabban közvetítik a társadalom igényeinek megfelelő és a szolgálat által fontosnak tartott, a rendőri tapasztalatokon alapuló ismeretanyagot.

Ugyanakkor tisztában vagyunk azzal, hogy a prevenció hatékonysága mérhetetlen, a statisztikai adatok és a ráfordítás között egyértelmű összefüggés nem mutatható ki. Ez a megállapítás persze nem csak a bűnmegelőzésre, hanem mindenfajta prevencióra igaz.

6.3 ROMA – RENDŐR EGYÜTTMŰKÖDÉS

A rendszerváltozást követő első évek útkeresése után a rendőrségi gondolkodásba beépült a kisebbségi ügyekkel való foglalkozás fontossága, ezen belül is a rendőrség és a cigány kisebbség harmonikus viszonya iránti igény. A rendőrség kezdeményező szerepet játszott a konfliktusok feloldásában, az esetleges diszkriminatív rendőri fellépések okainak feltárásában, a cigány szervezetekkel történő partneri együttműködés kialakításában.

Az évtized második felére, 1996 körül a rendőrség részéről megnyilvánuló intézményes diszkrimináció helyébe a konfliktusok megelőzését és az esetlegesen kifejlődött konfliktusok hatásos feloldását célzó partneri együttműködés igénye lépett, amelyet a cigány önkormányzati szervek és a civil szervezetek is elfogadnak.

A folyamatos kommunikáció és az egyre tartalmasabbá váló partneri viszony, valamint a társadalmi nyilvánosság következtében a rendőri jogalkalmazásban jelentősen csökkent az előítéletességből fakadó megkülönböztető eljárások száma.

Természetesen ez a fajta nyitás nem csak a rendőrségen zajlott. A társadalom is strukturálódott, átalakult, átállt egy másfajta társadalmi berendezkedésre, melynek része volt a rendőrség, mint erőszakos szervezet, szolgáltató

rendőrséggé való átalakítása is. Kellett valamiféle irányvonal a Felek számára, amely a konfliktusfeloldás, az együttműködés határainak kijelölésére szolgált.

6.3.1 AZ ORFK ÉS AZ OCŐ KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁST MEGELŐZŐ ÁLLAPOT

Már az együttműködési megállapodás létrejötte előtt is készültek a területi és a helyi rendőri szerveknél jelentések, melyek taglalták egy olyan norma megalkotásának szükségességét, ami rendet teremt, iránymutatást nyújt a roma-rendőr kapcsolattartásban akkor is, ha az nem bünfelderítési vagy bűnüldözési szakterületet érint.

Jogos az igény, hiszen a rendőrt a mai napig érhetik vádak, ha munkája során *„túl közel kerül a cigányokhoz”* vagy ha *„túl távolságtartó velük szemben”*. Abban az időszakban, amikor az ORFK kisebbségi referenseként teljesítettem szolgálatot, több jelentésből tükröződött vissza ez az álláspont. Még a szakavatott kollégák számára sem egyértelmű, hogy hol a határ a kapcsolattartásban.

Tény, hogy talán kicsit felülreprezentáltan – a demokrácia szabadságának bővületében – a szocialista beállítottságú rendőrség megroppanása, a szabadságjogok szélesedése, a vélemény szabadságának bővülése – a már meglévő konfliktusokon is túl – konfliktusdömpingeket eredményezett. Előjöttek az *„azért, mert én cigány vagyok”*, *„nekem jogom van hozzá”* szófordulatok és a megzavarodott, olykor előítéletes és túlzott hatalomhoz szokott rendőrség egyes tagjai vagy agresszióval válaszoltak, vagy *„megfutamodtak”* (nem intézkedtek még akkor sem, ha kellett volna), mindezt tették a konfliktusok feloldása nélkül.

Először 1996-ban Nógrád megyében kísérletezett a rendőrség a cigány kisebbséggel való konfliktusmentes viszony megteremtésére. A megye közbiztonsági és bűnmegelőzési programjának keretei között Nógrád Biztonságáért külön kisebbségi programot dolgoztak ki a megyei cigány önkormányzatokkal és a települési önkormányzatok cigány képviselőivel közösen. A megyei és helyi bűnmegelőzési és közbiztonsági bizottságokban kisebbségvédelmi és etnikai munkacsoportok alakultak, amelyekben a rendőrök és romák mellett – a hatékonyabb együttműködés érdekében – állami szervek, társadalmi és más kisebbségi szervezetek tagjai is részt vettek.

Közel húsz évvel ezelőtt kezdődött el a kapcsolat kiépítése a rendőrség és a roma/cigány lakosság között Heves megyében is, ahol a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság a roma/cigány kisebbségi önkormányzatok képviselőivel, a roma/cigányság hátrányos helyzetének megszüntetésében érintett szervekkel, az ÁNTSZ-el, a Munkaügyi Központ-al és az önkormányzatokkal közösen kereste az együttműködés lehetőségeit. Ebben az időszakban jött létre rendszeres kapcsolattartás Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Veszprém megyében is, ahol elsősorban megyei szinten kezdődött meg a rendőrség és a cigány kisebbségi önkormányzatok együttműködése.

A Belügyminiszter az Országos Cigány Önkormányzat 1999. május 19-én megtartott elnökségi ülésén felhívta az Országos Rendőr-főkapitányt arra, hogy készítessen elő együttműködési megállapodást az Országos Rendőr-főkapitányság és az Országos Cigány Önkormányzat között, amelynek végrehajtását a Belügyminisztérium ellenőrzi.

A megállapodás alapja az Országos Cigány Önkormányzat akkori elnökének hatpontos javaslata volt, amelyet a felek a Belügyminisztérium, az Országos Rendőr-főkapitányság és az Országos Cigány Önkormányzat között létrejött Cigányügyi Vegyes Bizottság keretén belül fejlesztettek tovább, majd véglegesítettek.

A megállapodás megalapozta a rendőrség és a cigány kisebbség konfliktusmentes viszonyának megteremtését, kiépítette a rendszeres véleménycsere intézményi formáit, rögzítette az együttműködés területeit. A feladatok végrehajtására, figyelemmel kísérésére a budapesti és a megyei rendőr-főkapitányok a rendőri állományból összekötő tiszteket jelöltek ki, akik rendszeres, napi munkakapcsolatban állnak az OCÖ koordinátoraiival.

A rendőrségi összekötők általában a bűnmegelőzési osztályok állományából kerülnek ki, így csak elvétve fordul elő, hogy e feladatot a közrendvédelmi vagy a humán szakterület beosztottja látja el. Az összekötők hatáskörébe a megállapodások elsősorban koordinációs és szervezési feladatokat telepítenek. Az OCÖ koordinátorral való rendszeres kapcsolattartás mellett részt vesznek a cigányság által szervezett fórumokon, közös rendezvényeket, értekezleteket szerveznek, konfliktus megelőző, -megoldó előadásokat tartanak a cigány lakosság, illetve a rendőri állomány részére.

A rendőrségnek a megállapodásban vállalt kötelezettségei kétirányúak. Egyrészt kiterjednek a személyi állomány tolerancia, konfliktus megelőző, -kezelő

képességének fejlesztésére, a romaságra vonatkozó társadalomtörténeti, kulturális és szociológiai ismereteknek a rendőrképzésbe történő beépítésére. Kifejezi továbbá a cigány származású középiskolás fiatalok rendőrré válása, a rendőrség és a romaság közötti zavartalan kapcsolata elősegítésének szándékát is.

Az 1999-ben megkötött együttműködési megállapodás mentén, az országos rendőrfőkapitány 7/2000. számú intézkedésében kötelezte a főkapitányságokat, hogy a megállapodás értékelése érdekében saját illetékességi területük vonatkozásában félévente készítsenek jelentést, amelyben ismertessék az együttműködés végrehajtását. Az Országos Rendőr-főkapitányság és az Országos Cigány Önkormányzat közötti megállapodás ugyan együttműködésre kötelezte a területi és helyi rendőri szerveket, de nem írta elő annak megjelenési formáját, így írásban történő rögzítését sem. A területi szinteken elterjedő kapcsolattartási szabályozás sokrétűsége azonban különböző kapcsolattartási formációkat eredményezett.

6.3.2 A RENDŐRSÉG KÜLÖNBÖZŐ SZINTEKEN VÁLLALTA:

- széleskörű tájékoztatással, tanulmányi, támogatási pályázat kiírásával elősegíti a cigány származású középiskolás fiatalok rendőrré válását, kidolgozza a támogatási rendszert,
- a cigányság célzott csoportjai számára lakóhelyükön nyílt napokat, speciális fogadónapokat és lakossági bűnmegelőzési fórumokat tart,
- a személyi állomány képzésébe fokozatosan beépíti a cigányságra vonatkozó társadalmi, kulturális és szociológiai ismereteket,
- a rendőri állomány részére konfliktus megelőző, -megoldó tréningeket szervez,
- a rendőrség állománya és a roma lakosság bevonásával közös sport- és kulturális rendezvényeket szervez és tart,
- tájékoztató anyagokat biztosít a cigány kisebbségi önkormányzatok részére, amelyek segítséget nyújtanak a lakosság, ezen belül elsősorban a fiatalok részére az őket fenyegető veszélyek felismerésére,
- a D.A.D.A. program kiterjesztését azokra az általános iskolákra, ahol magas a roma tanulók száma,

- a hátrányos helyzetű gyermekek részére szervezett nyári táborozásba bevonja a cigány fiatalokat is,
- ösztönzi a rendőri állomány körében a cigány nyelv tanulását.

A különböző szinteken különböző módon történik a végrehajtás, sok helyen kiüresedett a kapcsolattartás. Ez betudható annak is, hogy közben a társadalom kissé elfordult a „*társadalmi sokszínűség*” igénylésétől, éltetésétől és olyan „sajátos problémákkal” törődik, melyek alapja a társadalmi-, gazdasági- és morális válság jelensége.

Kevésbé kap helyet a tolerancia és a megbecsülés. A politikai erők radikalizálódása, cigányellenes megnyilvánulásai ellene hatnak a jó partnerségnek e téren is, hiszen a rendőr is csak ember, a társadalom hasznos tagja, aki folyamatosan küzd munkája során a saját és közvetlen környezete előítéleteivel is.

A roma-rendőr viszonyokat, a felek közötti konfliktushelyzeteket ez idáig általában a bűnmegelőzés területéről szemléltük. A kapcsolattartó romák és a bűnmegelőzés, mint fogalom összekapcsolása ellenérzéseket kelt és keltett.

Nem beszélve arról, hogy a különböző szinteken és hierarchiákban való kapcsolattartás - még ha oly jó eredményeket is hozott - a rendőrségen sincs egységesen értékelve, adminisztrálva. Kérdezzük meg a bűnmegelőzéssel foglalkozó kollégát, hogy működési területén hány baleset-megelőzési, hány közlekedési tárgyú előadást tartottak a kisebbségi önkormányzat felkérésére? Nem fogja tudni. Az ő munkájáról pedig a közlekedési ügyekkel foglalkozó kollégáknak nincs adatuk.

6.3.3 A RENDŐRSÉG ÉS OCÖ VÁLLALÁSAI

A nemzeti és etnikai önazonossághoz való jog az egyetemes emberi jogok része. A másság joga az egyén szabadságának és a társadalmi békének a tiszteletén alapul. A nemzeti és etnikai kisebbségek jogegyenlőségének megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíteni kell. A 7/2000. (II.29.) ORFK intézkedés az Országos Cigány Önkormányzat és az ORFK között létrejött együttműködési megállapodás végrehajtásához szükséges lépéseket tartalmazza.¹³⁶

¹³⁶ Azt az Országos Cigány Önkormányzattal egyeztetve 2003-ban és 2004-ben is módosítottuk, kiegészíthettük.

Az Országos Rendőr-főkapitányság és az Országos Cigány Önkormányzat közötti megállapodás célja, hogy a *„rendőrség és a cigányság között konfliktus- és előítéletmentes viszony teremtsé meg és maradjon fenn”*. Ezért kiemelt figyelmet fordít *„a bűnmegelőzésre, az áldozattá válás elkerülésére, az ismeretterjesztő kommunikációra és a felek képviselőinek aktív együttműködésére”*.

A megállapodás a következőket tartalmazza:

A megállapodás szól arról, hogy az ORFK csak az OCÖ-vel, mint *„a cigányság hivatalos képviseletére”*, illetve nevében *„írásos meghatalmazás birtokában eljáró személyek”* együttműködésére épül, amely azzal egészül ki, hogy *„az OCÖ ezen kizárólagos jogosultságáról tájékoztatja a cigányság egyéb érdekvédelmi szervezeteit, csoportjait”*. Az *„OCÖ szervezetei”* pedig a fővárosi és a megyei rendőr-főkapitányságokkal, a helyi viszonyoknak megfelelő és aktualizált megállapodásokat kötnek, amelyek csak *„pozitív irányban térhetnek el”* az országos megállapodástól;

- az ORFK (ORFK Közbiztonsági Főigazgatósága, Személyügyi Főigazgatósága, Kommunikációs Igazgatósága) munkacsoportot működtet, amelyet a Bűnügyi Főigazgatóság Bűnmegelőzési Osztálya koordinál;
- az OCÖ megyénként és a fővárosban kijelölt koordinátoraival a megyei főkapitányságok bűnügyi vagy közbiztonsági állományból kinevezett összekötő tisztek napi kapcsolatot tartanak;
- a felek együttműködése *„nem ad alapot az egyedi ügyekbe történő beavatkozásra”*
- az ORFK ismeretterjesztő anyagokat készít, amelyet az OCÖ célba juttat, továbbá közös sport- és egyéb rendezvényeket szerveznek, amelyen *„fokozott figyelmet kell fordítani az adatvédelmi és személyiségi jogi jogszabályokra, a folyamatos, bizalomra épülő tájékoztatásra, valamint arra, hogy a tájékoztatás kizárólag ellenőrzött tényeken alapuljon”*.

6.3.4 AZ OCÖ VÁLLALJA

Együttműködik az esetlegesen kialakult konfliktusok feloldásában, továbbá törekszik *„a cigányság körében kialakuló előítéletek csökkentésére, hogy az esetleg kifogásolhatóan fellépő rendőrökkel szemben felmerülő ellenőrzés ne vetítődjön a jogszerűen eljárókra”*.

6.3.5 A TERÜLETI ÉS A HELYI SZINTEK EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Az Országos Rendőr-főkapitányság és az Országos Cigány Önkormányzat között létrejött megállapodás nem kötelezte a rendőr-főkapitányságokat területi szintű együttműködési megállapodások kötésére, ennek ellenére az elmúlt években a megyei rendőr-főkapitányságok is kezdeményezték illetékességi területükön az Országos Cigány Önkormányzat szervezeteivel való kapcsolattartás együttműködési megállapodás formájában való kidolgozását. A területi szintű megállapodások létrejöttét nehezítette, hogy az Országos Cigány Önkormányzat a vizsgált időszakban megyei szintű szervekkel nem rendelkezett, ennek hiányában a főkapitányságok az Országos Cigány Önkormányzat megyei koordinátoraival, a kisebbségi önkormányzati szövetségekkel kötöttek együttműködést, biztosítva ezzel a megyei szintű kapcsolattartást.

Az Országos Rendőr-főkapitányság kisebbségi referenseként eltérő helyzetet tapasztaltam a helyi rendőri szerveknek a helyi cigány kisebbségi önkormányzatokkal való együttműködése területén.

A rendőr-főkapitányságok vezetői az esetek zömében felhatalmazták a rendőrkapitányokat, hogy igény szerint a helyi cigány kisebbségi önkormányzatokkal megállapodást kössenek, de erre országos szinten egységes gyakorlat nem alakult ki. Ezt mutatja az a tény, hogy egy-egy főkapitányság (pl: Zala, Veszprém, Borsod-Abaúj-Zemplén) alárendeltségébe tartozó valamennyi rendőrkapitányság kötött megállapodást, ugyanakkor akadt olyan megye is (Komárom-Esztergom, Győr-Moson-Sopron, Tolna, Csongrád), ahol egyetlen helyi rendőri szerv sem rendelkezett együttműködési megállapodással. Az írásos megállapodás hiánya azonban nem zárta ki az együttműködés, kapcsolattartás megvalósulását a rendőri szervek és a roma kisebbségi önkormányzatok között.

Szakirányító tevékenységem során ugyanakkor azt is megállapítottam, hogy egy-egy megyei rendőr-főkapitányság megállapodás kötését, illetve a tényleges együttműködést nem tartotta szükségesnek, mivel a rendőrség és a roma lakosság között nem merült fel konfliktus, továbbá diszkriminációra utaló bejelentés, panasz sem érkezett az adott rendőri szervhez.

Az együttműködési megállapodások ismeretében megállapítható volt, hogy azok összességükben a területi, helyi sajátosságokra tekintet nélkül, azonos feladatokat határoztak meg, hasonlóan, mint az országos együttműködés.

Valamennyi általam vizsgált rendőri szerv az általa kötött együttműködési megállapodásban vállalta, hogy:

- széleskörű tájékoztatással, tanulmányi, támogatási pályázat kiírásával elősegíti a cigány származású középiskolás fiatalok rendőrré válását, kidolgozza a támogatási rendszert,
- a cigányság célzott csoportjai számára lakóhelyükön nyílt napokat, speciális fogadónapokat és lakossági bűnmegelőzési fórumokat tart, a személyi állomány képzésébe fokozatosan beépíti a cigányságra vonatkozó társadalmi, kulturális és szociológiai ismereteket,
- a rendőri állomány részére konfliktus megelőző, -megoldó tréningeket szervez, a rendőrség állománya és a roma lakosság bevonásával közös sport- és kulturális rendezvényeket szervez és tart,
- tájékoztató anyagokat biztosít a cigány kisebbségi önkormányzatok részére, amelyek segítséget nyújtanak a lakosság, ezen belül elsősorban a fiatalok részére az őket fenyegető veszélyek felismerésére,
- a D.A.D.A. program kiterjesztését azokra az általános iskolákra, ahol magas a roma tanulók száma,
- a hátrányos helyzetű gyermekek részére szervezett nyári táborozásba bevonja a cigány fiatalokat is,
- ösztönzi a rendőri állomány körében a cigány nyelv tanulását.

Voltak olyan rendőri szervek, amelyek a roma kisebbségi önkormányzattal való együttműködésük kidolgozása során figyelembe vették az adott térség sajátosságait, felhasználták a tömegkommunikáció adta lehetőséget.

Pest MRFK az együttműködés során feladatként határozta meg az egymás megismerését elősegítő sajtótevékenység erősítését, így a rendőrséget, a rendőri munkát bemutató cikkeket tesznek közzé folyóiratokban („Lungo Drom”, „Világunk”) és fokozott figyelemmel kísérik a cigánysággal kapcsolatos saját kommunikációs tevékenységüket.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg MRFK és a kisebbségi önkormányzat között létrejött együttműködésben az MRFK kötelezettséget vállalt, hogy *a konfliktus megoldás folyamatába bevonja a helyi cigány értelmiséget, támogatja a cigány polgárőr szervezetek létrejöttét, segítséget nyújt szakmai képzésükhöz, a rendőrség és a cigány kisebbségi önkormányzat együttműködésének helyzetéről tájékoztatja a médiát.*

A Debreceni Rendőrkapitányság és a helyi cigány kisebbségi önkormányzat megállapodása azt rögzíti, hogy a rendőrség részéről igény szerint tájékoztatást adnak olyan ügyekben, amelyek sértettjei vagy elkövetői cigány személyek.

Az együttműködési megállapodásban rögzített feladatok végrehajtására a megyei rendőr-főkapitányságok munkatervet készítenek, amelyben meghatározzák az egyes feladatok végrehajtásának határidejét, felelőseit. A feladatok teljesítését a rendőr-főkapitányságok – a helyi rendőri szervek jelentéseit is figyelembe véve – félévente értékelik.

Megállapítható volt számomra, hogy az együttműködési megállapodások illetve a közösen elkészített munkatervek általában változatlan tartalmú feladatokat határoznak meg, az Országos Rendőr-főkapitányságra felterjesztett területi szintű jelentések is azonos tartalmú információkkal szolgálnak.

Az együttműködési megállapodásokban, munkatervekben meghatározott feladatok, megvalósításuk tapasztalatainak ismeretében felmerülhet az a kockázat, hogy idővel a jelenlegi együttműködések formálisakká válnak.

6.4 A KANADAI CAPRA MODELL A KÖZÉP-EURÓPAI RÉGIÓBAN (EGY ELSZALASZTOTT LEHETŐSÉG ...)^{Az}

Országos Rendőr-főkapitányság kisebbségi referenseként 2003-ban ismerkedtem meg a CAPRA modellel, amely véleményem szerint alkalmasnak tűnt a magyarországi cigányság és a rendőrség közötti kommunikáció és együttműködés javítására, de sajnos nem sikerült adaptálni a Rendőrség kisebbségi munkájában.

Az ezredforduló idején a közép-európai régióból egyre több roma kísérelt meg kivándorolni Kanadába, az ottani kedvező feltételek miatt. A tendencia visszaszorítása érdekében a Kanadai Kormány, a Kanadai Fejlesztési Intézet finanszírozásával és a Kanadai Királyi Lovasrendőrség közreműködésével az országukban már évtizedek óta alkalmazott ún. CAPRA modell adaptálásával, három éves, Csehországra, Szlovákiára¹³⁷ és Magyarországra kiterjedő közös kisebbségi ügyekkel foglalkozó, közösségi „*problémamegoldó*” projektet dolgozott ki.

A CAPRA modell lényege, hogy a legalsó szintet (Kanadában ezen a szinten a járőrök találhatók) ruházzák fel a jogosítványokkal, akik aztán bevonják az érintett intézményeket, személyeket stb. a közösségi probléma megoldásába. A partnerek

137 A két országban nem sikerült elindítani a programot.

tevékenységét értékelik, és minden az érintettek közötti kommunikáció körül forog. A kijelölt területeken elengedhetetlen, hogy legyen olyan (roma) probléma, ami megoldásra vár. Olyan helyi szervek, szervezetek stb., amelyek hajlandóságot mutatnak a CAPRA modell alkalmazására és valamilyen infrastruktúra is szükséges, amely a munkát segíti. Fontos, hogy a közösségek maguk jelöljék ki a problémát, amit meg kell oldaniuk. A műhelyek beindításának előkészítése során fel kell venni a kapcsolatot a helyi rendőrség, önkormányzat, roma szervezetek képviselőivel, illetve további érintettekkel, pl. oktatás, egészségügy, szociális munkás stb.

A CAPRA egy mozaikszó, összetevői:

CLIENTS = ÜGYFELEK (mindenki ide tartozik, akit érint valamilyen magatartás, probléma a rendőr szemszögéből, pl. akivel szemben intézkedik, sértett, stb.),

ANALYSIS = ELEMZÉS (helyzetelemzés, adatok, tünetek begyűjtése, ok-okozat feltárása),

PARTNERSHIPS = PARTNERSÉG (azok az intézmények, szervek, szervezetek, személyek, partnerek összehívása, akik a problémára megoldást tudnak biztosítani),

RESPONSE = REAGÁLÁS (a szükséges lépések megtétele partneri közreműködéssel),

ASSESSMENT = KIÉRTÉKELÉS (következtetések megállapítása, tapasztalatok értékelése, amely pl. arra irányul, hogy megfelelő volt-e a megtett intézkedés, mindenki megaláztatására történt-e a kedvező változás, ha az értékelés nem megfelelő, megnézni mit rontottunk el, melyik lépésnél, stb.).

A CAPRA nem prevenció, hanem annak egyik eleme a megelőzés. A modell célja, hogy a közösség összes képviselője bekapcsolódjon a programba, amelynek roma központúnak kell lennie. A munka során az emberek megismerik egymást, és ezáltal jobban együtt tudnak működni. A program annál hatékonyabb, minél jobban megszervezésre kerülnek a tervezési műhelyek. Ebben nagy szerepük van a facilitátoroknak (közvetítőknek).

Feladatuk:

- *1./ kommunikáció a felek között* (ezen feltételek megteremtése, akadályainak feltárása, pl. rasszizmus stb., megfelelő légkör megteremtése),
- *2./ ötlet börze* (másképp gondolkodás, új ötletek gerjesztése, az érintettek mindent mondjanak el, ami ötletként felmerül, majd a legjobb kiválasztása),

- **3./ csoport munka,**
- **4./ elemzés** (a fontossági sorrend kijelölése, az érintettek véleményének külön-külön történő kikérése, majd egy közös találkozó létrehozása - egyeztetés),
- **5./ feladatmegoldás,**
- **6./ folyamatos értékelés,**
- A kanadai fél nézete szerint ebbe a programba beosztás és rendfokozat nélkül minden rendőrnek be kell kapcsolódnia, ezért a rendőrképzésükben ezt a „*problémamegoldó*” módszert oktatják.

6.4.1 A KANADAI CAPRA WORKSHOP-OK MAGYARORSZÁGON2005-ben Magyarországon a kiválasztott három helyszínen befejeződött a CAPRA első üteme.

A projektben részt vett az Kanadai Királyi Lovasrendőrség (RCMP), a Kanadai Nagykövetség, a Belügyminisztérium, az ORFK Bűnmegelőzési Osztály, valamint figyelemmel kísérte a MEH Romaügyi Államtitkársága is.

Az ORFK Bűnmegelőzési Osztályának közreműködésével, a főkapitányságok bűnmegelőzési osztályainak szervezésében 2002. november 8-10-e között Bányterenyén, 2003. március 3-6-án Nagykanizsán és 2003. május 26-28-án Budapest VIII. kerületében került sor CAPRA workshop-okra.

A résztvevők - helyszínenként mintegy 20-25-en - a területi és helyi rendőri szervek, az önkormányzatok, a kisebbségek, az oktatásügy, az egyházak, a vállalkozók és a civil szervezetek képviselőiből tevődtek össze.

A rendezvények sikerének könyvelhető el, hogy a jelenlévők munkacsoportokat alakítottak. Segítségükkel a CAPRA modell felhasználásával kerülnek kidolgozásra és megvalósításra azok a programok, amelyek a városok biztonságát, valamint a kisebbségek felzárkóztatását hivatottak segíteni.

6.4.2 RENDŐRSÉGI ÖSSZEKÖTŐ TISZTEK „FACILITÁTORRÁ” TÖRTÉNŐ KÉPZÉSE

2004. március 29-e és április 7-e között az RTF Rendészeti Vezetőképző-, Továbbképző és Kutató Intézetben került sor a Kanadai Királyi Lovasrendőrség, a Kanadai Nagykövetség és az ORFK Bűnmegelőzési Osztály szervezésében a rendőrségi összekötőtisztek (25 fő) „*CAPRA facilitátorrá*” történő országos képzésére.

A rendezvényen a résztvevők elsajátították a kanadai CAPRA elméletet, melyből vizsgán adtak számot tudásukról. Magyarországon ezzel kialakításra került egy olyan facilitátori-team, amely a projekt befejezését követően önállóan képes közösségi problémákat megoldani, tréningeket vezetni, koordinálni, monitorozni.

2004 június hónapban a CAPRA- modell hazai rendőrképzésbe történő adaptálása érdekében az ORFK Bűnmegelőzési Osztály és a BM Bűnmegelőzési Központ szervezésében a Kanadai Nagykövetség, illetve a Kanadai Királyi Lovasrendőrség közreműködésével nemzetközi munkaértekezletre került sor.

2004. szeptember 14 és 23-a között a Kanadai Királyi Lovasrendőrség Kiképzési és Fejlesztési Részlegének (RCMP) meghívására és a budapesti Kanadai Nagykövetség szervezésében hat fő magyar, illetve két fő cseh szakember a CAPRA Közösségi Rendőrségi modell gyakorlatban történő alkalmazásával kapcsolatos tanulmányúton vett részt Kanadában.

A Kanadai Nagykövetség, az ORFK Bűnmegelőzési és Esélyegyenlőségi Osztály, a BM Bűnmegelőzési Akadémia közreműködésével és a Kanadai Királyi Lovasrendőrség szervezésében a közép-európai régióban (Magyarország, Csehország, Szlovákia) három éve működő kanadai CAPRA programzáró konferenciájára került sor az RTF Rendészeti Vezetőképző-, Továbbképző és Kutató Intézetben 2004. november 29. és december 1. között.

A rendezvény fórumot biztosított a korábban CAPRA közösségi problémamegoldó modellképzésben részesült, a közösség különböző testületeinek képviselői (rendőrségi roma összekötő tisztek, cigány kisebbségi önkormányzatok, civil szervezetek képviselői, szociális és gyámügyi előadók) számára, hogy a módszer alkalmazásával kapcsolatos tapasztalataikat egymással megosszák.

A konferencia befejezésére - melyet a három évig tartó program során szerzett tapasztalatok is alátámasztottak - a résztvevők a módszer hazai alkalmazásának, tovább folytatásának lehetőségeit az alábbi ajánlásban fogalmazták meg:

- „CAPRA” programoktatásban való integrálása:
 - ***Képzésben (Rendészeti szakközépiskolák)***
 - ***Továbbképzésben (BM Bűnmegelőzési Akadémia)***
- Kommunikáció javítása:
 - külső (a társadalom folyamatos tájékoztatása a CAPRA modell alkalmazásáról, eredményeiről)

- belső (minden szinten értesüljenek a módszerről és alkalmazásának eredményeiről)

Feltételrendszer biztosítása (humán, anyagi, technikai): =

SZEMLELETVÁLTÁS = (PROAKTÍV) KÖZÖSSÉGI RENDŐRSÉG

6.4.3 ROMA RENDŐRSZERVEZETEK, EGY MÁSIK LEHETŐSÉG.....

2003-tól 2009-ig foglalkoztam munkakörömből kifolyólag - az Országos Rendőr-főkapitányság összekötő tisztjeként - a magyarországi cigányok és a rendőrség közötti viszonyból fakadó kérdéskörrel.

Munkaköri feladatom volt a roma-rendőr együttműködési megállapodásból fakadóan a cigány szervezetekkel való kapcsolattartás, a roma- rendőr konfliktusok elemzése, a roma fiatalok rendőri pályára irányítása és az együttműködési megállapodásból adódóan a területi és helyi rendőri szervek szakirányítása.

2005-ben ismerkedtem meg dr. Horváth Ferencsel, aki az ORFK Főügyeleten dolgozott kiemelt főreferensként. Ebben az időben vetődött fel, hogy a roma származású rendőrök esetlegesen egy társadalmi szervezet létrehozásával is segítik a roma fiatalok rendőri pályára irányítását. Jómagam nem kívántam az egyesület tagja lenni, mert úgy gondoltam, hogy az én beosztásomban legfontosabb az, hogy objektív tudjak maradni ebben a témában. A jogász végzettségű, roma származását vállaló rendőr végül elkészített egy alapszabályt, amit én is véleményeztem.

Kutató munkám során arra kerestem választ, hogy milyen indíttatásból alakult meg egy roma rendőrök által elképzelt egyesület.

A Roma Rendőrök Országos Egyesülete 2005. október 20-án tartotta alakuló közgyűlését Budapesten. Legfőbb céljuk az volt, hogy megteremtsék az úgynevezett „civil hidat” romák és rendőrök között. *A civil híd lényege az alárendeltségi- és függelmi viszonyok nélküli párbeszéd. Egy olyan kommunikációs csatorna kidolgozása és működtetése, mely az egyesület irányítása alatt áll és nem befolyásolja a rendőrségi hierarchikus viszonyok vagy roma kisebbségi, főként politikai áramlatok hatásai.* Másik fontos céljuk volt, hogy a roma származású fiataloknak támaszt, segítséget tudjanak nyújtani, ha a rendőri - rendészeti pályát választanák.

6.4.4 ROMA RENDŐRSZERVEZETEK ALAPSZABÁLYÁBAN MEGFOGALMAZOTT CÉLJAIK

A tagok élet- és szolgálati körülményeit érintő érdekeinek és jogainak egységes védelme, különös tekintettel a diszkrimináció tilalmára és az esélyegyenlőség megteremtésére. Ehhez kapcsolódóan a közvetett képviselet kialakítása. (Az Egyesület maga jogi segítséget nem adhat, mert azt csak az a szervezet végezheti, amelyik a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvénybe foglaltak alapján az illetékes szakhatóság engedélyével rendelkezik. Ennek hiányában az Egyesület csak támogathatja a tagot a jogi képviselő megbízásában.)

- A belügyi, rendvédelmi- és rendészeti szerveknél megjelenő etnikai, társadalmi, és területi hátrányok kiküszöbölése, az előítéletesség korlátok között tartása.
- A fiatal romák és más kisebbségek rendvédelmi- rendészeti pályára irányítása, civil képzése, oktatása, életútjának figyelemmel kísérése. Ezen hátrányos helyzetű csoport társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése.
- Szerepvállalás az identitászavarok leküzdésében.
- Szigorúan a később megkötendő együttműködési megállapodások keretén belül maradván, közvetítői szerepvállalás a roma-rendőr konfliktusokban.
- A társadalmi kohézió és integráció elősegítése.
- Nemzetközi kitekintés, ismeretszerzés és kapcsolattartás a hasonló célokat kitűző, azokat elérni kívánó állami, társadalmi szervezetekkel.
- A nem egyesületi tagoknak is – a lehetőségekhez mérten – szolgáltatások nyújtása, a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény 26. § c/ alpontja szerinti közhasznú tevékenységek végzése;
- nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés,
- kulturális tevékenység,
- gyermek- és ifjúságvédelem, gyermek- és ifjúsági érdekképviselet,
- hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése,
- emberi és állampolgári jogok védelme,
- közrend és közlekedésbiztonság védelme, önkéntes tűzoltás, mentés, katasztrófa-elhárítás,
- a munkaerőpiacon a hátrányos helyzetű rétegek képzésének, foglalkoztatásának elősegítése - ideértve a munkaerő-kölcsönzést is - és a kapcsolódó szolgáltatások.

Az egyesület bemutatkozó rendezvényét a BM Duna Palotában tartotta, ahol magas beosztású rendőrök és rendészeti szakemberek is jelen voltak. Néhány hónap után azonban, 2006 novemberében alakult egy másik egyesület is, mégpedig olyan vezetéssel, ahol egyes személyek a régebben alakult egyesületben is vezető tisztséggel bírtak.

Kérdésekre Horváth Ferenc elmondta, hogy 2005. október 20-án még hitt abban, hogy az egyesület minden tagja számára az a legfontosabb cél, hogy egy saját önkormányzatisággal működtetett, kimondottan társadalmi szervezetet alakuljon meg. Ehhez képest rövid időn belül az elnökségben megmutakoztak a tisztségviselők közötti különbségek. Voltak olyanok, akik nem preferálták civil emberek bevonását az egyesület életébe, kizárólag aktív rendészeti munkát végző egyesületi elnökségi tisztségekben és minimálisan nyugdíjas rendőri-rendészeti tagságban gondolkodtak. A másik szárny pedig a tagsági jogosultságot kiterjeszteni kívánta a civilekre is, igaz kisebb-nagyobb megkötésekkel.

Az eredmény az lett, hogy az alelnök, a titkárságvezető és az egyesület első felkért tiszteletbeli tagja elhagyta az egyesületet, majd részt vettek egy másik egyesület megalakításában, mely a nemzetközi kapcsolatokat jobban preferálta a helyi, úgyszólván terepmunka helyett.

A Roma Rendőrök Országos Egyesülete végül is egy újraválasztott vezetőséggel továbbfolytatta munkáját. A főbb problémát tevékenységük során abban látják, hogy a rendőri vezetés elfordult tőlük, így kevésbé tudták megvalósítani az elképzeléseiket. A roma fiatalok részére klubbot üzemeltetnek és iskolarendszeren kívüli képzéseiket is már több mint 3 éve folyamatosan végrehajtják. Ifjúságvédelmi, bűnmegelőző tevékenységüket az újpesti önkormányzat és néhány helyi iskola nagyra értékeli. Társadalmi szerepvállalásukra jellemző az őszinteség és a nyers kritika, a médiában is többször előadták romákat és rendőröket érintő véleményüket. A „civil híd” náluk úgy-ahogy működik. Rendezvényeket szerveznek, melyekre főként az általuk felügyelt fiatalokat, szüleiket hívják meg, de egynémely alkalommal a nagyközönséget, romákat és rendőröket is szívesen látták.

Terveik töretlenek atekintetben, hogy a roma fiatalok pályára irányítása kapcsán állami segítséggel új rendszerekben gondolkozzanak a döntéshozók, javuljon az egyesület és az érintett rendőri, valamint minisztériumi vezetés közötti kapcsolattartás, tartsanak közös programokat, ami az általuk elképzelt „civil hidat”, a roma-rendőr kapcsolatokat jobbá teheti.

Olvashatunk programjukról a 2008-as rendőrségi évkönyv 38. oldalán. A roma identitást visszatükröző társadalmi szervezetek címszó alatt néhány mondatban leírásra kerül egy programjuk is.¹³⁸

A Rasszizmus és az Intolancia Elleni Európai Bizottságnak megküldött és 2009. február 24-én nyilvánosságra hozott jelentés 179. pontja is szól róluk¹³⁹

6.4.5 AZ EURÓPAI ROMA RENDVÉDELMI BAJTÁRSI KÖZHASZNÚ EGYESÜLET

Az Európai Roma Rendvédelmi Bajtársi Közhasznú Egyesület 2006. év novemberében alakult meg. Székhelye a BM Nemzetközi Oktatási Központ budapesti telephelyén van. Elnöke Dr. Boda József rendőr ezredes.

Boda ezredes úr nemzetközileg is elfogadott, igen komoly képzettséggel rendelkező rendészeti szakember. A Rendészeti Szemlében a „*Faji megkülönböztetés, bűn és etika a magyar rendőrségnél*” címmel publikációja is megjelent. Egyesületi elnöksége alatt több olyan rendőri tárgyú konferenciát szerveztek, melynek célja az egyenruhás roma identitás visszatükröződésének pozitív célú bemutatását tűzte maga elé. 2008-ban még a rendőrségi összekötőtiszteknek is szerveztek képzést, sőt az ORFK Központjában is tartottak nemzetközi romanapot. Az egyesület 2008 novemberében egy „*roma rendvédelmi plakátkampányt*” is indított, több-kevesebb sikerrel. Minisztériumi segítséggel, megalakulásukat követően évente, rendőri pályára irányító tábort szerveznek roma fiataloknak.

Céljaik a másik egyesülettel sok tekintetben megegyeznek, kiterjesztve néhány nemzetközi vonatkozású ponttal.

Az ERRBKE tagsága kizárólag hivatásos állományú rendvédelmi szervek tagjaiból, rendvédelemhez kapcsolható minisztériumi alkalmazottakból, nyugállományba vonult rendészeti alkalmazottakból, rendészeti hallgatókból áll, akik között több ország állampolgárai is megtalálhatók. Makula György, az egyesület főtájkára roma származású rendőrfőtiszt, aki bűnmegelőző tevékenységét követően, 2009. év tavaszán az ORFK szóvivője lett. Egész életpályáját átszövi származásának nyílt vállalása.

138 http://www.police.hu/data/cms584860/Rendorseg_2008_book_p11_40.pdf letöltve:2009.10.20.

139 <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/hungary/HUN-CbC-IV-2009-003-HUN.pdf> letöltve:2009.10.20

Ha a két egyesület összehasonlítására kellene vállalkoznom, azt mondanám, hogy mindkét egyesületi folyamatba vegyültek hibák. A Roma Rendőrök Országos Egyesülete „*elnyugdíjasodott*”, elcivileedett, melynek folyamányaként a hivatalban lévő rendőri vezetés nem tekinti partnernek. Belügyi, rendőri célú kezdeményezéseik sorra falakba ütköznek, kapcsolattartót nem jelöltek ki számukra, így marad a 2007. óta töretlen ifjúságvédelmi programjuk végrehajtása, a különböző emberi jogi tárgyú képzéseik megtartása, hátrányos helyzetű emberek számára rendezett egyéb programjaik megvalósítása.

Az Európai Roma Rendvédelmi Bajtársi Közhasznú Egyesület nagyobb testületi elfogadottságnak örvendett. Kizárják a hozzátartozói vagy civil tagság lehetőségét. Ennek ellenére érzékelhető, hogy később alakultak, mint a másik egyesület, hiszen a vezetőségükben most is megtalálhatók olyan személyek, akik a Roma Rendőrök Egyesületéből váltak ki és az Alapszabályok hasonlósága is igen szembetűnő. Szemben a másik egyesület „*terepmunkájával*”, nemzetközi vonalon próbálták meg elismertetni, elfogadtatni a romák testületi szerepét. Elméleti síkú tevékenységük kitörő sikert nekik sem hozott.

Mondhatnám azt is, hogy a Roma Rendőrök Országos Egyesülete közelebb került az átlag cigány emberekhez, de közben a testületi elfogadottsága elveszett, míg az Európai Roma Rendvédelmi Bajtársi Közhasznú Egyesület nemzetközi megközelítésben talán szerzett magának nevet, de magyarországi viszonylatban nem került közelebb a cigánysághoz. Az a bizonyos pályára irányító tevékenység pedig állami akarat nélkül, mindkét egyesület tevékenységében hiátust eredményezett, komoly előrelépést e tárgyban elérni nem tudtak.

Az a bizonyos híd, amit romák és rendőrök között akartak kialakítani, ma is a pillérek lerakásánál tart. Sajnos az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat követően elmúlt a sokszínűség akarása az emberekből. Nem is a két egyesület tenni akarásával van a baj, hanem azzal, hogy a gazdasági-, erkölcsi- és morális válság együttes megjelenése a társadalomban - sok-sok minden más nemes cél mellett -, az ő munkájukat is annulálja. Az a bizonyos állami akarat, a „*még több roma rendőr*” akarás, valahol-valahogyan mindig megtörik a bürokrácia útvesztőjében.

6.5 A RENDŐRSÉG ÉS A CIGÁNY KISEBBSÉG KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉST GÁTLO TÉNYEZŐK

Az Országos Cigány Önkormányzat az általa képviselt kisebbség érdekeit országosan képviseli. A választott helyi (települési és területi) kisebbségi önkormányzatok és az országos önkormányzat között azonban nincs alá-fölérendeltségi viszony. Az országos önkormányzatnak nincsenek szervei, legfeljebb testülete, tisztségviselői, intézményei és hivatala. A rendőrség hierarchikusan felépített szervezet, ezzel szemben a kisebbségi önkormányzati rendszer decentralizált.

6.5.1 KAPCSOLATTARTÁSI PROBLÉMÁK

Tapasztalataim azt mutatják, hogy a kapcsolat fenntartására a megyék többségében eddig leginkább csak a Rendőrség tett erőfeszítéseket. Ezt két dolognak tudjuk be. Egyfelől a cigányság maga is belső gondokkal, önmeghatározási kérdésekkel küzd, a még mindig csak formálódó cigány identitás, a gyökerek vállalása ma még nem tart azon a szinten, hogy befogadó legyen a jó szándékú közeledés iránt.

A tapasztalatok szerint közös munkát gátló tényező, hogy a cigányságot képviselő szervezetek és a cigány lakosság között sok esetben eltávolodás tapasztalható. A pozícióba került társaikat ritkán ismerik el - olykor egyfajta irigység miatt -, ellenségesen viselkednek velük szemben, ez nehezíti a folyamatos kapcsolattartást a cigány önkormányzatokkal. Olyan vezetőt ritkán választanak meg, akit mindenki egyöntetűen elfogad, ezért a belső konfliktusok gyakran vezetnek sorozatos vezető váltáshoz.

A cigányság és a Rendőrség együttműködésének talán legfontosabb értéke az az operatív hálózat, mely a főkapitányságonként rendszeresített összekötő tisztekből, illetve a megyei roma koordinátorokból áll.

A hálózat célja, hogy olyan, személyre szabott kapcsolattartás alakuljon ki, mely motorja lehet a nagyobb ívű változásoknak, az előítéletek teljes lebontásának.

Sajnos a négyévente zajló kisebbségi képviselőválasztások pro- és kontra, valamint a szakaszonként kialakuló országos vezetési válságok-változások nem kedveznek a hálózat működésének.

A személyi változások miatt labilis a kapcsolattartás. Ez az elmúlt évek során kialakult és jónak értékelhető roma-rendőr együttműködésben, a rendőrségi

összekötő tiszti és roma koordinátori hálózat kapcsolattartás nehézségeiben is megmutatkozik.

Az Országos Cigány Önkormányzat több helyütt nem jelölt ki legitim roma koordinátort. Az önkormányzatok egy része az együttműködés írásos formába történő rögzítésétől többnyire elzárkózik. Az esetleges gondok, problémák, kezdeményezések rövid úton történő rendezésénél a szóbeli, személyes kapcsolattartást tartják megfelelőnek.

Ugyanakkor a már aláírt együttműködési megállapodásokban foglaltak teljesítésénél nehézségként merül fel a roma kisebbség részéről a közös programokra irányuló kezdeményezőkészség és érdeklődés hiánya.

A rendőrségi törekvések hatástalanságának egyes okait, a kapcsolattartás problémáit komplexitásukban, az alábbiak szerint határozom meg:

6.5.2 BIZALMATLANSÁG, ELŐÍTÉLET

Mindkét fél részéről meglévő, valós. Nem kívánom különösebben taglalni, hiszen az egész problémakör e kérdés köré épül. Minden szándék, cselekvés ennek a máig meglévő és meglehetősen mélyen gyökerező problémának a megoldására, a bizalmatlanság légkörének feloldására keresi a lehetséges választ.

6.5.3 EGYÜTTMŰKÖDŐ SZERVEZETEK

E tekintetben is több problémát látok.

Egyrészt, a rendőrség – követve a „központi iránymutatást” – tulajdonképpen csak a politikai-közigazgatási rendszerben „legitimizált” cigány kisebbségi önkormányzatokkal, illetve az aktuálisan azokat „megtestesítő” valamely cigány civil szervezettel köti meg az együttműködési megállapodását.

Másrészt, a rendőrség részéről – ha őszinték akarunk lenni – akkor csak egy szűk csoport, az együttműködésért (létrehozásáért, „működtetéséért”) felelőssé tett szervezeti egység, illetve személy(-ek) érintettek.

A cigány szervezetek oldaláról közelítve is problémás a kapcsolattartásnak ez a formája. Hiszen a következetes munkavégzés, a folyamatos együttműködés lehetőségét kérdőjelezi meg, amikor az egyik fél – jelen esetben az adott kisebbségi önkormányzat – legitimitása saját környezetében sem egyértelmű.

Tekintettel többek között a rendőrség alaprendeltetésére és hierarchikus felépítésére, működési rendjére, illetve a cigány szervezeteknek a jogállamiság

talaján építkező önszerveződési lehetőségeire, ezt némelyek valahol teljesen „normális” dolognak tartják.

Ebből fakadóan fennáll a veszélye annak, hogy az együttműködés, az együttműködés formálissá válik, stagnál vagy éppenséggel megszűnik a kapcsolat.

A jelenlegi kapcsolattartási formák a fenti ellentmondások – előítéletek, eltérő szervezeti felépítmények, a rendőrök munkája során a cigányokkal kapcsolatos konfliktusaik, állandósuló személyi változások – tükrében, egyértelműen hatástalanná válhatnak.

A rendőrök sok esetben tartanak attól, hogy a roma kapcsolattartóval kialakított „jó viszony” visszaüthet a munkájuk kapcsán és esetleg ártatlanul meghurcolják őket, mert „túlléphetik” az együttműködés kereteit. A túl jó kapcsolat a bizalmatlan rendőröknek „szemet szúr”.

A cigány származású kapcsolattartót a cigány közösség részéről alaptalan vád illelheti, hogy „túllépve” az együttműködés kereteit, szabálysértések, bűnügyek kapcsán együttműködik a hatósággal (besúgó) és társai fölé akar kerekedni.

Ezekből a kényszerképzetekből fakad, hogy csak és kizárólag azok akarnak együttműködni, akiket erre a szervezeteik köteleznek. Mások bevonása szinte lehetetlen, az együttműködés keretében szervezett programok így csak szűk körben hatékonyak.

6.5.4 ANYAGI ÉS HUMÁN ERŐFORRÁSOK

Ez a problémakör egyszerűen vázolható. Mind a rendőrség, mind a cigány kisebbségi önkormányzatok - mint költségvetési szervek -, mind pedig a cigány civil szervezetek forráshiánnyal küzdenek. Nincs pénzük feladataik, így többek között az együttműködési megállapodásokban rögzített feladatok finanszírozására.

A taglalt költségvetési szervek „keze” e tekintetben (is) kötött, igen minimális az a mozgástér, ahol esetlegesen plusz pénzekhez juthatnak.

A civil szervezetek pedig állandó „pályázati kényszerrel” küzdenek, hogy programjaik költségeit célzott támogatásokból fedezni tudják, de akkor még mindig megoldatlan a fenntartási költségek előteremtése.

6.6 LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

Hasonlóképpen a problémafelvetéshez, a problémák megoldását célzó feladatok meghatározása sem teljes körű. Igyekeztem a felsorolt problémákhoz rendelni az általam lehetséges megoldásnak ítélt feladatokat.

6.6.1 BIZALMATLANSÁG, ELŐÍTÉLET

Igazából csak ismételni tudom a problémafelvetésben leírtakat, hiszen ez a kérdéskör alapproblémaként jelentkezik. Valamennyi, az együttműködések során tervezett és végrehajtott program, feladat, e mélyen gyökerező problémának a megoldására, a bizalmatlanság légkörének feloldására keresi a lehetséges választ.

6.6.2 EGYÜTTMŰKÖDŐ SZERVEZETEK

Továbbra is célszerűnek tartom fenntartani azt a gyakorlatot, miszerint a megyei Rendőr-főkapitányság - mint „*állandó*” szervezet - a területi „*legitimitással*” bíró cigány kisebbségi önkormányzati - a választási ciklusokból, avagy más, belső problémákból adódóan „*változó*” - tömörüléssel kössön együttműködési megállapodást. A megállapodás azonban ne annyira konkrét feladatokat, mint inkább a felek akaratát, az együttműködés szándékát, egyfajta keretét rögzítse.

Konkrét feladatokat is rögzítő megállapodást (megállapodásokat) pedig a kisebb szervezeti egységek, mint például önálló főkapitánysági osztályok, vagy rendőrkapitányságok kössenek cigány civil szervezetekkel.

Tekintve, hogy a civil szervezetek állandóbb szervezeti egységnek tekinthetőek, mint egy kisebbségi önkormányzat, a velük való kapcsolattartás egyrészt kevésbé lenne periodikus és rapszodikus, mint az önkormányzatokkal történő együttműködés, másrészt a cigány emberek sokkal szélesebb rétegét érinthetné meg, hiszen a megye cigány civil szervezetei összességükben sokkal több embert tudhatnak maguk mögött, mint bármelyik, aktuálisan pozícióban lévő területi hatáskörű kisebbségi önkormányzati tömörülés.

Arról nem is beszélve, hogy az együttműködés „*kényszere*” a rendőrségen belül is sokkal több embert mozgatna meg, a kapcsolattartás aktív közreműködőjeként adott időszakokra – mondjuk egy évre vonatkoztatva – sokkal több programot lehetne megvalósítani.

Az együttműködésnek ez a formája persze „*veszélyeket*” is rejt magában. Egyik ilyen – adódóan az alap-problémából, valamint az egyes önálló egységeknek az

alaprendeltetésükből fakadó leterheltségből –, hogy a megállapodások csak formálisak lennének, tényleges programok bonyolítására nem kerülne sor.

Ezt valamilyen mértékben korrigálhatná, ha nem „kétoldalú” megállapodások születnének az adott rendőri egység és cigány civil szervezet között, hanem „harmadik fél”-ként részese lenne a megállapodásnak a megyei bűnmegelőzési egység is.

Itt semmiképpen nem egyfajta felügyeleti jogkörre gondolok, hanem arra, ha a megállapodással érintett rendőri szervezet a cigány szervezettel tervezett programját egy előre nem tervezhető szakmai feladat miatt nem tudná bonyolítani, ilyen esetben helyére léphetne a bűnmegelőzési egység.

Azt hiszem, ezt a gondolatmenetet előnyök és hátrányok vonatkozásában „*pro és kontra*” lehetne még folytatni, de a feltételezett rendszer működőképességét, hatékonyságát csak egy gyakorlati próba igazolhatná.

Egy hatékonyan működő – lehetőleg roma származású rendőrökből álló – különálló egységként országosan működő, csak az országos rendőrfőkapitánynak alárendelt roma összekötő tisztii hálózat talán „*csodákra*” lenne képes.

6.6.3 FORRÁSOK

Ami a forrásokat, illetve a forráshiány problémakört érinti, a rendőrség e téren sem igazán tud sokat tenni. Mint költségvetési szervezet ritkán tud pályázatokon részt venni. Vannak persze lehetőségek, mint például konzorciális együttműködésben pályázni valamely civil szervezettel vagy önkormányzattal, de a pályázatok elbírálásának bizonytalan volta miatt nehéz hosszabb távra együttműködési programokat tervezni.

6.7 ÖSSZEGZÉS

A roma-rendőr együttműködés pregnáns példája a rendőrség és az országos cigány önkormányzat közötti együttműködés. Kritizálni lehet ugyan, de el kell ismerni, hogy területi és kompetencia szempontú tényezőket figyelembe véve ez a legátfogóbb megállapodási lehetőség.

Az előítéletek, a bizalom hiánya, a közvetlen résztvevők érdektelensége, óhatatlan fluktuációja, a megállapodás kereteiből fakadó együttműködés kidolgozatlansága (hierarchikus, egyedi, ad hoc, nincs egy kézben, szervezetlen), roma oldalról a

kisebbségi politika befolyásoló ereje, mind-mind ellene hatnak egy jól működő kapcsolatnak.

Ennek ellenére biztosan kijelenthető, hogy a rendőrségnek olyan szervezettel kell elsősorban kapcsolatban maradnia, amely képes képviselni a magyarországi cigányságot. Ez a gondolat azonban nem zárja ki azt, hogy helyi-területi vonatkozásban nagyobbat nyissunk. A civil szervezetekkel való kapcsolattartás kiaknázatlan, pedig prognosztizálható, hogy a rendőrséggel való közvetlen kapcsolat lehetőségét igényelnék a társadalmi szervezetek vezetői. Ezért kellene többet és jobban tenni egy jól működő, centrálisan felépített összekötő tiszti hálózatnak, amely az országos rendőrfőkapitány közvetlen alárendeltségében folytatja munkáját.

A rendőrség részéről a kiépült összekötő tiszti hálózatot megerősíteni, építeni, továbbépíteni lenne szükséges. A tárgyban érdekelt vagy érintett embereket – közöttük roma származású rendőröket – kellene bevonni. Az összekötő tiszti hálózattól elvárhatóvá kell tenni a gyors reagálást, a megfelelő adminisztrációt, a helyi rendőri szervezettől való függetlenséget.

A jelenlegi társadalmi helyzetben szükségét látom egy olyan rendőrségi intézmény létrehozásának, amely:

- képes összefogni a rendőrök és a romák közötti belső és külső kommunikációt is,
- képes hierarchikus szinteken gyors és elégséges intézkedéseket hozni, ha az szükséges,
- képes a napi aktualitás szintjén az információkat kezelni,
- képes arra, hogy a rendőrség kötelékébe bekerülő roma származású fiatalokat egy mentorhálózat kiépítésével egészen a nyugdíjazásig figyelemmel kísérje, segítse integrálódásukat, előmenetelüket,
- megfelelő szinten tudja tájékoztatni a rendőri vezetést,
- jól tudja kommunikálni a hatáskörébe utalt ügyeket,
- az adminisztráció, az oktatás és a kisebbségek pályára irányítása terén megfelelő jog- és hatásköröket tud gyakorolni.

Tisztában vagyok azzal, hogy a fentiek megvalósítása a rendőrség részéről megújulást igényel úgy, hogy egyes érdekek sérülnek. A modern kor kihívásaira azonban válaszolni kell. Válaszolni kell mindazoknak, akik elfogadják a sokszínűséget, valóban akarják a roma integrációt és olyan társadalomban kívánnak élni, amelynek előrelátható jövője van.

7 ROMA FIATALOK RENDŐRI PÁLYÁRA ORIENTÁLÁSA

Az élet rendje, hogy a törvény adta keretek mentén, bizonyos esetekben és körülmények között más eszközök és módszerek alkalmazása vezethet eredményre, mint a megszokott.

Tehát nem elvetnivaló az a nézet, hogy érdemes külön vizsgálni egyes társadalmi csoportok jellemző jegyeit és az esélyegyenlőség megteremtése érdekében, - akár a pozitív diszkrimináció alkalmazásával is - lehetőséget kell teremteni a hasonló célok eléréséhez.

Kapcsolódva ehhez az elgondoláshoz, tekintsük át a roma fiatalok rendőrré válásának lehetséges irányait.

Az Országos Rendőr-főkapitányság 1997-ben indította útjára a hátrányos helyzetű, cigány származású középiskolás fiatalok rendőrré válásnak támogatására kidolgozott ösztöndíj-programját. A projekt 2000-ben kibővítésre, továbbfejlesztésre került, melynek eredményeként a 2000/2001-es tanévtől megnyílt a lehetősége annak, hogy a nehéz sorban lévő cigány fiatalok is e pálya felé orientálódhassanak.

A cigány származású középiskolás fiatalok rendőrré válásának támogatására kidolgozott ösztöndíj-program pályázati feltételei:

- magyar állampolgárság;
- magyarországi lakóhely;
- büntetlen előélet;
- a hivatásos szolgálati, illetve a köztisztviselői vagy közalkalmazotti jogviszony, illetve az azt megelőző tanulmányi kötelezettségek teljesítésének vállalása;
- kifogástalan életvitel és jó hírnév a pályázó vonatkozásában; a pályázó hozzátartozóinak és a vele egy háztartásban élőknek az életvitele pedig a szolgálat törvényes és befolyástól mentes ellátását nem veszélyezteti;
- valamennyi pályázó esetében egészségi és pszichikai, a középfokú oktatási intézmények tanulói esetében fizikai alkalmasság, az alkalmasság szerinti megállapításához szükséges vizsgálatok írásban történő vállalása;
- írásbeli hozzájárulás a személyes adatoknak az utasításban foglaltak szerinti kezeléséhez, valamint ahhoz, hogy e követelményeknek való megfelelés

Szerződéskötések száma:

tanév	Szerződéskötések száma
2003/2004. tanév	4 fő
2004/2005. tanév	3 fő
2005/2006. tanév	9 fő
2006/2007. tanév	10 fő
2007/2008. tanév	16 fő
2008/2009. tanév	11 fő
2009/2010. tanév	24 fő
	összesen: 77 fő

A rendőrség állományába került:

Borsod –Abaúj -Zemplén megyéből	3 fő
Hajdú-Bihar megyéből	2 fő
Heves megyéből	1 fő
Komárom -Esztergom megyéből	1 fő
Szabolcs -Szatmár -Bereg megyéből	1 fő
Vas megyéből	1 fő
Veszprém megyéből	1 fő
Zala megyéből	1 fő
	összesen: 11 fő

Az ösztöndíjprogrammal kapcsolatban azonban jó néhány kritika látott napvilágot.

Egyesek szerint nem más ez az alternatíva, mint „janicsárképzés”, míg mások szerint egy látványos és kisköltségű politikai fogás, hiszen a roma fiatalok vagy nem

tesznek érettségét, vagy aki érettségire tesz szert, az a vállalkozói szféra felé orientálódik, nem a rendőrséghez.

2002 februárjában egy konferencián Geskó Sándor, egy a rendőrök és a romákat is jól ismerő szociológus elmondta, hogy a tapasztalatok nem kedvezőek, nem jelentkeznek a roma fiatalok rendőrnek, mert nem is akarnak rendőrök lenni. Ennek mély gyökerei vannak, melyek a két fél közötti előítéletekben keresendők.

Tény, hogy ha a nagymértékben alulképzett cigányok közül valakinek megadatik, hogy - főképp a szülei segítségével - szakközépiskolába járjon, azt már komoly szülői orientációval teszi, ahol elsősorban piacorientált és jól fizetett szakmák kitanulása a cél.

Mégsem lehet kijelenteni, hogy az előítéletek vagy az alulképzettség környezetében nincsenek olyan hátrányos helyzetű roma fiatalok, akik a rendőri pályát választanák, annak szépségeivel és nehézségeivel együtt.

Magam részéről ezt az „*érdektelenséget*” az információhiánynak, a kulturális beidegződésnek illetve a rossz megközelítésnek tudom be. Lássunk egy jól működő külföldi példát.

7.1 A KANADAI RCMP REGINAI KIKÉPZŐBÁZISÁN FOLYTATOTT KADÉT (RENDŐR) ALAPKÉPZÉS

Az intézménybe való bekerüléshez a minimum középiskola végzettséggel (sok a diplomás közöttük) rendelkező jelentkezőnek fizikai szintfelmérőt kell teljesíteni. További követelmény, hogy az illető 18-53 év közötti kanadai állampolgár legyen.

Ugye milyen komoly különbség. Akár 53 évesen is lehet jelentkezni.

7.1.1 PÁLYÁRA ORIENTÁLÁS PÉLDAKÉPÁLLÍTÁSSAL

A hátrányos helyzetű személyeket felvételi előkészítők szervezésével segítik. Ezen kívül a jelölt nem lehet büntetett előéletű (hozzátartozói igen), valamint egy környezettanulmány is készül róla. Bár középiskolai végzettséggel rendelkezik a jelentkező, ez az előmenetelében nem játszik oly nagy szerepet, mert igen komoly színvonalbeli különbségek vannak az iskolák között.

A 18-20 év közötti fiatalok részére nincs elméleti felvételi. 2 hetes alapképzésen vesznek részt majd visszatérve lakhelyükre, egy RCMP tiszt mellé kerülnek,

kisegítőként teljesítenek szolgálatot. Így a gyakorlatban kapnak kedvet a rendőri pályához és egy tapasztalati úton megszerzett tudásanyaggal kerülnek vissza a reginai Akadémiára, hol 24 hét alatt rendőrtisztté válhatnak.

A 24 hetes program alatt a kadétoakat facilitátorok (oktatók-közvetítők) irányítják. Egy kadét egység 30 főből áll, akikkel 3 facilitátor foglalkozik. Az egységek 6 fős csoportokban dolgoznak.

Az alapképzés egyik részét az Alkalmazott Rendőri Intézkedések (APS) teszik ki, míg másik részében az egyéb rendőri készségek fejlesztése (pl. lövészet - 62 órában, önvédelem - 65 órában, vezetés - 63 órában, fitness - 45 órában, alaki képzés - 45 órában) a cél. Az alkalmazott rendőri feladatokat (15 modulból áll) a képzés többi modelljébe is beépítik.

A kadétek értékelése a nap 24 órájában történik. A képzés alatt nem kapnak illetményt, melyről erre az időszakra szerződésben mondanak le. Aki a félévi vizsgán megbukik, pótvizsgázhat, de ha nem felel meg, könyörtelenül elbocsátják. A sikeres vizsgázókkal a 17. héten szerződést kötnek, melynek alapján már fizetést is kapnak.

A probléma alapú oktatásnak az a célja, hogy felkészítse a kadétoakat a gyakorlatban előforduló éles helyzetekre.

Az Akadémia elvégzése után a végzős kadétoakat kihelyezik a különböző rendőri egységekhez, amelyek az ország egész területén lehetnek. Ezt követően tovább képezhetik magukat, szakosodhatnak.

A kadétoakat facilitátorok oktatják, akik a gyakorlati rendőri tevékenységet végzők köréből kerülnek ki. Maximum 5 év időtartamra, vezénnyelssel kerülnek az Akadémia oktatói közé, vezénnyelésük megszűnése után pedig újra elkerülhetnek az ország bármely részére, de már magasabb beosztásba.

Nevezhetjük ezt a modellt probléma alapú, empirikus úton megszerzett ismereteken nyugvó, megalapozott előremeneteli rendszernek.

Visszatekintve a magyarországi viszonyokra, talán joggal mondhatjuk, hogy a rendszerváltozás óta sem történt a roma fiatalok pályára orientálásában vagy a rendőrképzésben semmi különös változás. A rendőrtiszthelyettes-képző iskola helyett Rendészeti Szakközépiskola elnevezéssel, érettségihez kötött 2 éves képzés zajlik, a Rendőrtiszt Főiskolára pedig nem kötelező a rendőri szakmai gyakorlat, hanem a polgári életből is be lehet kerülni.

Közben a társadalmi, politikai berendezkedés változása előidézte a kedvezményes nyugdíjjal távozó rendőrök elvándorlását. A fiatalok szinte magukra maradva

próbálnak megfelelni az egyre magasabb szakmai elvárásoknak úgy, hogy közterületi tapasztalatokkal alig rendelkeznek. Napi szinten ezekkel kell jelenleg megküzdeniük.

Összességében a helyzet elég paradox, amíg Kanadában akár 53 évesen is elindulhat valaki a rendőri pályán, addig nálunk 33 évesen már illik a Rendészeti Szakközépiskolában koptatni az iskolapadot úgy, hogy az érettségi a zsebben lapul. A hivatásos állományú szolgálati jogviszony megszerzéséhez a felvételi korhatára 35 év.

A kanadaiaknak elegendő egy 24 hetes igen intenzív képzés, és ha jól teljesítenek, a 17. héttől már egész jó jövedelmet kapnak a rendőrségtől.

Nálunk két éven keresztül csak hallgatói jogviszonnal rendelkeznek leendő rendőreink és bizony illetmény nélkül, egy gyenge ösztöndíjrendszerben.

Míg a kanadai 18-20 év közötti fiatal két hét alapkiképzés után (felvételi vizsgák nélkül) egy rendőrtiszt kisegítőjeként a saját lakóhelyén tapasztalatokat szerezhethet - és úgy dönthet arról, hogy vállalja-e a 24 hetes kiképzést -, addig nálunk erre semmiféle lehetőség nincs.

Folytathatnám a párhuzamok vonását, de nem látom értelmét. Más ország, más viszonyok, más tapasztalatok.

Magyarországon a rendőri pálya a többségi társadalom tagjai körében elég népszerű. Többszörös túljelentkezés van a képzésekre, ami persze betudható annak is, hogy a rendőrségi munka állandó és az átlaghoz képest egy bizonyos idő után elég jól fizet.

Ha a rendőrség létszámát duzzasztani kéne, lenne rá elég jelentkező. Ez a tény azonban nem oldja fel azt a paradox helyzetet, hogy a kisebbséginek számító, magyarországi lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárok száma a területben elenyésző. Pedig igen nagy szükség lenne rájuk és itt nem csak a cigányokra gondolok.

Magyarország egy befogadó ország és kisebbségei mellett számolnia kell a migrációval is. Kínai és vietnámi kisebb kolóniák, román vendégmunkások, környező országbeli emberek telepednek le, kapnak magyar állampolgárságot nálunk is, egy jobb élet vagy üzlet reményében. Köztudott, hogy mennyire nehezen beszélünk idegen nyelveket. Köztudott, hogy egy rendőri intézkedést mennyire befolyásolni tudja az előítéletesség. Vajon az utóbbi tíz évben magyar állampolgárságot szerzők közül hányan lehetnek rendőrök? Bizony itt 20 év alatt sem történt semmiféle előrelépés.

Sajnos a sokszínűség gondolatát úgy 2005-től számítva porba taposta az Európára mostanában oly jellemző *gazdasági-, társadalmi-, erkölcsi* válság. Az átlagpolgárok nem rejtik véka alá - sokszor nyomdafestéket sem tűró - véleményüket, ha egy cigány származású rendőrrel vagy egy identitását felvállaló, rendőrséghez is köthető társadalmi szervezetről, avagy annak egy cigányokat segítő programjáról hallanak.

Ugyanez a helyzet akkor is, ha az állam rukkol elő hasonlókkal. 2009 márciusában indult egy fegyveres biztonsági őri képzés hátrányos helyzetű fiataloknak. Míg 2008 szeptemberében ezt érettségi nélküli cigány fiatalok részére indított programként aposztrofálták, mire 2009 márciusában elindult, hátrányos helyzetű térségekből tartósan munkanélküli fiatalok képzése lett belőle, identitásra való tekintet nélkül. Persze ez már a szélsőjobboldali erőket nem érdekelte, ők 87 cigány származású objektumként vizionáltak a rendőrségeken.

Leszögezhetjük: A rasszjegyeit viselő hátrányos helyzetű cigány származású magyar állampolgároknak nincs túl sok esélye bekerülni a rendőrséghez. Ez igaz még akkor is, ha a hivatalos álláspont nem ezt tükrözi. Vannak elegenden mások is (nem cigányok, nem olyanok, akik valamiért „*kilógnak*” a sorból), akik ezt a szakmát, - egyesek szerint még mindig - hivatást választanak.

Ha egyszer oly nagymértékű ellenérzést kelt a többségben egy cigányrendőr, ha úgyis olyan sokan lennének fehérbőrű honfitársaink közül, akik vállalnák a rendőri pályát, miért vannak emberek, akik mégis szorgalmaznák azt a fajta „*sokszínűséget*”, amit a cigány származású rendőrök jelentenének a testületben?

Egyes vélemények szerint „a magyarországi lakosság közel 10%-a roma. A rendőri állományban pedig kb. 1-2 %-ban lelhetőek fel. Nagy szükség van arra, hogy a mélyszegénységben élő emberekkel – közöttük a cigányokkal – olyanok is tárgyaljanak, aki faji-etnikai alapon megértőbbek, mint a többségi társadalomból jött kolléga. Lehet, hogy könnyebben szót értenének egymással, a gondolat nemesen vett értelmében.

Csak az előítéletes emberek gondolnak egyből arra, hogy a cigány rendőr lepaktál a cigány bűnözővel. Arra nem gondolnak, hogy ha ki van zárva a nyelvi nehézség, ha ismerem a „*fajtámat*”, a szokásaikat, a módszereiket, a gondolatvilágukat, akkor sokkal könnyebb egy intézkedést hatékonyan és célratörően végigvinni. A polgári oldalról tekintve pedig nem valószínűbb, hogy a cigány származású rendőr az intézkedés alá vont személlyel szemben, csak azért mert az cigány származású,

kevésbé lesz előítéletes? Az előítéletek leküzdésének pro- és kontra, pregnáns példája lenne, ha a roma származású rendőrök száma nőne a testületen belül.

Ne feledjük el. Annak ellenére, hogy a rendőr a törvények és egyéb előírt magatartási szabályok mentén intézkedik, még ember és nem robot. Egyáltalán nem mindegy, hogy milyen a kommunikációs képessége, hogyan tudja az eljárás alá vonttal megértetni, hogy az általa foganatosított intézkedés egy, a rendőr részéről kötelezettségként vállalt állami intézkedés része, mely a polgárra nézve nem lehet jogsértő, előítéletes, elfogult vagy részrehajló.

A magyar társadalomnak el kell döntenie, akar-e foglalkozni a kisebbségek rendőrségi integrációjával, avagy sem. Szüksége van-e konkrét intézkedésekre vagy látszatintézkedésekkel kedélyeket csillapít és valójában teljesen közömbös az iránt, hogy hány cigány vagy egyéb más származású rendőr van a pályán. Megelégszik-e azzal, hogy van emberanyag, (mert ennek csak a képzési keret szab korlátot), utánpótlás bőven? Tenni akar-e azért, hogy modernebb, színesebb rendőrség legyen a jövőben, amelyik jóval alkalmasabb a társadalmi, etnikai különbözőségekből fakadó helyzetek kezelésére, mint a mai? A roma fiatalok pályára irányítása kapcsán más kérdés nem merülhet fel.

7.2 HOGYAN LEHETNE NÖVELNI A ROMA FIATALOK RENDVÉDELMI PÁLYÁRA IRÁNYÍTÁSÁNAK HATÉKONYSÁGÁT?

Először is őszintén meg kellene fogalmazni, hogy szükség van olyan, a másságukat, - etnikai hovatartozásukat - felvállaló emberekre, akik jól végzett munkájukkal jó irányba tudják befolyásolni a társadalmunkat. Tudatosítani kell, hogy ez a rendőri hivatásra is igaz. Meg kell magyarázni az embereknek, hogy az előítéletesség zsákutca, nézzenek körbe a világban, tapasztalják meg, hogy az igazán virágzó országokban a sokszínűség gyönyörködteti az embereket és nem bőrszíne, hanem a tette alapján ítélik meg a másikat.

A fentiekből fakad, hogy ha átütő eredményt akarunk elérni, akkor bizony őszintén meg kell győzni a többségi társadalmat arról, hogy e téren pozitív diszkriminációra van szükség.

A mai rendőrségi felvételi-képzési rendszer, még ha akar, akkor sem tud kedvezni a romáknak, mert nem diszkriminál. Az is biztos, hogy a kétéves rendőri képzést csak olyanok tudják vállalni, akiknek van megtakarított pénzük vagy kieső

jövedelmüket máshonnan (pl. szülőktől) pótolni tudják. Az ösztöndíjrendszer - talán éppen azért, mert sokszoros túljelentkezés van - gyenge, a képzés előnyben részesíti az elméletet a gyakorlattal szemben. A felvételi-bekerülési rendszer túl merev, alkalmatlan arra, hogy az utcáról betérő embert – még ha oly érdemes, értékes és rátermett lenne is – azonnal befogadja. Ha az év elejét követően akar valaki orientálódni a pálya felé, akár egy évet is várhat, hogy az újabb felvételi eljárásan részt vehessen. A hosszú ideig motiválatlan fiatal felhagy a reménnyel és nem jelentkezik a felvételire. Ennek orvoslására lenne alkalmas a mentorrendszer megszervezése.

Ha kritizálom a felvételi-bekerülési rendszert, akkor elvárható tőlem, hogy – különösen a roma fiatalok pályára irányítása vonatkozásában – valamiféle alternatívát állítsak azzal szemben, amit nem tudok százszázalékosan elfogadni.

Javaslataim az alábbiak:

- A jelenlegi rendőri alapképzést át kell alakítani, mely átalakításnak a legfőbb célja - a mentori programon keresztül - a tapasztalati, gyakorlati tudás mihamarabbi elsajátítása, valamint az a szintén nem elhanyagolható cél, hogy a közterületen szolgálatot teljesítő, munkát végző hallgató mihamarabb illetményt kapjon.
- Előkészítő tanfolyamokat kell indítani érettségivel rendelkező olyan roma származású – főként munkanélküli – emberek számára, akik a rendőri pályát választanák. Ez biztosítaná az egyenlő esélyeket azokkal szemben, akik a felvételi idejére éppen, hogy befejezték középiskolai tanulmányaikat. Mivel a politika porondján újra előtérbe kerül a romák integrációja, biztosan van arra forrás, hogy ezek az emberek a tanfolyamot ingyenesen végezzék el és annak ideje alatt álláskereső támogatásban részesüljenek. Az sem elhanyagolható tényező egy jogállamban, ha a tanfolyamot végzett emberek a rendészeti ismeretek tanulása kapcsán, feleleveníthetik a jogaikra és kötelezettségeikre vonatkozó tanulmányaikat.
- A belső normák változtatásával szükséges lenne kialakítani a jelentkező, előszűrően megfelelő roma fiatalok számára egy mentorrendszert és minimálbőven foglalkoztatni őket olyan rendőri szakterületeken, melyek elősegítik az előzetes beilleszkedésüket a testületbe. Ez a fajta elgondolás motiválná őket a pálya irányába és foglalkoztatásuk addig tartana, amíg a felvételi ideje el nem következik.

- A rendészeti szakközépiskolába való bekerülés után a rendőrség és a fiatal lakóhelye szerint illetékes települési önkormányzat támogatná a tanulmányait végző roma fiatal
- Alternatívát jelenthet egy rendészeti kadétiskola kialakítása, ahol az érettségihez szükséges tárgyak tanulása mellett rendészeti képzettséget is lehetne szerezni. Az ötéves képzés alatt a rendőrszakmai anyag korra való tekintettel történő fokozatos elsajátítása, majd az 5. évben - felnőtt korú fiatalok - részére a rendészeti szakközépiskolai anyag elsajátítása. Előnye, hogy fiatalabb korban kisebb az előítéletesség, a szülő mind anyagilag, mind pedig érzelmileg jobban tudja támogatni gyermekét, a közvetlen környezetnek pedig van „felkészülési ideje” arra, hogy el tudja fogadni a fiatal pályaválasztását.

7.3 ÖSSZEGZÉS

A magyarországi rendőrképzést sok kritika éri. El kell azonban mondanunk azt is, hogy a többszörös túljelentkezés és a felvételi rendszer szigorúsága azt eredményezi, hogy igen komoly felkészültségű személyek jutnak be a rendőrség állományába, ami nagy előny egy társadalom számára.

Az elméleti vagy fizikai felkészültség azonban nem minden. Egy jól intézkedő rendőrt nem csak ez a két tulajdonság jellemez. Minden rendőrnek meg kell szerezni valami többlettulajdonságot, amittől rendőrré válik. Ez pedig nem más, mint a kommunikációs képesség, a rugalmasság, a különböző emberek különböző reakcióinak empatikus formában történő gyors észlelése, az ezekre történő határozott reagálási képesség, ezek egyvelege az elméleti felkészültséggel, fizikai erővel és emberi határozottsággal.

8 KUTATÓMUNKA ÖSSZEGZÉSE

8.1 ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Doktori értekezésemben megfogalmazottak alapján kutatásaim új tudományos eredményének tartom a következőket:

- 1.) Bizonyítottam, hogy „cigánybűnözés” – mint jogon kívüli fogalom – a rendőrség múltjában kriminológiai fogalomként ugyan élt, de a demokratikus államberendezkedésben már idejét múlta. Bizonyítottam továbbá, hogy a fogalom továbbélése a köztudatban annak tudható be, hogy az egyes társadalmi rétegek tekintélyvesztése, anyagi „lecsúszása”, sértettsége, maga az állam gazdasági helyzetének romlása, felerősítette a bűnbakképzési mechanizmust, amely a cigány etnikumra csapódott és csapódik jelenleg is le.
- 2.) Igazoltam, hogy a roma-rendőr együttműködésében a rendőrségnek és az érintett cigány képviselőknek nem sikerült kialakítani azokat a direkt és indirekt módszereket, ami alapján napi kapcsolattá alakult volna az együttműködés.
- 3.) Bizonyítottam, hogy a roma fiatalok pályára irányítása nem felel meg a modern kor kihívásainak, hiszen nem képes elősegíteni a roma fiatalok nagyszámú bekerülését a rendszerbe. Következésképpen: a felvételi, oktatási, képzési rendszer átalakítására van ma már szükségesség.

8.2 A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGA, AJÁNLÁSOK

Kutatásaim végkövetkeztetéseként a roma-rendőr együttműködés terén egy decentralizált megyei szintű működésen alapuló, roma összekötő tiszti hálózati modell bevezetését javaslom. A megyei rendőr-főkapitányságok e téren kapjanak „szabadkezet”, oldják meg a különböző társadalmi szervezetekkel való kapcsolatfelvételt a helyi sajátosságoknak megfelelően, folyamatosan ápolják ezeket a kapcsolatokat. Városi rendőrkapitánysági szinteken legyenek olyan – lehetőleg roma származású – rendőrtisztek, akik szolgálati feladatuk nagy részét kötelezően ezzel a kapcsolattartással töltik el. A megyei roma összekötő tisztek – akár nyugdíjas

rendőr főtisztek is – koordinálják ezt a munkát úgy, hogy csak a megyei rendőrfőkapitánynak tartoznak beszámolási kötelezettséggel. Az információik mérföldkövek lehetnek az egyes ügyek megelőzésében, megoldásában. Az Országos Rendőr-főkapitányságon alakuljon egy Osztály néhány fővel (vezető, helyettes, adminisztrátor és informatikusok), amelynek vezetője csak az ORFK vezetőjének tartozik beszámolással. Alakítsanak ki egy saját jelentőszolgálati rendszert és már naprakészek is az információk.

A roma fiatalok pályára irányítása kapcsán hatékonynak tartanám a roma és rendőr identitást is felvállaló társadalmi szervezetekkel való szorosabb együttműködést. A Roma Rendőrök Országos Egyesületének elnöke több ilyen irányú elképzelést publikált. Például: - Rendészeti kadétképzés 14 éves kortól, (a hátrányos helyzetű fiatal érettségit szerezhethet, az 5 éves képzés keretén belül rendészeti ismeretekhez juthat, korának megfelelő szinten folyamatosan megismerheti a rendőri munkát szabályozó jogi előírásokat és középiskolai végzését követően rövid időn belül hivatásos állományú rendőrré válhat, nem is beszélve arról, hogy a delikvenszociokulturális környezetnek van ideje arra, hogy elfogadja a pályaválasztó szándékát.) - Mentorképzéssel egybekötött, előszűrős, próbaidős, illetményel járó felvételi rendszer a Rendészeti Szakközépiskolába való felvételi idejéig. Ide tartozik a kanadai modell ötvözése a magyar felvételi, előmeneteli rendszerrel is.

8.3 JAVASLAT A KUTATÁS TOVÁBBFOLYTATÁSÁRA

A romák és a rendőrök együttműködése lezáratlan permanens folyamat, melyben mindig lesznek változások, új útkeresések. A társadalmi változások és a politika válaszadása ezekre a folyamatokra nagy befolyással bírnak a Felek közötti kontaktusokra is. Álláspontom szerint a rendészeti munkát végzőknek nem csak a hatályos jogi környezetet kell ismerni, hanem azokat az embereket is, akikre alkalmazzák azokat. Csak így marad a rendészeti munka hatékony. A komplex szemléletű folyamatos megismerés kényszere, akarása előfeltételezi azt, hogy az általam elvégzett kutatói munkát – annak hiányosságaira és irányaira is tekintettel – folytatni kell.

A romák integrációja elviekben folyamatban van, a témában tudós szakemberek rendelkezésre állnak mind a rendőrök, mind pedig a romák oldaláról. Most lenne itt

annak az ideje, hogy a romákat érintő rendészeti integrációs folyamatokat olyan emberek generálják, akik tapasztalati úton, elméleti és gyakorlati kutatásaik eredményét figyelembe véve meg tudják határozni a romák és a rendőrök együttműködésének a társadalmi szükségszerűségből fakadó közös útjait. Olyan emberekre van szükség, akik érintettségükből is fakadóan továbbfolytatják a kutatást és hatékonyabbá teszik a ma még igencsak hiányos együttműködést.

9 BEFEJEZÉS

Hazánk területi elhelyezkedése és európai uniós tagsága révén is folyamatosan részese az európai társadalmak életének. Ma már nem szemlélhetjük a társadalmi folyamatokat csak egy országra koncentrálva. Nemzetközi szerződéseink határokat szabnak némely tekintetben a szuverenitás elvének is. Hatások és ellenhatások érvényesülnek folyamatosan. A társadalmi létre, a társadalmi berendezkedésre rányomják bélyegüket az éppen aktuális politikai környezetet generálók és az adott ország gazdasági mutatói. A rendszerváltozás 20 éve alatt a demokratizálódás mellett folyamatosan küzdenie kellett és kell a jövőben is társadalmunknak az átalakulás politikai és gazdasági nehézségeivel. Ezt hatványozza az a tény, hogy az Európai Unió gazdasága is visszaesett 2008. év végétől, amikor egy gazdasági világválság még véglegesen nem is ismerhető negatív hatásai vették kezdetüket.

Nemzetközi jogi viszonyainkat tekintve sok-sok más országgal egyetemben – éppen az országok szuverenitásának néha talán eltúlzott tiszteletben tartása miatt – az egyes országok kisebbségére vonatkozó általánosan követendő magatartási szabályrendszer kialakulására megítélésem szerint még ma sincs sok esély. Ha „színavakok” lennének az emberek, akkor elegendő lenne az emberi jogokra való hivatkozás, de azáltal, hogy nem azok, komoly hiátus van a kisebbségek egységes kezelése, jogainak érvényesítése terén.

Megítélésem szerint rendszerváltásból a rendőrség jól vizsgázott. Igen komoly nehézségek után szolgáltató rendőrséggé tudott válni, ami a rendszerben lévők szemléletváltását is eredményezte. Megelőzik és üldözik a bűnt úgy, ahogy az egy demokratikus berendezkedésű államszervezettől elvárható. Az egyes rendőrök egyre képzetebbek és egyre jobban meg tudnak felelni a követelményeknek. A tömeges elvándorlási, nyugdíjazási hullám lassan véget ér és nem lesz probléma a rutinszerzés és annak átadása.

A konfliktuskezelés terén is hatalmas eredményeket könyvelhet el ez a szervezet. Társadalmi kapcsolatai egyre fokozottabb mértékben kiépülnek, amelynek eredményeként támogató társadalmi tömegbázisra fog találni a jövőben. Az ún. „cigánykérdésben” is előjárnak a többi államszervezethez, közigazgatási egységhez képest. Megállapodásaik, szerződéseik vannak a cigány szervezetekkel, bár ez még a jelenben központosított és bírálható.

A roma fiatalok integrálása kicsit nehézkes, hisz a magasabb mércének meg kell felelni minden egyes jelentkezőnek. A pályára való ösztönzési módszereket, ad hoc kezdeményezéseket, melyek előtűnnek, majd elhalnak, gyengének, rosszul kommunikálnak, és hatástalannak ítélem meg. Ezen a téren, szükség lenne az elérendő célok és eszközök igen komoly irányvonalak mentén történő meghatározására.

A romák magyarországi populációjának nap, mint nap meg kell küzdenie az előítéletekkel, a képzetlenséggel, a munkanélküliséggel, a szélsőséges elméletek stigmáival. Ennek ellenére az utóbbi időkben érzékelhetően náluk is kezdetét vette valamiféle politikai és társadalmi szerveződési hullám. Egyelőre kvázi klónozzák a politikai folyamatokat, de már létezik és erősödik egy olyan értelmiségi réteg, amely néhány éven belül saját arculattal képes lesz egybegyűjteni a cigányság főbb prioritást élvező igényeit és egységes akarattal megjeleníteni szervezeti szinten is. Ennek gátjai ma még a cigányokra jellemző réteg-specifikus habitus és a minden társadalmi rétegre jellemző agresszív politizálási módszer.

A roma-rendőr viszonyok stabilizálódni látszanak. A rendőrök képzetesebbek, képesebbek a konfliktuskezelésre, a romák pedig – éppen a sok-sok megalakult társadalmi szervezet létének köszönhetően – egyre több olyan vezéregyéniséggel rendelkeznek, aki képes, alkalmas és akar is tárgyalni, ha baj van. Itt is megemlítem, hogy a központosító, fókuszáló, hierarchizáló cigány-rendőr kapcsolatrendszer decentralizálni kellene a kistéleptől egészen a nagyvárosig felelősökkel, roma összekötő tisztek bevonásával.

A társadalmi előítéletesség, a „cigánybűnözés” pedig nem más, mint egy állapot, mely reményeim szerint a gazdasági helyzet erősödésével, a cigányok közötti munkanélküliség csökkentésével és azzal a bizonyos sokat emlegetett roma integrációval magától elhal, a szélsőséges eszmék táptalajukat veszítik.

Összegezve a kutatásom eredményeit megállapítható, hogy vannak igen komoly problémák, melyeket önerőből sem a rendőrség, sem pedig a cigányság egyedül megoldani nem képes. Ezek általában gazdasági alapú általános állami, gazdasági felemelkedést igénylő olyan folyamatok, melyekben a rendőrségnek egyáltalán nem, a cigányságnak pedig csak korlátozottan van lehetősége tenni bármit is. Biztató azonban a kapcsolat akarása, az általánosan megoldásra való törekvés. Ha oly sok-sok hibával is, de olyan folyamatok tanúi, részesei vagyunk, melyek egy jobb társadalmi élet eléréséhez alkalmas utat taposnak ki nap, mint nap.

10 FELHASZNÁLT IRODALOM

10.1 PUBLIKÁCIÓK, TUDOMÁNYOS MUNKÁK

- A rasszizmus és idegengyűlölet elleni küzdelemre vonatkozó hazai szabályozás helyzete a közösségi rendelkezések tükrében; Belügyminisztérium Miniszteri Kabinet Európai Integrációs Iroda és az Országos Rendőr-főkapitányság Hivatala, Jogi és Koordinációs Főosztály
- Az Európa Tanács válogatott egyezményei - Budapest - Strasbourg, -Bp.: Osiris, 1999.
- Balogh Zsuzsanna – Wizner Balázs: A rendőrség és a média kapcsolata-Bp.: Belügyi Szemle, 2004. 9. szám
- Bárdos András: A tévé elavult, Origo, 2007. június 22.
- Bársony János: A cigányság és a rendőrség kapcsolatának történelmi összefüggései. Szöveggyűjtemény a kisebbségi ügyek rendőrségi kezeléséhez. - Bp.: COLPI, 1997.
- Beréti László: A biztonságpolitika új dimenziója: nemzeti és etnikai kisebbségek Új Honvédségi Szemle, 1995. 12. sz.
- Bibó István Zsidókérdés Magyarországon 1994 után. -Bp.: Katalizátor Iroda, 1994
- Bibó István: A nemzetközi államközösség benuitsága és annak orvosságai. Válogatott művek IV. -Bp.: Magvető Kiadó 1990.
- Bibó István: Összegyűjtött munkái 4. EPMSZ, Bern 1984.
- Bíró Gáspár-Taubner Zoltán: Kisebbségi jogok kodifikációja az Európa Tanácsban Társadalmi Szemle, 1993. 11. sz.
- Bourdieu, Pierre Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke Ökonomischhe Kapital, Kulturelles Kapital, Soziales Kapital.” Soziale
- Bóder József: Érdekek konfliktusa vagy harmóniája? ; Belügyi Szemle, 1999. 7-8.
 - Bruhács János: A kisebbségek védelmének nemzetközi jogi szabályozása az ENSZ keretében. - Tanulmányok a nemzeti kisebbségek jogi védelméről. Pécs, JPTE ÁJK, 1988.
- Brunner, Georg: Nemzetállamok és kisebbségek Európa keleti felén Régió, 1992. 3. sz.

- Csák Gergely: Van cigánybűnözés! Meg magyarbűnözés is! 168 óra, 2009. február 15.
- Csányi Klára: A kisebbségi ügyek rendőrségi kezelése Magyarországon; Belügyi Szemle, 1999.
- Csepeli György-Fábián Zoltán-Sík Endre: Xenofóbia és a cigányságról alkotott vélemények. Bp. TÁRKI 1998.
- Csepeli György: Szociálpszichológia. Bp. Osiris. 1997.
- Csepeli György, Örkény Antal és Székely Mária: „Szertelen módszerek”. In.: Szöveggyűjtemény a kisebbségi ügyek rendőrségi kezelésének tanulmányozásához. Bp. COLPI. 1997.
- Dr. Beréti László: Kisebbségek, kisebbségi törekvések kelet-európában. Biztonságpolitikai ismeretek védelmi igazgatási vezetők számára I. ZMNE. Bp.: 2009.
- Dr. Boda József: Faji megkülönböztetés, bűn és etika a magyar rendőrségnél. Rendészeti szemle 2000/3-4 szám
- Dr. Bólyai János: A rendőrség és a cigányság viszonya Magyarországon - Belügyi Szemle 1997/6. szám
- Dr. Fridrik József nyá. r. alezredes: Etnikai kisebbségi konfliktusok kezelésének szociológiai kérdései Gyöngyös városában és vonzáskörzetében. PhD értekezés, ZMNE doktori iskola 2007.
- Dr. Kaltenbach Jenő, dr. Muhi Erika, dr. Udvari Márton, Geskó Sándor, Iványi Klára: Antidiszkriminációs kézikönyv. -Bp.: Clone Design Kft. 2007.
- Dr. Kaltenbach Jenő: Cigány konfliktusok és integrációs esélyek, Belügyi Szemle, 1999. 7-8. 1
- Dr. Tóth Sándor (szerk.): Bevezetés a romológiába. -Bp.: 2004.
- Farkas Lilla - Kézdi Gábor - Loss Sándor - Zádori Zsolt: A rendőrség etnikai profilalkotásának mai gyakorlata c. cikkből. Belügyi Szemle 2004.
- Geskó Sándor: Rendőrök és Romák: konfliktusok, vagy párbeszéd? -Bp.: Mediátor Tanácsadó Iroda 2000.
- Geskó Sándor: Rendőrök romák, emberi jogok, Belügyi Szemle, 1999. 7-8.
- Giddens, Anthony (Sociológia; Second Edition, 1993. Polity Press, Cambridge; Bp.: Osiris, 1995.
- Girasoli, Nicola: A nemzeti kisebbségek fogalmáról. -Bp.: Akadémiai Kiadó, Budapest

- Glatz Ferenc: A romakérdésről. A cigányok Magyarországon – Magyarország az ezredfordulón, rendszerváltozás: piacgazdaság, társadalom, politika. – Bp.: MTA 1999.
- Gönczöl Katalin: Bűnös szegények. -Bp.: KJK. 1991.
- Grönfors, M. (1977): Blood Feuding among Finnish Gypsies. Tutkimuksia, Department of Sociology of Helsinki
- Gyertyánfy András: Az etnikai kisebbségek az Európai Közösség jogában. -Bp.: Rejtjel, 2005.
- Hablicsek László: Kísérlet a roma népesség előreszámítására 2050-ig. In: Horváth Ágota – Landau Edit – Szalai Júlia (szerk.): Cigánynak születni: Tanulmányok, dokumentumok. Bp.: Aktív Társadalom Alapítvány – Új Mandátum Kiadó 2000.
- Halmai Gábor és Tóth Gábor Szerk: Emberi jogok. –Bp.: Osiris, 2003.
- hvg.hu, "Mortimer" a kardos támadó, 2005. május 20.
- Index, Kitelepítenék a romákat a csíkszentmártoniak, 2009. június 10.
- Jegyzőkönyv az Országgyűlés honvédelmi és rendészeti bizottságának 2006. június 7-én, szerdán, 10.00 órára az Országház földszint 93. számú tanácstermébe összehívott üléséről
- Joó Rudolf: Nemzetiségi konfliktusok és a nemzetközi biztonság Közép-Kelet-Európában Külpolitika, 1996/Nyár. 22. old.
- Kaliban, V. – Siskova, T. – Vecerka K. (1979): Pricinny kriminality cikánskych obcanu, sejméne mladistvych, Vyzkumny ústav Kriminologicky pri G. P. CSSR. Prága.
- Kállai Ernő: helyi cigány kisebbségi önkormányzatok elméleti modellje és működési gyakorlata Magyarországon. PhD értekezés, Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi doktori iskola Miskolc, 2008.
- Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk): Cigánynak lenni Magyarországon Jelentés – 2000 Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány -Bp.: 2001.
- Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk): Cigánynak lenni Magyarországon Jelentés – 2002: a változások, az ígéreték és az igeretek éve Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány -Bp.: 2003.
- Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk): Cigánynak lenni Magyarországon Jelentés – 2003: látványpolitika és megtorpanás, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány -Bp.: 2004.

- Kállai Ernő, Törzsök Erika (szerk.): Cigánynak lenni Magyarországon. Jelentés 2004: Helyben járás, -Bp.: EOKIK, 2005.
- Kántor Zoltán – Majtényi Balázs (szerk.): Szöveggyűjtemény a nemzetit kisebbségekről. -Bp.: Rejtjel Kiadó, 2005.
- Kemény István – Havas Gábor: A magyarországi romákról. Bp.: MTA Szociológiai Intézet, 1995.
- Kerényi György: Önerő - A roma önszerveződés, Belügyi Szemle, 1999. 7-8.
- Kisebbségek Magyarországon 1999. Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal, - Bp.: 1999.
- Kiss Judit: Jegyzet az előítéletekről 2001. A kísérlet leírása E. A. Aronson: A társas lény. -Bp.: KJK - Kreszöv 2001.
- Kiss Zoltán László (1997) Roma katonák szervezeti szocializációjának dilemmái a Magyar Honvédségben, I. (1997)
- Kluss, Heinz: Nationenbildung—Aufgabe des 21. Jarhunderts? in. Europäische Sicherheit 52. Jahrgang Dezember, 2003.
- Kocsis Károly: A Kárpát-medence változó etnikai arculata (1989–2002).Kisebbségkutatás, 2003/4. sz. Lucidus Kiadó, 2003
- Korinek László: A bűnözés alakulása Magyarországon és a jövőbeli kilátások. INFO Társadalomtudomány, 1991.
- Krémer Balázs: A cigányok és a bűnözés, Belügyi Szemle 1999. 7-8.
- Krémer Ferenc – Valcsicsák Imre: Cigánysággal kapcsolatos attitűdök- Magyar Rendészet 2005/2. szám
- Landovsky, L. – Charlemagne, M.: Étude de la criminalité des gitans en Berry. Annales Internationales De Criminologie, Párizs 1970.
- Magyar Hírlap Online, 2008. június 16. Mi történt hát Galgagyörkön?
- Majláth Mikes László: Cigánybűnözés. Népszava, 2009. február 8.
- Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai.
- Népszabadság Online, Homok a fejekben, 2008. január 19.
- Nézőpont Intézet 2008.18.27. A kulcsszó: közbiztonság?
- Nyitott Társadalom Intézet EU Csatlakozást Monitorozó Programja - Az EU csatlakozási folyamat nyomon követése: Kisebbségek védelme, Országjelentések 2001.
- Ombudsmani jelentés 2006.

- Orbán Sándor mk. r. százados - Szendrei János r. hadnagy: "Te rólam semmit, én rólad mindent tudok..." - együttműködés a cigánysággal 2003.
- Összefoglaló tanulmány a Belügyminisztérium által kiírt „A magas színvonalú és egyenlő esélyeket biztosító közszolgáltatásokért” elnevezésű pályázat keretében a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda által folytatott kutatásokról -Bp.: 2004.
- Palásti Sándor: Társadalmi Szemle, (1998/5.)
- Póczik Szilveszter: Etnikai hátrányok és a roma kisebbség kriminológiai nézőpontból, Belügyi Szemle 1999. évfolyam 7-8. szám
- Póczik Szilveszter: Etnikai hátrányok és a roma kisebbség kriminológiai nézőpontból. – Belügyi Szemle, 1999/7-8. szám
- Szabó A Ferenc: Népesedés, migráció, biztonság. -Bp.: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2010.
- Szabó A. Ferenc: A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai. -Bp.: Zrínyi Kiadó, 2006.
- Szabó A. Ferenc: Demográfiai problémák biztonságpolitikai vonatkozásai egykor és ma. -Bp.: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 1999.
- Szabó Krisztina: A Cigányság Magyarországon, avagy megoldáskeresés egy évszázados problémára. - Pécs: 2000.
- Száraz Miklós György: Cigányok. -Bp.: Helikon kiadó 2007.
- Szendrei János: A rendőrség és a roma kisebbség közötti kapcsolat alakulása különös tekintettel 2003-2005 között. egyetemi diplomamunka ZMNE 2008.
- Szikinger cigánybűnözésről beszélt, MNO, 2007. február 10.
- Tájékoztató (1980, 1983, 1987) a cigánybűnözés egyes kérdéseiről. Legfőbb Ügyészség Titkársága, Budapest
- Tauber István – Vég K. 1982: A cigányság bűnözésének néhány összefüggése. A „cigánybűnözés” fogalmával kapcsolatos problémák. Magyar Jog 8. sz. 1982.
- Tauber István: A deviancia mint kisebbség, a kisebbségek devianciája. (Gönczöl-Korinek-Lévai: Kriminológiai ismeretek. Bűnözés. Bűnözéskontroll. -Bp.: Corvina kiadó, 1999.
- Tauber István: A hátrányos társadalmi helyzet és a bűnözés összefüggései, különös tekintettel egyes kisebbségi csoportokra. -Bp.:ELTE Jogi Továbbképző Intézet Tankönyvkiadó 1986.
- Tauber István: Cigányság és bűnözés. -Bp.: BM. Könyvkiadó, 1988.

- Tonhauser László: Nem kérek bocsánatot. -Bp.: Totem Kiadó1999.
- Vida Csaba: A roma kisebbség hatása Szlovákia biztonságára. Új Honvédségi Szemle, LIX. Évfolyam, 10. sz.
- Vizi Balázs: 'Az Európai Unió és a kisebbségek jogai'.-Bp.: Kisebbségkutatás 2001. 2. sz.

10.2 INTERNETES HONLAPOK

- <http://www.stop.hu/articles/article.php?id=446153>
- <http://barikad.hu/node/23363>
- <http://index.hu/belfold/msk0131/>
- <http://index.hu/belfold/paszt0130/>
- <http://index.hu/belfold/cigbun090130/>
- http://www.freeweb.hu/roma-police/2008_hirek/kozt.jpg
- http://index.hu/bulvar/2009/11/13/olaszliszka_masodfok_itelet/
- http://www.nol.hu/belfold/a_leheto_legsulyosabb_buntetes_az_olaszliszkai_lincs_elesert
- http://www.progresszivintezet.hu/pub/2009_02_13_ciganyelleneseg_politikai_terkep_Progressziv.pdf
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:HU:HTML>
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Roma_nemzeti_jelk%C3%A9pek
- <http://www.eurlex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:HU:HTML>
- <http://www.nemzetisegek.hu/etnonet/romastrat.htm>
- <http://www.jogiforum.hu/hirek/18478#axzz115q7hYRJ>
- http://www.police.hu/data/cms584860/Rendorseg_2008_book_p11_40.pdf
- <http://www.austriantimes.at/index.php?id=7604>
- <http://www.express.co.uk/posts/view/125341/Gypsy-crime-barons-atacked>
- <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080514-olaszország-roma-taborokat-ert-tamadas.html>
- http://index.hu/kulfold/2009/06/10/kitelepitenek_a_romakat_a_csikszenmartonia_k/
- <http://index.hu/belfold/magyargard70/>
- http://epa.oszk.hu/00700/00775/00050/2003_01_10.html

- <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/hungary/HUN-CbC-IV-2009-003-HUN.pdf>
- <http://www.eurlex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:HU:HTML>

10.3 HAZAI TÖRVÉNYEK, HATÁROZATOK, RENDELETEK, UTASÍTÁSOK

- 1949. évi XX. törvény A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYA
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról
- 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról
- 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól
- 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
- 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról
- 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
- 2005. évi CXIV. törvény a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó egyes törvények módosításáról
- Társadalmi bűnmegelőzési nemzeti stratégia 115/2003. (X. 28.) OGY. határozat
- 1129/2006. (XII.25.) Korm. határozat a Roma Integrációs Tanács létrehozásáról
- 1047/1999. (V.5.) Korm. határozat a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról
- 1021/2004. (III.18.) Korm. határozat a romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati programról és az azzal összefüggő intézkedésekről
- 7/2000. (II.29.) ORFK intézkedés az ORFK és az Országos Cigány Önkormányzat között létrejött együttműködési megállapodás végrehajtásáról
- 4/2000. (II.2.) ORFK intézkedés és annak 9/2004. (IV.13.) ORFK
 - o intézkedéssel módosítása, amely a cigány származású középiskolás fiatalok rendőrré válásának elősegítése érdekében az ORFK által

biztosított támogatási rendszer létrehozásáról, valamint a rendőri szervek ezzel kapcsolatos feladatairól

- 37/2001. (X. 8.) ORFK intézkedés a cigány kisebbséghez tartozó személyek rendőri intézkedést kifogásoló panaszok kivizsgálásának és jelentésének rendjéről

10.4 A SZERZŐI PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE

- Az öngyilkosságok és az öngyilkossági kísérletek objektív vizsgálata a Határőrség hivatásos és szerződéses állománya körében OTDK dolgozat Hadtudományi szekció II. helyezés (2001)
- "Te rólam semmit, én rólad mindent tudok..." - együttműködés a cigánysággal(2005)
http://www.police.hu/megelozes/bunmegelozes/cikkek/semmit_mindent.html
Szerzőtárs: Orbán Sándor mk. r. százados
- Hatékony megoldás a bűnmegelőzésre: CAPRA modell Világunk (2007. október) 3-5 oldal
- SIMILARITIES AND DIFFERENCES Hadtudományi Szemle 3. évfolyam 3. szám
- A békés együttélés reményében Rendőrség 2008 ISSN 1418-7965 Budapest, 2009
- THE „PÁSZTOR AFFAIR” Hadtudományi Szemle 4. évfolyam 1. szám
- Szerzőtárs: Dr. Beréti László nyá. alezredes
- Interjú dr. Horváth Ferencsel, a Roma Rendőrök Országos egyesületének elnökével Hadtudományi Szemle 4. évfolyam 1. szám
- Egy európai parlamenti és egy hazai parlamenti választás margójára Társadalom és Honvédelem XIV. évf. 1-2. szám (2010) 169-182 old.
- A cigányság és a bűnözés, avagy mit olvassunk az interneten.....
- http://www.freeweb.hu/roma-police/2010_hirek/ciganybunozes.pdf
- Roma fiatalok rendőri pályára orientálása
- http://www.freeweb.hu/roma-police/2010_hirek/romafiatalok.pdf

Előadás:

- A Közép-európai Rendőrákadémia - KERA nemzetközi bűnügyi tanfolyam 2005-2009 bűnmegelőzési tartalmú előadások tartása a hallgatók részére „Etnikumok Magyarországon” témakörben.
-
- „Egy hétvége a másság jegyében” Nagykanizsa 2005. 01.14
- Előadás címe: CAPRA modell Magyarországon
- „Egy hétvége a másság jegyében” Nagykanizsa 2006. 01.13.
- Előadás címe: Az ORFK és az OCÖ között megvalósuló együttműködés aktuális helyzete
- II. Bűnmegelőzési és Rendvédelmi Konferencia Kiskunhalas 2006. 07. 07.
- Előadás címe: Az ORFK és az OCÖ között megvalósuló együttműködés